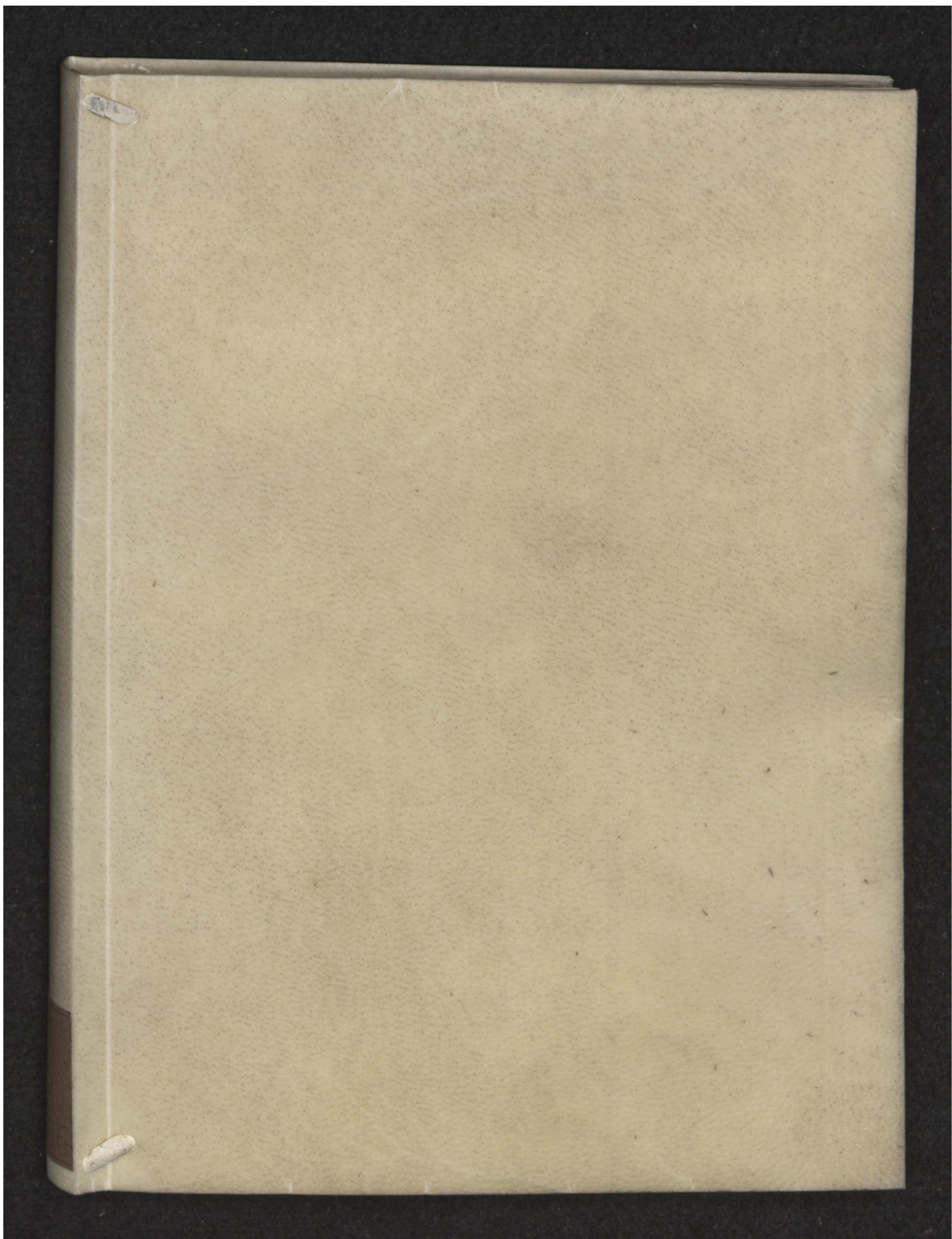
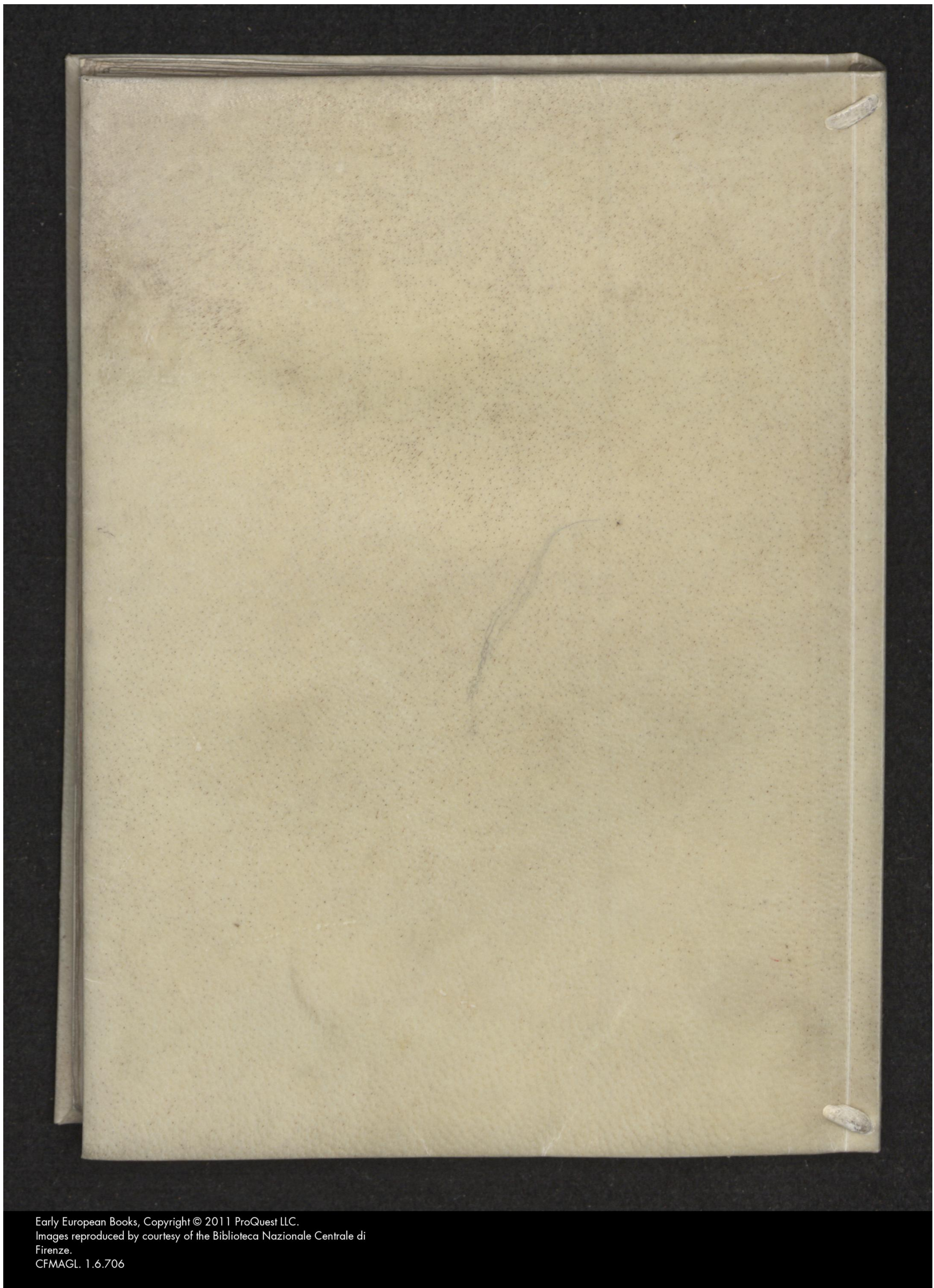

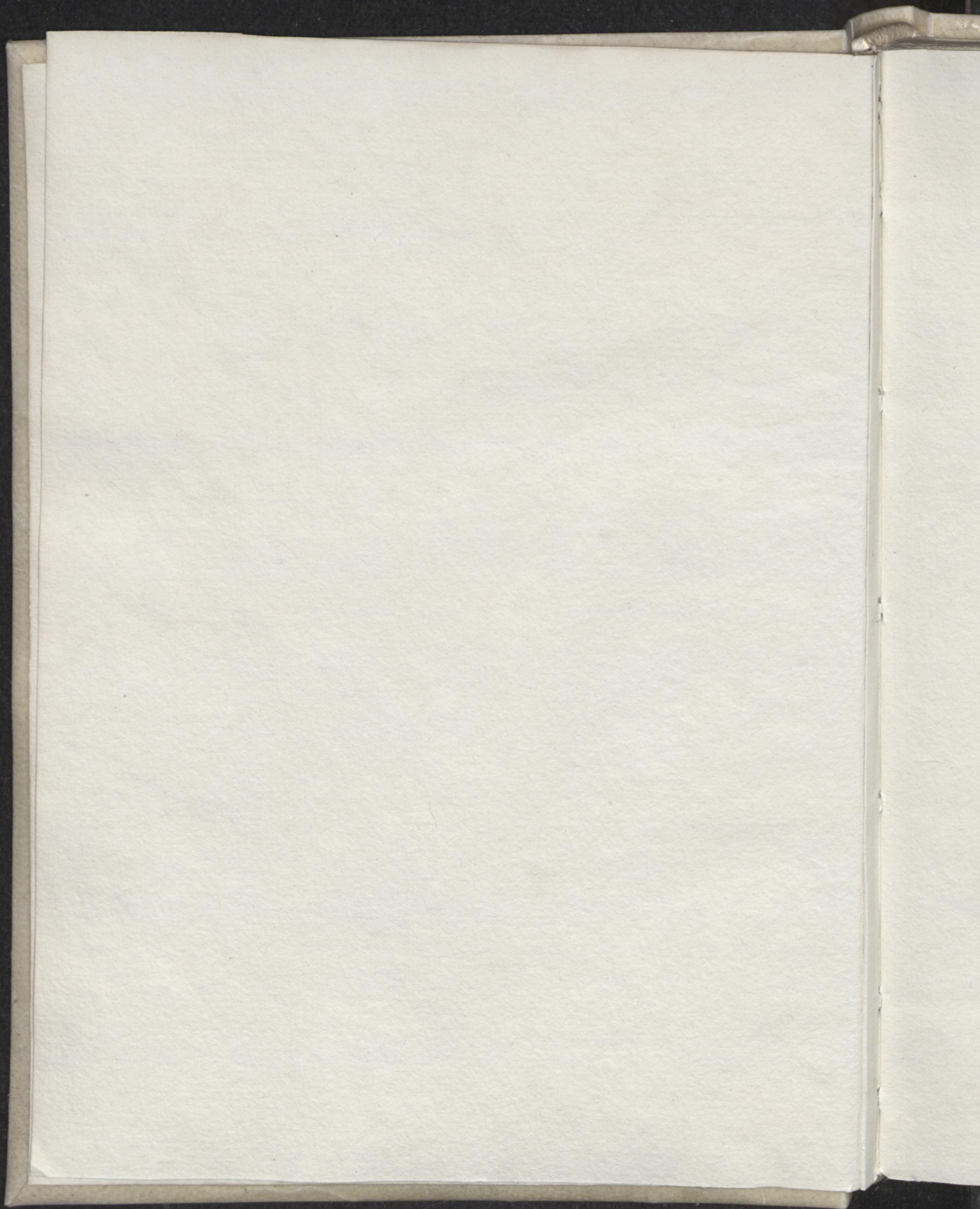

1
6
706

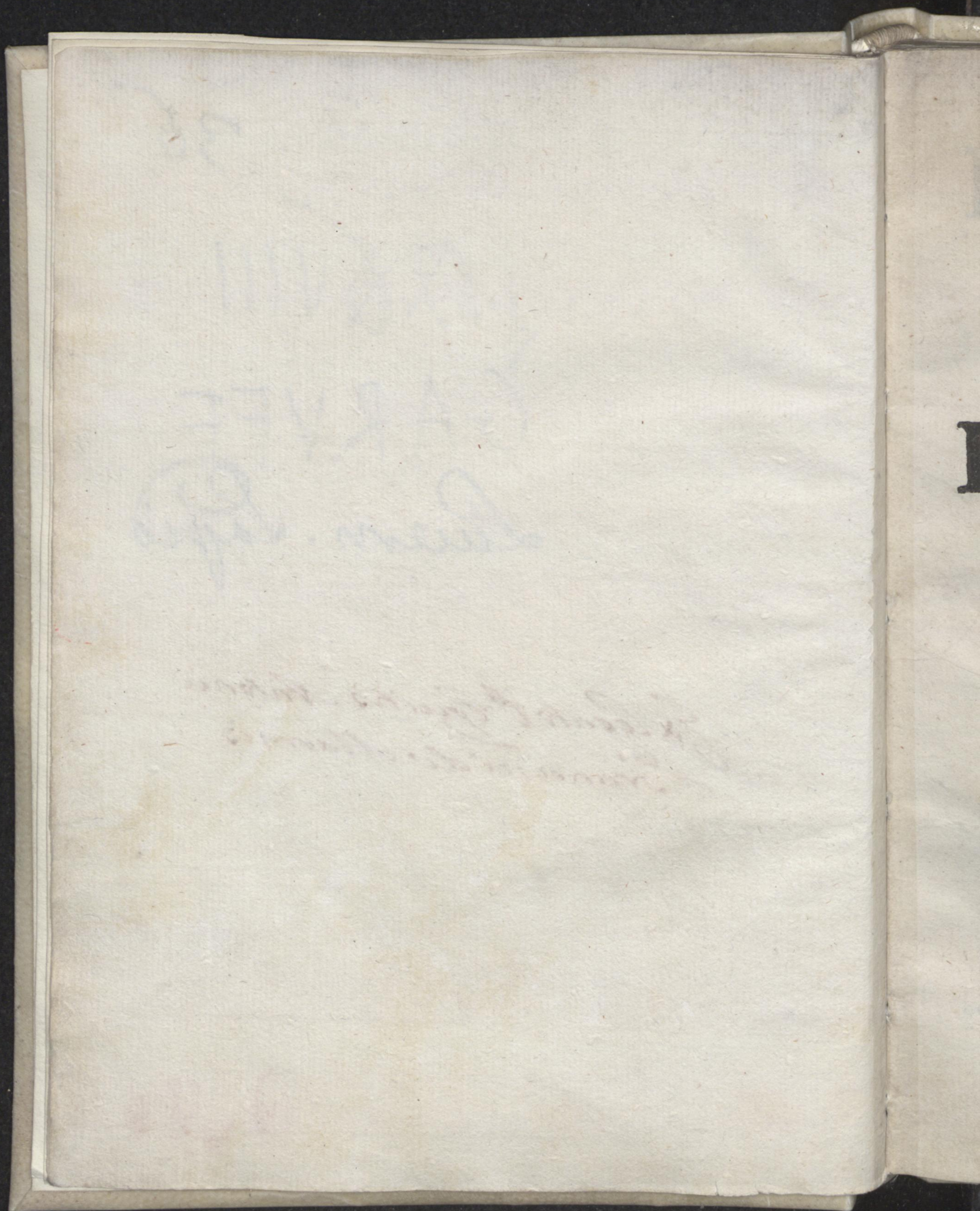
36

XXVIII

GARUFE

Lucern. Lapid.

Ex legato Equitis Antonii
Francisci de Marmis

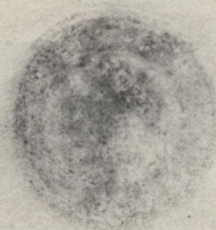
LVCERNA
LAPIDARIA
GARVFFII.

.... Monumenta fatiſcunt
Mors etiam saxis, nominibuſque venit.

Auſon.

Non norunt hæc Monumenta mori.

Martial. lib. 18.

LVCERNA LAPIDARIA,

QVÆ

Titulos, Monimenta, Epitaphia, Inſcriptiones, ac Sepulchra;

TVM GENTILIVM, TVM CHRISTIANORVM

Via Flaminia, & Arimini ſcrutatur.

ACCENSA

A IOSEPHO MALATESTA GARVFFIO

Bibliotheca Ariminenſis Cuſtode.

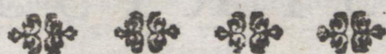

ARIMINI M. DC. XCI.

Ex Typographia Didaci Dominici Ferraris.

SVPERIORVM PERMISSV.

Mortales sumus, sed tamen quodam naturæ nobilioris instinctu immortalitatis auidissimi. Quo fit, vt fugientem vitam perennare iubeamus in nomine quantum possumus; Nomen verò, vel Æri, vel Marmori committamus: Sed, & his inuidet temporis iniuria, nempè tantum nobis licet esse beati, vt eius dentes possimus euadere. Suuertius in Select. Christiani Orbis delicijs.

ILLVSTRISSIMO DOMINO

D. FRANCISCO GARAMPA

NOBILI, AC PATRITIO ARIMINENSI

Inclyto, Humanissimo Viro

AMPLISSIMO, ATQVE EXORNATISSIMO MÆCENATI

LVCERNAM LAPIDARIAM

IOSEPH MALATESTA GARVFFIVS

Accendit, dicit, vouit.

ILLVSTRISSIME DOMINE,

LVCVBRATVM hoc de SEPVLCHRIS tum Gentilium, tum Christianorum Opus, mihi in lucem emissuro, quo Nomine inquirendum diù minimè fuit. Tuum VIR ILLVSTRISSIME ipsi Operis fronti, omni abiecta cunctatione inscribendum putaui. Nec studio dumtaxat incensus, & officio id expetij; sed tantum in eam spem veni, fore, vt ne Te quidem inuito aditus Operis hoc Titulo splendesceret. Quoties ego inter Patriæ nostræ Sepulchra oberro, subit animum infœlicitatis humanæ iusta recordatio, atque terminos felicitatis eiusdem video, vento, somnioque persimiles. Etsi enim quidpiam in ea esse poterit, illud totum in diuinorum Operum contemplatione, & admiratione positum est. Opera sane diuina nemo non nouit esse illorum Hominum studia, qui vel Scientijs, vel Armis sese dederunt. Horum scilicet, quamuis artus soluantur in puluerem, adhuc tamen in Cineribus immortale perennat nomen diu duraturum, atque vt Fenix per sæcula rediuiuum in Ætatum memoria. Non ne Lapides Sepulchrales (hoc ad exemplum dico) quibus forinsecus D. Francisci Templum ornatur, nos docent nomina, & actiones *Temistij*, *Valturij*, *Basinij*? Exceptionem sentit dictum illud Chrisostomi, *circui Tumulos, & maximas Hominum fortunas vlterius Cinerem videbis nihil esse*, quoties Heroum inspicimus Facinora, quorum Testimonium vel ad Posteros migrat. Hæc igitur Tibi ILLVSTRISSIME VIR dicare statui, cum tui capacia sint Animi, cumque omnia hæc sint, & notatu digna, & obseruatu vtilia. LVCERNA LAPIDARIA mihi hæc detegit, eiusdem adhuc perseuerante lumine hæc Tibi offero, vt nobiliora, grandioraue in Dies, & Annos durent. Sub tui Nominis protectione Heroum stant Vmbra, Domus, & Templa, qui Architectonica delectaris voluptate, quique

publicis

IV

publicis Ædificiorum magnificentijs assistis, vt ea Marmora vsque ad admirationem surgant, quæ diu Arcus sustinuere Pontis illius, quem ad nostrum posuit Rubiconem Lepidus Flaminij Collega, M. Æmilij Filius. Deuotionis, atque obsequij erga Te, VIR PRÆSTANTISSIME, fidum, æternumque pignus hæc sunto. Suscipe ergo animo hilari, quo etiam ego huius Operis prouinciam suscepi, vt Tibi fęlicitatem inaugurarem. Vale diu vale. Anno ab Incarnato Deo M. DC. XCII. Ætatis meæ XXXVII.

LECTORI

CENOTAPHIVM HONORARIVM.

LECTOR
Hunc tibi positum Titulum cerne, luge, disce.
Impares nascimur, Pares morimur;
Vnicum omnium nostrum Patrimonium Sepulchrum est
Omnibus enim eandem pereundi Legem
Mens dixit Æterna:
Sola Virtute Cinerum nescia.
Hinc
LVCERNA hac LAPIDARIA
Saxa Sepulchrorum scrutatus sum,
Vt in ijs
Si non Homines in Puluerem resolutos,
Saltem eorumdem inspicerem
Superstitis Famæ Vmbram immortalem.
Ne me spernas diu morantem inter hos Lapides
Quandoquidem
Vltimam habent vel Marmora diem
Quam Literatorum nesciunt Opera.
Disce tandem:
Si obtrectatione mordes iam tibi parentaui;
Si beneuolentia parcis
Et flores ætatis, & viuidæ indolis lætitiam
Nullibi meliorem, quam tuis in Aulis
Exopto.

OPERA

OPERA AVCTORIS TYPIS COMMISSA:

Poetici Musei Tessellatio. Disticorum Centuriæ. Foroliuij.
Sphingis Cœna Ænigmatica. Arimini.
Lucerna Lapidaria. Arimini.

OPERA EIVSDEM TYPIS COMMITTENDA.

Templum Malatestarum à calumnijs Vuadingij vindicatum.
Lexicon Concionatorum; & Lexicon Politicorum.
Notæ in Diuinam Scripturam.
Tractatus Magnus de Sepulturis.
Tellus Medicorum incognita.
Artificium, quo Theologia Moralis memoriæ facile retinetur.
Babilon Philosophorum.
Commentaria in quosdam Chemicos Caracteres insculptos in Orificio Ollæ sub Terris inuentæ.

Indicem Operum idiomate Italico, quæ in lucem iam dedit, & dabit inposterum Auctor, videat Lector in *Vita di S. Gioseppe* Venetijs hoc Anno prælo donata.

ERRORES, QVOS CORRIGERE NECESSE EST.

			Errata.	*Corrige.*
Pag. 4	*Lin.*	4	nempe	neque
9		13	effuderunt	effoderunt
12		9	*Crispis*	*Crispidis*
		33	*in Corolian.*	*in Coriolan.*
21		30	Argangeli	Arcangeli
23		9	Cenotaphium	Epitaphium
25		18	Lapis alias	*Lapis alius*
27		35	ex alij	& aliæ
28		5	*Mauibus*	*Manibus*
31		35	antiquitates	antiquitatis
		36	cum quia	tum quia
33		12	*Georg.*	*Geograph.*
36		27	incederent:	incedere:
		30	principijs	Principibus
37		20	libertatæ	liberatæ
41		15	*pag.*	*pag. 31.*
42		28	*haud prope*	*haud longe*
44		19	Oapitolium	Capitolium
62		21	ΣΙΓΙΜΟΥΝΔΟΣ	ΣΙΓΙΣΜΟΥΝΔΟΣ
77		28	Supulchra	Sepulchra
		32	cuncrando	cunctando

LVCERNÆ

LVCERNÆ
LAPIDARIÆ ACCENSÆ

Ad Titulos, Monimenta, Inscriptiones, & Sepulchra Gentilium visenda

CAPVT I.

OBSOLETAS Lapidum memorias in lucem reuocare, haud parui momenti est. Rediuiuæ enim antiquitatis videmus secula, quotiescumque priscarum Ædium, vel Monumentorum rudera scrutamur; Ætatumque fragmenta conspecta, ea ingenium nostrum implent cognitione, qua facilius per transacta æua spatiatur. Gothorum rabiem multis in Regionibus Statuæ, Tituli, Æra, Sepulchra, Ædificia, quæ structuræ elegantia vel admirationem conciliabant, subiere, atque sauciæ latinitatis vulnera adhuc hianti ore illacrimantur. Verùm aliquos Lapides, ac pretiosiora Marmora squallore obducta, iniuriaque ferè deleta, Viri de re literaria optimè meriti effuderunt, atque effossa, vel genuinè, vel ingeniosè interpretati sunt.

INnumeris conspersa Sepulchris via Flaminia propè *Ariminum* transactis videbatur temporibus. Mos enim, quo Romana consueuit Antiquitas celebrioribus vijs Virorum, ac Familiarum illustrium Sepulchra ob oculos viatorum exponere, hic etiam obseruabatur. Ibi plurima, via Appia, quæ apud omnes cæteris vijs tùnc temporis erat celebrior, adhuc adnumerantur; eamque refertam Sepulchris conspexit Cicero, quorum ipse meminit in suis potissimum Tusculanis quæstionibus: *An tu, inquiens, egressus Porta Capena cum Calatini Scipionum, Seruiliorum, Metelorum Sepulchra vides miseros putas illos?* Hic paritèr multa, via Flaminia, qua iter est Romam, conspiciebantur. Cum enim Ariminum, antiquissima Ciuitas, Caput olim Senonicæ Galliæ in littore Maris Adriatici duabus semitis, vijsque celeberrimis, Æmiliæ scilicèt, & Flaminiæ, pro confinio inseruiat, imitatione Romanorum Rituum Sepulchra, & Inscriptiones per hanc viam Ciuium pietas disseminauit.

Via Flaminia (vt legentibus fiat satis) à Porta Flumentana Vrbis Romę initium habuit, & nomen * à Caio Flaminio iterùm Consule, qui ad Lacum

* *Raderus ad Mart. lib. 4.*

Transi-

Transimenum cum quindecim millibus ab Annibale cæsus est. Sunt qui dicant a Filio Flaminij stratam, sed Pauinius censet à Patre ceptam à Filio perfectam. Ab Vrbe per Tusciam, & Vmbriam Ariminum vsque pertinebat; Et hac via tota Roma spectari poterat, *teste Martiale lib. 10.*

Totaque Flaminia Roma videnda via.

Æmiliæ verò fuerunt duæ; altera quæ Flaminiam excipiebat; altera, quam strauit Scaurus per Pisas, & Lunam, & Sabatias vsque. De prima hic nos agimus; hanc Marlianus *lib. 7. cap. 13.* ita nobis sternit. Æmilia, inquit, Via à Lepido Flaminij Collega strata, vt quorumdam est opinio ab Æmilia Regione Bononiam vsque: Cuius vestigia multis in locis cernuntur. Lepidus is fuit, ex Strabone, Marci Æmilij M. Filius Pontifex Maximus, iterùm Consul, Censor, & Princeps Senatus sexies lectus.

His ita expositis, operę pretium duxi singula Sepulchrorum Ariminensis Vetustatis, ac Titulorum vestigia recensere, vt studioso Lectori transactas præbeam memorias, atque fragmenta, quibus iam diù huius nostri æui parentauit dolor. Sunt quisquiliæ fateor [vt verbis vtar *Stephani Zamosij* ad gen. Virum Vvolffangum Kouachocium in Analectis Lapidum vetustorum] has tamen dum scrutamur, veluti rimatores quidam arenæ, gemmas non leues indè eruimus.

LVCERNÆ LAPIDARIÆ

Ad Sepulchra Antiquorum Ariminensium inuisenda.

Ἀνακήρυξις.

P. FLAVIO P. L. ANTÆ ELPIS FLAVIA L. P.
FLAVIVS FVSCVS P. P. FLAVIVS HYLA FILI....

Hoc est: *Publio Flauio Publij Liberti Antæ Elpis Flauia libens posuit, Flauius Fuscus Præses Prouinciæ Flauius Hyla Filius.*

Publius, Prænomen apud Romanos vsitatissimum, vt in antiquis Lapidibus videre est. Hoc prænomen illorum præcipuè fuit, qui priùs pupilli facti erant, quam prænomina haberent. *Sert. Vrsat. de notis Rom.* Honoris causa prænomina præponebantur nominibus, ac 30. fuisse ex Varronis sententia tradit Valerius. *Vide Thesau. Linguæ lat. v. Prænomen.* De hoc fusius paulò infrà dicemus.

Propè Diui Gaudentij eadem via Flaminia sequentes adspiciebantur Lapides,

LICINIA M. F. SALVE

Nempè: *Licinia Marci Filia Salue.*

CN.

CN. ATINIVS CN. F. RVFVS.

Hoc est: *Cnæus Atinius Cnæi Filius Rufus.*

Cnæus prænomen in Notis, & Monumentis duabus inſcriptum literis, ad differentiam prænominis *Caius*, quod vnica tantum in ijſdem inſculptum reperitur.

D. M.

CN. ATI. ARR. PAVL.
VIXIT AN. XXV. M. VI. DIEBVS XXIV.
PARENTES INFELICISS.

Dis Manibus. Vulgantiſſimus Sepulchralium Lapidum titulus. Putabant Veteres Manes eſſe Deos inferos, eoſque inter Numina læuia numerabant, placabantque sacrificijs, ne nocerent. Alij putant hoc nomine appellatas fuiſſe Animas à Corpore ſeparatas, in qua sententia fuit Apuleius: *Manes*, inquiens, *animæ dicuntur melioris meriti, quæ in corpore nostro Genij dicuntur, corpori renunciantes*. Sunt etiam qui aſſerant, Manes eoſdem eſſe, quos antiquitas Genios appellauit; duoſque Manes corporibus ab ipſa ſtatim conceptione aſſignatos fuiſſe, qui ne mortua quidem corpora deſererent, conſumptiſque corporibus Sepulchra inhabitarent. Hinc qui Sepulchra demoliebantur, Deos Manes violare putabantur, & apud Ciceronem 11. de Leg. *Deorum Manium iura sancta ſunto*. Eandem ob cauſam Manes pro oſſibus ipſis, & Sepulchris ponuntur. *Perſ. Sat.* 5.

Indulge Genio, carpamus dulcia; nostrum eſt
Quod viuis: cinis, & Manes, *& fabula fies.*

Quandoque etiam Manes dicuntur pœnę, ſeu inclinationes. *Virg.* 6. *Ænead.*

Quiſque ſuos patimur Manes.

Arrius. Diaconus, & Manutius Arriam Gentem plebeiam licet faciant, clariſſimam tamen reddidit Arria illa Patauina Cæcinæ Peti Viri clariſſimi vxor, quam *Plin. Secund. Epiſt. lib.* 3. *Ep.* 16. mirifice extollit. Gentilitium hoc nomen quandoque pro cognomine vſurpatum obſeruat in aliquibus Lapidibus *Sert. Vrſ.* in quibus non tantum legit *L. Corn. Arrius*; ſed etiam *Q. Tamudius Q. F. Arrius*, &c.

KARINÆ EVFROSINÆ Q. KARIVS
IVSTINVS MATRI PIENTISSIMÆ.

Karina. Antiquitùs multa nomina ſcribebantur litera K pro litera C, quod etiam in Lapidibus sepulchralibus aliquando obſeruabatur.

D. M.

D. M.
T. HEONI APOLINARI
C. FVRIVS.

Dis Manibus. Huius notæ, cęteroqui communis, non adeò religiosi obseruatores se præbuerunt Antiqui, quin eam sæpè insignioribus vel in Lapidibus omiserint, vt apud Grutherum, aliosque Iscriptionum Collectores. Quod si huiusmodi quandoque literas immutarunt, earum vice has quidem posuerunt I. O. M. vel I. O. M. D. vel I. D. I. M. S. aliasque consimiles. *Car. Cæs. Maluasia expos. leg. Ælia Lelia Crispis*.

Item eodem in loco.

SABINA IVSTINA
SIBI. ET VLIO IRENEO ALVMNO
VIVA POSVIT.

Item in quadam Columna.

Q. ÆLIENVS. PET. ET CÆFIDIA
MATER SVA PICENTES SALVETE.

Picentes, qui & Piceni, dicuntur Populi in quinta Regione Italiæ ad Mare Adriaticum siti. De origine huius gentis ità Plin. lib. 3. cap. 13. *Orti sunt à Sabinis, voto verè sacro*. Et Strabo lib. 5. *Vmbricas Vrbeis inter Ariminum, & Anconem sitas Picentinus sequitur ager. Ipsi Picentini ex agro Sabino in ea loca migrarunt, pico aue iter ducibus monstrante, vnde nomen genti*, &c. Cæterum *Picentes credo*, ait Cluuerius lib. 2. cap. 8. *postquam & ipsi in Piceno suo apud Mare diù adpellati fuerint* Sabini; *tandem discordia inter eos exorta, sese à communi Sabinorum corpore, ac nomine separasse, nouo adsumpto* Picentium *vocabulo*.

HAVE EVFROSINA. C. STATIVS PHORMIVS.
ET SENTIA SATVRNINA. PARENTES
FILIÆ PIENTISS.
VIX. ANN. XII. D. XXVI. VALE.

C. Statius. Hæc vnica litera C cæteris nominibus præponebatur, ad significandum, vel Caium si viris, vel Caiam si fœminis Lapis erigebatur. Igitur Prænomen, siue fuerit primum, siue proprium nomen, vt ait *Plutarch. in Corolian.* siue nomen commune, vt videre est apud *Halicarnasseum Antiq. Rom. lib. 3.* illud erat, quod nomini gentilitio differentiæ causa præponebatur. *Sigon. de Nom. Rom.*

Caium a parentum gaudio dici volunt *Val. Max. Pannin. Sigonius, & alij*: Verùm *Christian. Bekman. de Orig. Ling. Lat.* Huic sententiæ contradicit,

dicit, cùm inquit: Caius ab antiquitate Γαῖος scilicet à terra, quasi Gaius. Nam sicuti apud Athenienses αὐτόχθονες, & apud Thebanos ἀσπαρτοί; ità apud Latinos à venustate, & opici, & indiginæ Caij dicti sunt.

Prænomen, Caius, quamuis omnibus vtriusque sexus Romæ commune fuerit, imò adeò exoptatum apud Romanas Mulieres, vt Ominis boni causa frequentarent nubentes; *Fest. de verb. signif.* attamen Cęsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro perijsse iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus, ait *Sueton. in Calig. cap. 59.*

Dicitur Prænomen, ex *D. Isid. Orig. lib.* 1 *cap. 6.* quod nomini præponitur. Insuper dicebatur etiam *primum Nomen*, quia primum proferebatur. Verùm si spectetur origo, fuit, vt infrà dicemus, secundum.

Hìc verò ne inter æquiuoca Prænominis, Nominis, & Cognominis sese confundat, qui hac nostra LVCERNA eruditionem scrutatur, sciat, ab ipsa Vrbis conditæ infantia Romanos vnico vsos esse nomine, nempè gentilitio, quod Gentis dicebatur. Gens enim erat Personarum quantitas eodem nomine in diuersas distincta familias, sicque Gens Ælia appellatur, quę ex multis familijs conficitur, scribit *Fest. Pomp. de verb. signif.*

Antiquorum Historiæ Gentem Corneliam, Valeriam, Terentiam recensent, in quibus omnes de Gente Cornelia Cornelij, de Valeria Valerij indiscriminatim appellabantur. Quapropter quotquot de eadem erant Gente, vnicum, & idem nomen habebant. Hinc factum est, teste *Varrone de ling. lat. lib.* 8. vt cum essent duo Terentij, aut plures, discernendi causa, vt aliquid singulare haberent notabant; forsitan ab eo, qui mane natus diceretur, vt is Manius esset, qui Luci Lucius, qui post Patris mortem Postumus: hæcque nomina ab ipsis antiquis Prænomina dicebantur. Verùm Gentium incremento, quæ in multas emanabant familias, cum sæpius eueniret, vt in eadem Gente duo, vel tres, immò aliquando plures idem haberent Pręnomen, totus frustrabatur ordo, nisi eadem necessitas, quæ Prænomen inuenit, dedisset & Cognomen, quod tertium Nomen dictum fuit. Vnde *Auson. in Ter. Num. Edil.* 4.

Martia Roma triplex Equitatu, Plebe, Senatu,
Hoc numero Tribus, & sacro de Monte Tribuni.
Tres Equitum turbæ, tria nomina Nobilium.

Haud tandem silendum duco, antiquos aliquando ad denotandum Prænomen *Caiæ* mulieris eandem literam C, sed inuersam insculpsisse Marmoribus, hoc modo Ɔ, & semper scripsisse *Caium* per literam C, licet pronunciarent per G. Ait *Quintil. Instit. Orat. cap. 7:* Gaius C. Littera notatur, quæ inuersa Ɔ mulierem declarat. Exempla de hac re non affero, cum apud Gruterum extent varijs in locis, sed præcipue *pag. 956. num.* 11.

LEPIDIÆ. L. F.
PROCVLÆ
SACERDOTI DIVÆ
FAVSTINÆ
AVG. ET
DIVÆ MATIDIÆ
AVG. D. D. D.
PECVNIA AB EA
REMISSA.

Hoc est: *Lepidia Lucij Filia Procula Sacerdoti Diua Faustina Augusta, & Diua Matidia Augusta dono datum publicè. Pecunia ab ea remissa.*

Lucij prænominati erant, qui prima luce, (vt diximus) oriebantur. Prænomen hoc, licet frequentissimum, ad ignominiosam memoriam obliterandam Romanis repudiatum fuit. Etenim, teste *Sueton. in Tib.* Claudia Gens Patritia cum Prænominibus, Cognominibusque varijs distingueretur, Lucij Prȩnomen consensu repudiauit postquam è duobus Gentilibus eo præditis, alter latrocinij, alter cedis conuictus est. Aliquando etiam Prænomen istud Nominis Gentilitij, & Cognominis loco positum esse saxa docent. *Sert. Vrsat.*

Cœterum Faustinam, & Matidiam nemo non ignorat illam fuisse Matrem Antonini Cæsaris, a quo Faustinæ Puellæ alimentariæ in honorem Matris eiusdem fuerunt institutæ: hanc verò Sororem illius Sabinæ vxoris Adriani, quæ seruilibus iniurijs ab eo affecta adijt mortem voluntariam.

Dono datum publicè; quod etiam potest legi *Dedicatum*; seu *Decreto Decurionis positum*. De hoc alibi. Hunc Lapidem vide apud *Gruterum pag.* 1088. *num.* 11.

Propè eandem Portam Diui Andreæ.

C. ANTIÆ
L. F. SATVRNINÆ
MATRI COLON.
FLAMINIACÆ
SACERD. DIVÆ PLOTINÆ
HIC. ET FORO SEMPRONII.
D. D.
PVBLICE.

Nempè:

Nempè: *Caia Antia Lucij Filia Saturnina Matri Coloniæ Flaminiacæ Sacerdoti Diuæ Plotinæ. Hic, & Foro Sempronij Dedicatam Publicè.* Hunc Lapidem refert *Gruterus cit. num.* 15. modo sequenti.

CANTIÆ L. F. SATVR
NINÆ MATRI. COLON.
FLAMINICÆ. DIVÆ
PLOTINÆ. HIC. ET
FORO SEMPRONII
D. D. PVBLICE.

Verùm tàm apud Clementinum Historiæ Ariminensis Scriptorem solertissimum *lib.* 1. *pag,* 34. quàm in manuscriptis peruetustæ, & nobilissimæ Bibliothecæ Gambalonghiæ, de quibus in mea Historia prælo committenda sub tit. *Annali di Rimino*, punctum interponitur inter *C*, & *Antia*; propterea non *Cantia* vt placuit Grutero, sed *Caia Antia* legendum puto. Adhęsit fortasse hic eruditissimus Vir opinioni illorum, qui fœminas Prænomine, & Cognomine caruisse dixerunt; inter quos testatur *Robortellus de Rom. Nom.* mulieres, a Nomine Gentis vocatas fuisse, & vno tantum Nomine. Hunc vero, & huiusmodi auctores ipsissimis verbis *Vossij lib.* 1. *de Analog. cap.* 7. audacter, sed verè impugno, quod scilicet, *quemadmodum in eo falluntur multi, quod fœminas Prænomine caruisse existimant, ita in illo quoque lapsi sunt, quod eas Cognomen habuisse non arbitrentur.* Quod enim fœminæ habuerint apud antiquos nedum Prænomen, sed etiam Cognomen, videsis apud *Sert Vrsat. Monum. Patau. Maluasiam Ælia Lelia Crispis cap.* 9. & apud alios ab ipso citatos.

Sacerdoti Diuæ Plotinæ. Plotina Traiani Cæsaris Coniux omnibus, quæ in muliebrem sexum cadunt, virtutibus celebrata. Hæc tonso capillo virum mentita Coniugem comitata est in exilium euntem.

Ventum est ad Orientalem Portam, quæ aliquando dicta est Porta S. Genesij, hodie verò S. Bartholomęi: cum enim vno, eodemque die amborum celebretur Martyrium, Ecclesia, quæ hic erat D. Genesio dicata, vetustate collapsa, reædificata est sub tit. D. Bartholomęi, retento eodem solemnitatis die. Igitur inter hanc Portam, & Arcum magnificentissimum Octauiani Augusti sequentes olim adspiciebantur Inscriptiones.

TITO MESTRIO
C. F. AN. SEVERO
EQVO PVBL. PONT.
II. VIR QVINQ. TRIB.

COH. CIVIUM ROM.
T. MESTRIVS CALISTVS
CVM T. MESTRIO SEVERO
CALISTIANO FILIO
L. D. D. D.

Hoc est: *Tito Mestrio Caij Filio Anniensi Seuero Equo Publico Pontifici Dui muiro Quinquennali Tribuno Cohortis Ciuium Romanorum Titus Mestrius Calistus Cum Tito Mestrio Seuero Calistiano Filio. Lapis Datus Decreto Decurionum.*

Duumuiri, & Quatuoruiri in Colonijs pro magnitudine, & paruitate earum, primi erant, atque in eis Consulum maiestatem repręsentabant, vt fusè indicant *Panuin. Sigon. Vuolfang. &c.*

Quinquennalis vocatur, eo quod penès eum per quinquennium administratio fuerit.

Lapis Datus, seù *Locus Datus Decreto Decurionum*; hoc erat vulgatissimum in Lapidibus, in quibus Loci de publico dati in Colonia, vel pro monumenti loco, seù Statuæ erigendæ, aut voto soluendo fuit mentio. *Sert. Vrsat.*

FLAVIO T. F.
NI. MAXIMO
EQVO PVBLICO
TESTAMENTO.

Quod ita lego: *Flauio Titi Filio Nifridio Maximo Equo Publico Testamento.*

C. CORNELII C. F. QVIRIN.
FELICI ITALO IVRID.
PER FLAMIN. ET VMBRIÆ
PROV. ACHAIE PRÆT. OR.
PL. QVES. PROV. SICIL.
PATRONO COLONIÆ VICANI
VICORVM VIII. ET COLEG. FABR.
CENT. DENDR. VRB.
IVRIDICATVS EIVS OB
EXIMIAM MODERATIONEM
ET STERILITATEM ANNONÆ
LABORIOSAM ERGO IPSO

FIDEM

FIDEM ET INDVSTRIAM
VT ET CIVIBVS ANNO.
SVPERESSET
ET VICINIS CIVITATIBVS
SVBVENIRE...
L. D. D. D.

Hoc est: *Caij Cornelij Caij Filij Quirinalis Felici Itali Iuridico per Flaminia, & Vmbria Prouinciam Achaiæ Prætoris ornato Plebis Quæstoris Prouinciæ Siciliæ Patrono Coloniæ Vicani Vicorum* 8. *& Collegij Fabrorum Centurioni Dendrophoro Vrbis, &c.*

Iuridici dicebantur, qui Italiæ, seu per Italiam Iuridicundo a Principe erant Præfecti. Hos sub Hadriano Imperatore, qui primus hoc munus instituit, Consulares dictos facile est ex Spartiano cognoscere, dum scribit, eum, scilicet Hadrianum, *quatuor Consulares per omnem Italiam Iudices constituisse*. Hos postea Iuridicos appellatos diuerso nomine, sed non diuersa auctoritate sub Antonino Philosopho ex Iul. Capitolino his verbis intelligitur: *Datis Iuridicis Italiæ consuluit ad id exemplum, quo Hadrianus Consulares viros reddere iura præceperat*. At Iuridicos non tantum per Italiam, sed etiam extra missos, saxa indicant, in quibus mentio est Iuridici per Ægyptum, Assiriam, &c.

Quæstor erat ille, qui comittandæ rei militari primum creabatur, quem nunc thesaurarium bellicum vocamus. Cum Imperatoribus enim Populi Romani mittebantur Quæstores, idest, cum Consulibus, & Prætoribus ad administrandam rem pecuniariam, & prædam, & manubias in rationes publicas referendas, vt videre est apud T. Liuium. Creatos, regnante Romulo, Quæstores *Vlpianus* prodidit a Iunio Gracchano traditum in ijs libris, quos de potestatibus inscripsit; idem, tamen hæc subiungit: *Sicuti dubium est an Romulo, & Numa regnantibus Quæstor fuerit, ità, Tullo Hostilio rege, Quæstores fuisse certum est*.

Dendrophororum Collegium materias ad bellicas machinas construendas deferebat. *Laurent. Amalthea Onomast.*

Vicani sunt qui in Vico rustico inhabitant. *Cic. 1. de diuin.*

L. SEPTIMIO LIBERALI
VICANI VICI CERMALI OB
MERITA EIVS QVOD DECVRIO.
ET VICANIS VICOR. VII. SING.
IN ANNOS XIII. IN PERPET. REI...

ET IN EAM REM FVNDOS XXI.
OBLIGARI IVSSIT QVORVM
PARTEM VI LEGIS FALC.
NOMIN. DEDVCTAM AB
TVTORIBVS SEPTIMIÆ
PRISCÆ MATRIS SVÆ
LEPIDIÆ SEPTIMIÆ
POPVLO CONCESSIT.

Nempè: *Lucio Septimio Liberali Vicani Vici Cermali ob merita eius, quod Decurionibus, & Vicanis Vicorum septem singulis in anno decimotertio in perpetuum rem, & in eam rem fundos vigintiunum obligari iussit, quorum partem vi legis Falcidiæ nominatim deductam ab Tutoribus Priscæ Matris suæ Lepidiæ Septimiæ Populo concessit.*

Falcidia Lex plebiscitum est, cum eam P. Falcidius Trib. pleb. Augusti temporibus, scilicet ab Vrbe condita 714. tulerit. Hæc modum legatorum constituit: hac enim sancitum est, vt scribit *Dio lib.* 48. vt hęres quartam partem bonorum sibi relictorum, si grauiter oneratus sit legatis, accipiat, cætera legatarijs relinquat. Itaque Falcid. sæpè pro quadrante hæreditario passim ponitur, quia ab hærede, a quo supra dodrantem legatum fuit, retinetur. Vide indicem Legum Roman. *Paul. l.* 1. *ff. ad Leg. Falcid. & Euseb. in Chronicis.* Estque hæc propria verbi significatio. Sed & pro ea portione verbum hoc vsurpatur, quam hæreditatem restituere rogatus, hæres ex Senatus consul. *Treb.* retinet *l.* 1. §. *inde Neratius l.* 58. §. *omnes ad SCtum Trebell.* Ideoque, & Falcidiæ commodum, ea portio appellatur *l.* 2. *in fin. ff. Si quis aliq. testar. prohib.* Quarta, quæ per *leg. Falcid.* retinetur *l.* 55. §. 1. *ff. ad SCtum Trebell.* Quin etiam portio liberis debita in bonis Patris appellatur *l.* 1. §. *vnde ff. de inoff. testam. l.* 2. *C. eodem.*

L. BETVTIO PAL. FVRIANO
P. P. LEG. IN ITAL. II. VIRO
QVINQ. II. VIR. I. D. III. VIR.
ÆDIL. CVR. PONTIF.
FLAMINI DIVI NERVÆ
PATRONO COLON. COLLEG.
CENTONARIOR. AMANTISSIMO
PATRIÆ
L. D. D. D.

Hoc est: *Lutio Betutio Palatino Furiano Patri Patriæ Legato in Italia Duumuiro Quinquennali Duumuiro Iuridicundo Triumuiro Ædili Curulo Pontifici Flamini Diui Neruæ Patrono Coloniæ Collegium Centonariorum amantissimo Patriæ. Locus Datus Decreto Decurionum.*

Colonijs, pro magnitudine, aut paruitate earumdem, Duumuiri, Triumuiri, & Quatuoruiri Iuridicundo prȩfuere, qui Principum loco habebantur. Hinc *Apuleius* pro se ipso: *Splendidissima Colonia sumus, in qua patrem habui loco Principis Duumuiralem cunctis honoribus perfunctum.*

Romæ Ædilium tres fuere ordines: Plebei alij, alij Curules, alijque Cereales nuncupabantur. Plebeiorum Ædilium dignitas principium habuit, cum Plebs Tribunorum Plebis Magistratum impetrauit; tunc enim flagitauit, vt duo de Plebe quotannis crearentur, qui sacrarum Ædium, publicorum Locorum, & Annonæ curam gererent. Curules (de quibus sermo est in hoc Epitaphio) introducti fuere eo anno, quo primum Consul vnus ex Plebe creatus est; quorum munus erat Templa, Theatra, Stadia, Fora, Porticus, Curiam, Basilicas, atque Mœnia reficere, ornare, & custodire. Curulum Ædilium loco apud nos sunt illi Viri, qui *Deputati* dicuntur; quibus conuenit curare, vt viæ, atque publica Ædificia salua conseruentur, & in ea parte, qua diruuntur, restaurentur. Tandem Cerealium Ædilium vices gerunt Ciues illi, qui destinantur ad copiam frumenti assiduè procurandam; Arimini, atque alibi nuncupati *Abbondanzieri.*

Locus datus Decreto Decurionum. His verbis, vt iam diximus, publici Sepulchri honos explicabatur. Nam loco publico sepeliri omnibus non concedebatur. Præterea Romæ de Republica præclarè meritis S. C. Sepulchri Locus dabatur: in alijs verò Ciuitatibus Decurionum Decreto fiebat.

C. SENTIO C. F. PAL. VALERIO
FAVSTINIANO II. VIRO III. VIRO
AVGVR. VICANI VICORVM VII.
COLLEGIA FAB.
ET CENTONAR. EX AERE CONLATO
QVOD IN II. VIRATVS
INDVSTRIÆ ADMINISTRATO
OMNIBVS PLEBIS DESIDERIIS
SATISFECIT
L. D. D. D.

Numa Rex, vt factiones, & dessidia, quæ oriri poterant in Ciuitate ex duabus conflata Gentibus tolleret, Ciuitatem, vt tradit *Plutarch.* diuisit per artes Tibicinum, Aurificum, &c. fecitque ex omnibus Collegium vnum; collegiaque, & concilia, atque sacra cuique sectæ decentia tribuit. Itaque Collegia Fabrorum erant illa, quæ nos sodalitia, (vulgò *Confraternite*) vocamus. *Sert. Vrsat. Monum. Pat. lib.* 1. *sect.* 7. Verùm, vt notat *Vegetius*, & *Pomp. Læt.* illi omnes, qui ad quæcumque fabrilia officia, etiam ad cuniculos subterraneos in expugnatione Vrbium agendos adhibebantur, Collegium Fabrorum constituebant.

Lapides sequentes sparsim in Ciuitate reperiebantur; & primò in D. Bartolomei, seu D. Genesij.

C. FÆSELLIO C. F. AN.
RVFIONI EQ. PVBL. L. L.
CVR REIP. FORODR. PATR.
COL. ARIM. ITEM QVI CANORVM
VICORVM VII. ET COLL. FAB.
ET CENT. OPTIMO ET RARISSIMO
CIVI QVOD LIBERALITATES
IN PATRIAM CIVESQ: AMAIORIBVS
SVIS TRIBVTAS EXEMPLIS SVIS
SVPERAVIT DVM ET ANNONÆ
POPVLI INTER CÆTERA BENEFICIA
SEPE SVBVENIT. ET PRÆTEREA
SINGVLIS VICIS
MVNIFICENTIA SVA
ff XX. N. ADEMPTIONEM
POSSESSIONIS CVIVS DE REDDITV
DIE NATALIS SVI SPORTVLÆ
DIVISIO SEMPER CELEBRETVR
LARGITVS SIT
OB CVIVS DEDICATIONEM
ff N. IIII. VICANIS DIVISIT
VICANI VICI
DIANENSIS.

Quod sic audeo interpretari: *Caio Fæsellio Caij Filio Annio Rufioni Equiti Publico Libertis Libertabus Curatori Reipublicæ Forodruentinorum Patrono Collegij Ariminen. Item qui Canorum Vicorum septem, & Collegij Fabrorum & Centonariorum optimo, & rarissimo Ciui, quod Liberalitates in Patriam, Ciuesque a Maioribus suis tributas exemplis suis superauerit, dum, & Annonæ Populi inter cætera beneficia sæpè subuenit, & præterea singulis Vicis munificentia sua sextertijs viginti nummorum ad emptionem possessionis, cuius de redditu die natalis sui Sportulæ diuisio semper celebretur largitus sit, ob cuius dedicationem sestertios nummum quatuor Vicanis diuisit. Vicani Vici Dianensis.*

Quantum valuerit Sestertius ex *Festo* habetur: *Sestertius dicitur quarta pars denarij, idest, dupondius, & semis.* Sestertij auctum fuisse prætium demonstrat *Plin. Hist. Nat. lib. 33. cap. 3.* vbi ait: *Annibale vrgente, Q. Fabio Maximo Dictatore asses vnciales facti; placuit denarium* XVI. *assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis.* Sed hoc extra militaria stipendia, nam statim subdit: *In militari stipendio semper denarius pro decem assibus datus*; quod forsan, & de sestertij prætio accipiendum est.

Verùm Sestertius masculini generis erat quarta pars denarij, Budæi auctoritate, valebatque, vt ipse ait, *decem Turonicis denariolis, & semisse.* Sestertium autem generis neutrius mille sestertios masculini generis, paruos dictos, valebat. Ideò mille sestertij vnum sestertium erant: Sestertium verò vigintiquinque Coronatos, seu Philippicos recipit, vt obseruare licet ex computationibus Budæi, Iusti Lipsij, & aliorum.

Vicani Vici Dianensis. Diuidi Vrbes in Vicos nemo non nouit. Vicus ex domibus constat, inquit *Varro*. Hinc Vicus Ciprius, Vicus Africus, Vicus Sceleratus, &c. Vici Romæ fuisse dicuntur quadraginta. Suos etiam Ariminum habuit Vicos, sicut & hodie; sed eorum nominibus ex integro mutatis, vt enucleatiùs dicam in mea Historia, *Annali di Rimino*. Habuit enim Vicum Herculis, Vicum Martis, Vicum Cæsarianum, &c. Hodie verò habet Vicum Patarenum, Vicum Caianum, Vicum D. Argangeli, Vicum malorum passuum, &c.

Quoniam verò etiam Vici rustici, siue rurium extabant, quum simul Villæ, quæ pagi dicuntur, hoc est, plures rusticanæ domus coniunctæ sunt, & aliquo spatio remotæ ab Vrbe: propterea in Agris Ariminensium multi Vici reperiebantur, nempe Vicus Tubarum, Vicus Floræ, Vicus Iani, Vicus Regius, Vicus Dianæ, &c. Hinc Vicani huius Vici Lapidem posuere C. Fæsellio.

In Mœnijs Ciuitatis propè eandem Ecclesiam sequens affixa legebatur Inscriptio.

L. FÆSTELLIO L. F. AN.
SABINIANO PROC. PANTOM.
AVG. PII. Ɔ. V. PAN....
PROC. XX. VIR. REGION.
CAMP. APVL. CALABR.
EQVO PVBL. AVG. IIIVIR.
....IIVIR. QVINQ... AL.
PATRONO COL.
COLLEG. CENTON.
PATRONO OPTIM. ET RARISSIM.
HONOR. ACCEP.
IMPENS. REMISS.
L. D. D. D.

Hoc est: *Lucio Fæstellio Lucij Filio Anniensi Sabiniano Procuratori Pantomimorum Augusti Pij Clarissimo Viro Pantomimo Procuratori viginti Virorum Regionis Campaniæ, Apuliæ, Calabriæ Equo Publico Augustali Triumuiro Quadrumuiro, Quinquennali Patrono Collegij. Collegium Centonariorum Patrono Optimo, & Rarissimo. Honore accepto, Impensam remisit. Locus Datus Decreto Decurionum.*

Lucio Fæstellio. De Gente Fæstellia inscriptiones nullas inuenio, nec apud Gruterum, nec apud Reinesium; ideoque credo ipsam suam habuisse originem a loco vbi lapis repertus est. Hoc magis, magisque credendum puto, ex eo, quod si *L. Fæstellius* fuisset externus in hac inscriptione eius Patria exprimeretur. Nemo tamen non videt, ipsum fuisse Virum Nobilissimum, cum non solum Pantomimorum Augusti vocetur Procurator, sed etiam viginti Virorum Regionis Campaniæ, &c. Erant autem Pantomimi Personarum omnium imitatores, effictoresque, qui in Scenis personas per singulorum actuum simulationes saltando ostendebant. Ita dicebantur ex *πάντων omnium*, & *μίμος simulator*.

Adeò creuit existimatio, ne dicam insania, Pantomimorum apud antiquos, vt qualibet in aula, potentumque domo eorumdem chorus reperiretur; eo ferè modo, quo hodie Cantores, Spadonesue in Aulis nutriuntur. Hinc *Plin. iunior. lib. 7. Ep. 24.* de Numidia Quadratilla, quæ inter primas Vrbis sui temporis fœminas dignitate, diuitijs, auctoritate eminebat, ita scribit. *Habebat illa Pantomimos, fouebatque effusius, quàm principi fœmina conueniret.*

Insuper quod Vir nobilis fuerit *Fæstellius* deducitur ex eo, quod ipse

legatur adscriptus in Collegio Sacerdotum Augusti, qui Augustales dicebantur; quodque ei Collegium Centonariorum (de quibus vide apud *Reinesium in Indice v. Centonarij*) erexerit proprijs expensis Statuam, ipso honorem acceptante, sed impensas remitente.

Locus datus Decreto Decurionum. Erat enim Ariminum Romanorum Colonia, Municipiumque, ideoque suos habebat Decuriones, quorum vfficium, & dignitas erat Romani Senatus vices gerere in Colonijs; vnde *Valla lib. 6. In Municipijs*, inquit, *idem est Decurio, qui Romæ Senator.*

Item eodem in loco sequens inspiciebatur Cenotaphium.

C. GALLERIO C. F. ANNIENSI
IVLIANO EQVITI ROMANO
QVÆSTORI DVMVIRO
CVRATORI SOLONATIVM
FLAMINI PATRON. COL. AVG.
ARIM. ADVOC. PVBLIC.
AMANTISSIMO CIVIVM
SPENDIDISSIMVS ORDO
ARIMINENSIVM
MERITIS FIDEI
BONITATI INNOCENTIÆQVE
EIVS.

In parte posteriori eiusdem Lapidis hæc duo verba legebantur.

MEGETI.. MEGETI...

In Mœnijs veteribus Ciuitatis propè Portam D. Andreæ.

Q. PVPIVS
SALVIVS MINERVAI
V. S. L. M.

Hoc est: *Quintus Pubius Saluius Mineruæ votum soluit libens merito*; seu, *voto soluto libero munere*; vel etiam, *voto solemni libero munere*, quod plerumque exprimebatur ab Antiquis in saxis votiuis.

In Plumbeo aqueductu propè eandem Portam.

M. ARRECENI CLEMENTIS.

In alio aqueductu.

SEX. MODIVS RESTITVTVS.

In quodam Lapide,

DIS MANIBVS
SEPIENÆ C. F. ISAVRICÆ
PETRONIA C. FIL.
CAPITOLINA MATER PIA.

In Domo olim Petri Gentilis de Arnulphis.

D. M.
SABINIA EVFODIA
CONIVGI. ET COLIBERTÆ
OPTIMÆ
RARISSIMÆ IVVENE.

In antiquo Monasterio Monialium olim B. M. V.

C. GALERIVS P. FLAM.
DVO VIR QVINQ. DVO VIR
ID. AVG... D. P. S. LOCO SVO.

Hoc est: *Caius Galerius Publicus Flamen Duumuir Quinquennalis Duumuir. Idem Augur,* siue *Idibus Augusti de pecunia sua loco suo.*

In pariete eiusdem Monasterij.

GENIOLARVM
HORROI PVPIANI
L. LEPIDVS POLICVS
C. PVPIVS BLASIVS.

In Episcopio duo sequentes Lapides reperiebantur.

D. M.
MARTIÆ CATANÆ
P. ÆLIVS CHALADEVS
CONIVG. SANCTISS.
ET MESTRIÆ SABINÆ S. M. F.
ET SIBI VIVENS POS.

Nempè: *Dijs Manibus. Martia Catana Publius Ælius Chaladeus Coniugi Sanctissima, & Mestria Sabina sua Monumentum fecit, & sibi viuens posuit.*

SENTIÆ IVSTINÆ
CONIVGI PETVLI PAVLINIANI
VIVA SIBI POSVIT
ET PITILICÆ PAVLINÆ
NVRVI SVÆ Q. V. A. XVII.

Dum extruebatur Ecclesia D. Iuliani, olim D. Petri, in Ciuitatis suburbijs sequens repertum fuit Marmor cum hoc epigraphe.

GENIO ARIMINENSIVM.

Mos fuit omnium Ciuitatum, quæ in Colonias apud Romanos accipiebantur, præter formas Magistratuum Romanorum, Ritusuè Sacerdotales, seipsas sub particulari alicuius Numinis tutela conlocare. *Minutius Felix in Octau.* ita scribit: *Per vniuersa Imperia, Prouincias, Oppida videmus singulos sacrorum ritus Gentiles habere, & Deos colere municipes, vt Eleusinos Cererem, Epidaurios Æsculapium, Caldeos Belum, Astartem Syros, Dianam Taurios, Gallos Mercurium, Vniuersa Romanos.* Hæc verò Numina Genium fuisse Locorum omnibus pro comperto est, cum ferè in omnibus Coloniarum Marmoribus sculpta adinueniuntur.

Genium autem Ariminensium fuisse Herculem sequens docet Lapis repertus propè fundamenta Turris Ecclesiæ Cathedralis, & his litteris notatus.

DEO HERCVLI INVICTO.

Sub cuius auspicijs Ciuitatem Arimini exordium habuisse dicitur.

Propè eumdem Lapidem Genio Ariminensium *inscriptum Lapis alias cum hac inscriptione repertus fuit.*

D. M.
FELICIONI SERVO BENEMER.
VIXIT ANNO XXXI.
POSVIT
ÆLIA MATIDIA
DOMINA.

Hoc Marmor cum alijs fragmentis repertum, dum an. 1540. antiquissima D. Iuliani Ecclesia reædificabatur, adseruantur in Domo olim Petri de Melgijs.

Domi olim Ioannis Baldigara, qui discessit an. 1590.

SENIO
DOMINICO
ZOLLÆ VILIC.

Domi olim Sanctes de Cattolica propè Ecclesiam S. Georgij Veteris.

HIC

HIC EGO SVM
POSITA IRENE
QVÆ VIXI..... XVIII. KAL.
HAVE MEI MISERERE
POSVERE AVRA PARENTES
INFELICISSIMI AVG. LIB.
ET FVRFVLANA IRENE.

In quodam Lapide propè Forum.

TVLLIVS ZOTICVS
VI. VIR. AVG. AD
LIBERVM PATREM
CVM REDIMICVLO
AVRI III. ET IRSO
ET CANNARO ARG.
PIIS TESTAMENTO.

Hoc est: *Tullius Zoticus Sexuir Augur, vel Augustalis ad Liberum Patrem cum Redimiculo auri* III. *& Irso, & Cannaro Argentario pijs Testamento.* Magistratus Sexuirorum Romæ creabatur quoties aliquod munus difficile Reipublicæ impendebat, in quo præcipua aliquorum opera, fidesque exquirebatur, vbi multum studij, curæque opus erat, ait *Alex. ab Alex. Dierum Gen. lib. 3. cap. 6.* In Colonijs etiam, & Municipijs Sexuiros electos esse ostendit *Pannin. Antiquit. Veron. lib. 2. cap.* 12. Immò apud ipsum legitur *Sexuir senior, Sexuir iunior, Sexuir vrbanus*; & inter Sacerdotes Municipales, & Coloniarum apud eundem reperiuntur, *Sexuir Augustorum, Sexuir Augustalis, &c.*

D. M.
VALERIÆ M. F.
SEPTIMINÆ M. VALERIVS M. L.
HERMA PATER
ET VTILIA M. F.
MIRTALE MATER
FILIÆ PIENTISSIMÆ
POSVERVNT EX IVG. X.
IN FRONTE P. XXX VII.
IN AGRO P. L.
V. F.

Hoc est : *Dijs Manibus. Valeriæ Marci Filiæ Septiminæ Marcus Valerius Marci Libertus Herma Pater, & Vtilia Marci Filia Mirtale Mater Filiæ Pientissimæ posuerunt ex iug. decem in fronte pedes triginta septem, in agro pedes quinquaginta, viuentes fecerunt.*

Antiquis temporibus ipsa defunctorum Sepulchra, tanquam loca, quę religiosum cultum redolerent, Ædificijs occupare, aut colere nulli omninò fas erat: quinimmò certis hæc terminis, ac limitibus a reliquo agri totius ambitu distinguebantur. Hinc est quod in perantiquis frequenter inscriptionibus, sepulchrorum termini his planè verbis indicantur: *In fronte pedes, &c. Aringh. Roma Subt. lib.* 1. *cap.* 1.

In Conuentu Monialium S. Sebastiani sequens legitur Inscriptio.

SALVTI EX VOTO
Q. PLAVTIVS IVSTVS
ÆDIL. ARIM.
N. S. ET CASSIÆ TREPTHE
S. ET Q. PLAVTI VERECVNDI
F. S. ÆDEM
S. A. DED.
H. A. S. A. H. L. L. Q. D. R. I. H. A.

Id est : *Saluti ex voto. Quintus Plautius Iustus Ædilis Ariminensis nomine suo, & Cassiæ Trepthæ suæ, & Quinti Plautij Verecundi Fratris sui Ædem sibi ædificatam dedicauit, &c.*

Literas, quibus vltima componitur linea huius Inscriptionis ad ingenia perscrutantium torquenda fortè exaratas, atque insculptas, LVCERNA mea intueor, atque ita interpretor; nempe: H. A. S. A. H. L. L. Q. D. R. I. H. A. *Hanc Aram Saluti Ædificatam Heredes Liberti, Libertæ-Que Dennò Restituere in Honorem Ædificantium.* An verò hæc sit genuina interpretatio, ab antiquitatum studiosis iudicium expectandum.

Extant multæ formulæ apud antiquos, quæ tantum per literas initiales exprimebantur, sed omnes sunt sepulchrales & insculptæ Lapidibus, sub quibus extent cadauera, non verò cippis, & aris ex voto Numini, seu Numinibus erectis; vt in hac, quam Plautius erexit, videre est. Sepulchrales sunt, exempli causa: H. M. H. N. S. hoc est, *Hoc Monumentum Heres Non Sequitur*. Insuper H. S. E. S. T. T. L. nempe, *Hic Situs Est. Sit Tibi Terra Leuis*, & alij huiusmodi apud Gruterum, Vrsatum, & alios emunctæ naris auctores. Hinc *Persius Tcuus*, qui idem est, ac Petrus Seruius, in suis Iuuenilibus Ferijs, quæ antiquitatum Romanarum *Miscellanea* continent, *cap.* 7. sequentem ponit Lapidem.

D. M. S.

D. M. S.
AP. AVRELIÆ AP. F. LVPERCILLÆ
ANNOR. XXXXVIII.
P. I. S. H. S. E. S. T. T. L.

Quem sic interpretatur : *Dijs Manibus Sacrum. Appia Aurelia Appij Filia Lupercilla Annorum duodequinquaginta. Ponendum iussit sibi. Hic sita est. Sit tibi terra leuis.*

Quod si ab isthoc, vel simili scribendi formulas sepulchrales modo discesserint antiqui, nullus audet diuinare literas, haud amplius sepulchrales, sed ænigmaticas. Extat in Monumentis Patauinis *Sert. Vrsat. lib.* 1. *Sect.* 1. hic Lapis.

VXORI
M. ALLIO M. F. FESTO
FILIO
HOSTILLIÆ C. L. SEVERÆ
N. F. F. N. S. N. C.

In quo septem vltimæ literæ (ait idem Sertorius) *cum Scaligero penitus ignota sunt mihi*. Quapropter in Indicibus ad Gruterum *cap. de Notarum, ac Literarum Singularium, & Vocum abbreuiatarum interpretatione*, eas inexplicatas reliquit. Quid ergò mihi post tantum Virum? In hoc tamen ea interpretandi libertate vsus sum, quam meo præbent animo idem Sert. Vrsatus *Marmi Eruditi Epist.* 7. & Petrus M. Kanina *Fauentia Rediuiua pag.* 126. ita edoctus a Val. Probo.

Liberti, Libertaque. Erant ij, quos Domini ex iusta seruitute soluebant, ac manumitebant. Eorum autem tria genera fuisse refert *Vlp. Inst. tit.* 1. nam alij Ciues Romani, alij Latini Iuniani, alij Deditiorum numero erant. Ciues Romani (vt idem scribit) dicebantur illi Liberti, qui vindicta, censu, aut testamento nullo iuro impediente, manumitebantur. Latini Iuniani, qui ex Lege Iunia inter amicos manumissi erant. Deditiorum numero qui pœnæ causa vincti erant a Domino, quibus vestigia, aliquibusue stigmata, scripta fuere, qui propter noxam torti, nocentesque inuenti sunt, quiue traditi sunt, vt ferro, aut cum bestijs depugnarent, vel in custodiam conijciebantur, deinde quoquo modo manumittebantur.

In Patronorum autem Libertis, obseruat *Turneb. aduers. lib.* 18. *cap.* 3. ordinem quendam fuisse, & quosdam primos, quosdam secundos vocatos fuisse, quod alteri apud Patronum priorem locum obtinerent, alteri proximum. *Martialis lib.* 1. *Epigr.* 4. scribit.

Li-

Id etiam testantur veteres Inscriptiones, quarum in vna sic inscribitur.

SOSTONIA. D. L. TERTIA
SIBI ET P. SEXTILIO PRIMO.

Et in quadam alia, quam refert *Turn. cit.*

. . . .
. . . . FECIT SIBI
ET PETIÆ COLLIBERTÆ
PRIMÆ VXORI.

Quod verò in Lapidibus, alijsque antiquorum Monumentis sepius Libertorum, Libertarumque nomina inscripta videantur, euidens hæc est ratio: Cum is, qui seruus erat, factus fuisset liber, familiæ quodammodo vniebatur illius Patroni, qui ipsum ad libertatem per manumissionem perducebat; vt communis esset locus, & Patronis, & seruis in eodem sepulchro; vnde illa sepulchralis formula: *Libertis, Libertabusque suis, Posterisque eorum.* Qua innuitur nedum illius sepulchri participes esse tàm Liberti, quàm Libertæ, sed etiam eorum Posteri, eo ferè modo, quo erant omnes Descendentes illius, qui in seruitutem ipsos obtinuerat.

Fuerunt apud *Plin. lib. 33. cap. 3.* Liberti admissionum, gratiosi scilicet Liberti, qui homines ad Principem admittebant, admissionibusque præerant.

M. VETTIO M. F. ANI.
VALENTI
MIL. COH. VIII. PR. BENEF. PREF. PR.
DONIS DONATO BELLO BRITAN.
TORQVIBVS ARMILLIS PHALERIS
EVOC. AVG. CORONA AVREA DONAT.
7. COH. VI. VIG. STAT. 7.
COH. XVI. VRB. 7. COH. II.
PR. EXERCITATORI EQVIT. SPECVLAT.
PRINCIP.
PRETORI LEG. XIII. GEM. EX NEC LEG. VI.
VICTOR. DONIS DONATO

OB. RES PROSPER.
GEST. CONTRA ASTVRES
TORQ. PHAL. DON.
TRIB. COH. V. VIG. TRIB. COH. XII.
VRB. TRIB. COH. III. PRÆT.
LEG. XIIII. GEM. MART.
VICTOR. PROC. IMP. CÆSAR. AVG. PROV.
LVSITAN. PATRON. COLON.
SPECVLATOR. X. H. C.
C. LVCIO TELESINO
C. SVETONIO PAVLINO COSS.

Hoc est : *Marco Vettio Marci Filio Anniensi Valenti Militi Cohortis octaua Prefecto beneficiario Prafectura prima donis donato Bello Brittanico Torquibus, Armillis, Phaleris, Euocato Augusti Corona aurea donato Centurioni Cohortis sexta Vigili Stationario Cohortis* XVI. *Vrbana Centuria Exercitatori Equitum Speculatori Principi; Pretori Legionis tertia decima Gemina...... Victori donis donato ob res prospere gestas contra Astures Torquibus Phaleris donato Tribuno Cohortis quinta Vigilum Tribuno Cohortis duodecima Vrbana Tribuno Cohortis tertia Pretorianorum Legionis decimaquarta Gemina Martia Victori Procuratori Imperatoris Casaris Augusti Prouincia Lusitania Patrono Colonia Speculatorum decima. Haredes curauerunt. Caio Lucio Telesino, & Caio Suetonio Paulino Consulibus.*

Cuius dignitatis, ac militaris strenuitatis fuerit hic Vettius clare patet discurrenti per singulas huius Epitaphij formulas.

Torquibus, Armillis, Phaleris. Torques solitæ virtutis fuerunt prœmium. *Veget. lib. 2. cap. 7. Plin. lib. 33. cap. 2. Budaus, &c.* Originem ab Hebræis traxisse, haud difficile est creditu. Eo enim militiæ signo vsus est Ionathas, cui Antiochus dedit potestatem bibere in auro, & esse in purpura, & fibulam auream ferre. 1. *Macab.* 11. Romanis verò duplex erat Torques, Collaris scilicet, & Brachialis. *Flau. Vopisc. in Aurelian. Trebell. &c.* Hinc Torquati, & Duplicati erant Milites torquium ornamentis, vt illi corniculis decorati, quibus & duplex plerumque stipendium, annonæue duæ dabantur, vnde duplares dicti sunt, simplares verò Torquati, quibus vna. *Theod. Hiping. Insign. cap. 2. n.* 488.

Armillæ proprius etiam ipsæ Militum ornatus, collatæ victoriæ causa Militibus ob Armorum virtutem; & cum Virorum tantum fuerint, *Viriola* quondam a primitiuo *Viria* dicebantur. *Fest. v. Armilla Tertull. de patio cap.* 4. Fuit Armilla tegumentum humeri in brachia defluxum,

ab armis, hoc est humeris denominata, Græcis *Βραχιονιστήρια* Prisciano *Brachialia*: ex auro potissimum, argentoque olim fiebat, & ab Augustis donabantur ijs, qui res preclare gessissent, tanquam laudabilium operum prœmium vt indicat *Adamant. &c.* Gestabantur verò *Armillę* potissimum sinistro brachio, vnde *Brachiales* appellatæ. Et quia postea etiam in dextro, *Dextralia*, & *Dextrocheria* Liuius *lib.* 1. Narrat. *Plin. lib.* 33. *cap.* 2. solere suo æuo Auxiliares Torquibus aureis donari: at Ciues non nisi argenteis: sed contra Armillas ciuibus dabant, quas non habebant externi: & quod mirum, Coronas ex auro ciuibus dederunt, sicut, & habuit *Vettius*. Causas vide apud *Steunech. comm. ad lib.* 2. *Veget. cap.* 3. *de re milit.*

Phaleræ equitum nobilium ornamentum dicebantur. Liuius tradit Comitia Flauij Ædilitia tantum habuisse indignitatis, vt plerique nobilium aureos annulos, & phaleras deponerent.

Centurionis Cohortis sextæ. Primò hic nobis videndum est quare apud antiquos hæc nota 7. Centurionem indicabat; ratio est, quia Romanorum Centuriones manu vitem gerebant hac notula 7 expressam in Sepulchralibus Lapidibus. Hinc apud *Tacit. Annal. lib.* 1. Lucillus Centurio, qui appellabatur *Cedo alteram*, quia *fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat.* In castigandis ergo Militibus Centuriones vite vsi fuerunt, teste Liuio, & eo præsertim si ipsi pigrè, & lentè Aquilas Romanorum insignia sequerentur, sed in Ciuibus tantum. Nam exteri fuste cædebantur. Hinc *Iuuen. Satyra* 8. de Mario olim gregario Milite sub Centurione.

Nodosam post hæc frangebat vertice vitem
Si lentus pigra muniret castra dolabra.

In antiqui denarij aduersa parte Romæ caput signatum est, in auersa Centurio vite bifida militem scutatum, & hastatum genibus flexis tanquam supplicem verberans, cum his verbis T. DEIDI. Hoc est, *Titus Deidius*, seu *Didius*. Vitis ergo Centurionatus insegne, hac nota 7 expressum, cum vitis obliqua, & retorta nascatur. In vitium laudem *Plin. lib.* 14. *cap.* 1. Scribit: *Quid quod inserta Castris summam* (Vites) *rerum imperiumque continent? Centurionum in manu vitis, & opimo pręmio tardos ordines ad lentas perducit Aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat.* Lentas dicit, sed lætas legendum putat vir antiquitatis apprimè doctus, cum quia de lentis ordinibus primùm dixisset; tum quia re ipsa lætæ, & lætificantes ob prœmia, vt ait, opima. Non enim dignitas solum, sed opes adiunctæ, & ideo hoc sensu locupletem dicit Aquilam *Iuuenal. Satyra* 14.

Vt locupletem Aquilam sibi sexagesimus annus
Adferat

Videsis apud *Theod. Heping. Insign. cap. 17. num. 296.*

Euocato Augusti. Hic quærendum videtur qui sint Euocati, quos *Cæsar lib. 3. de Bello Ciuili*, & a Militibus, & a Centurionibus distinguit, sic scribens: *Cum horum omnium ratio haberetur, ad duorum millium numerum ex Pompeianis concidisse reperiebamus, Euocatosque, & Centuriones quamplures.* Et libro primo: *Militibus in concione agros ex suis possessionibus pollicetur, quadraginta in singulos iugera, & pro rata parte Centurionibus, Euocatisque.* Igitur *Euocati* sunt homines militia perfuncti, & emeritis stipendijs; qui tamen rursus militatum euocantur. Hoc totum declaratur a Dione sic scribente *lib. 45.* Εκ τουτων δέ τῶν ανδρῶν καί τό τῶν ηυτκάτον σύςημα (ως ανάκλήτους αυτις ελλωνίσας ὅτι πεπαυμθύοι τῆς ςρατιάς ἐπ' αύτων αυθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσθεν) ἐνομίσθη. Hoc est: Ex his hominibus Euocatorum numerus constitit, quos ἀνακλήτους idest reuocatos Græcè vocare possis, quod militia perfuncti ad eam rursus reuocarentur.

Euocatorum autem, addit *Turneb. aduers. lib. 1. cap. 9.* honestus erat ordo in re militari, & in multis Inscriptionibus: Euocatum Cæsaris, aut Augusti fuisse ambitiosè incisum videmus. Hoc ideò scribendum putaui; quò eos qui vocem hanc parum notam habent certiores facerem, quæ sit huic verbo vis, & potestas subiecta.

Sed in hoc audiamus etiam oportet Iusti Lipsij *Comm. ad Polyb. lib. 1. dial. 8.* Euocati sæpè exercituum robor. Ij ex ciuibus, è socijs; ex equite, ex pedite sumebantur; sed rogatione, & precibus, atque ideò Euocati dicti. Veterani enim fuerunt, gnari, prudentesque militiæ, qui expletis stipendijs sponte in gratiam Consulum, aut Ducum militiam sumebant. Et quia sæpè literis, aut nuncijs nominatim euocabantur, inde habuere nomen.

Militi Cohortis VIII. *Pretoria.* Cohors pro Comitatu, & Satelitio, & Familia Magistratus, qui ibat in Prouinciam antiquitus accipiebatur; vnde Cohors Pretoria, quæ Consuli, aut Pretori semper presto erat, quasique latus eius cingebat *Cic. ad Q. Frat.* Obseruat *Iust. Lips de Militia Rom. lib. 2. dial. 4.* Pretorias Cohortes fuisse quasdam velut extra ordinem edecumatas, & grandes. Earum originem ab Scipione Numantino Lipsius, & Appianus iudicat, Festus vero a P. Scipione. Per Bella Ciuilia Cohortes istæ auctæ, & vnus aliquis plures habebat; quo exemplo Augustus denique Romæ circa se habuit nouem Pretorias Cohortes, firmamentum Imperij, & postea pestem. *Lipsius cit.*

De numero Cohortum addit *Lipsius cit.* certum est decem Cohortes in Legione fuisse. Itaque plena, & iusta legionaria Cohors homines

quadrin-

quadringenti, & viginti. Quod si pleniores Legiones, plenior etiam ipsa, atque ita *quingenarias, & sexcenarias* legimus. Insuper Cohortes omnes in Legionibus æquales. Sed miraris fortasse, quia dignitas aliqua *Primæ* tribuitur, vt apud *Cic. ad Attic. lib. 5. Epist. 20.* qui vt magnum refert, Bibulum amisisse totam Cohortem primam. Moneo non a numero hoc, sed a splendore, & primatu fuisse. Eminebat cæteris ideò, quod primi in ea Centuriones generis cuiusque: fortasse, & flos aliquis, & electio virorum.

Astures Hispaniæ Populi, quorum Regio equis abundat, vnde Asturcones dicti, qui tamen minus apti ad Bellum: nam ijs non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. *Abrah. Golnitz. Georg. lib. 2. cap. 2.*

C. Lucius Telesinus, & C. Suetonius Paulinus fuerunt Consules anno Mundi 4015. post Christ. 66. Vrbis 857. Æræ Hisp. 103. Augustorum 92. Nerone Imperante. Apud *Seth. Caluisium. & Ricciol. Chronol.* notantur hoc modo *Coss. C. Suetonius Paulinus. L. Pontius Telesinus.*

Lapis extat in Appendice Magistratuum apud Gruterum *pag.* 1102.

AVRELIÆ CALIGINÆ
TIB. SABINIANI
PVDICISSIMÆ
HONORIFICENTISSIMÆQ. FOEMINÆ
COL. FAB. SPLENDIDISSIMÆ
CIVITATIS ARIMINENSIVM
OB MVNIFICENTISSIM. IN SE
.... TRISQ. COLLATAM
L. D. D. D.
DEDICAT. IDIB. IAN.
Q. SOSIO PRISCO SENECIONE
P. COELIO APOLINARE COSS.
CVIVS DEDICAT. SING.
DD. HS. N. IIII.

Hoc est: *Aureliæ Caliginæ Tiberij Sabiniani pudicissimæ, honorificentissimæque fœminæ Collegium Fabrorum Splendidissimæ Ciuitatis Ariminensium ob munificentissimam in se .... collatam. Locus datus Decreto Decurionum. Dedicatus Idibus Ianuarij. Quinto Sosio Prisco Senecione, Publio Cœlio Apolinare Consulibus. Cuius Dedicatione singulis dono datis sestertijs nummum quatuor.*

Idi-

Idibus Ianuarij. Faustus fuit hic dies Romæ, quippe quo primum Octauius dictus est Augustus, Prouinciæ quoque sunt in formam redactæ. Tibicines igitur, & Præcones ad voluptatem muliebri habitu incedebant, atque ita Vrbem lustrare dicebantur.

Q. Sosius Priscus, & P. Cœlius Apollinaris Consules fuere anno Mundi 4118. Æræ verò Christianæ 169. quo anno Imperatores assumpserunt Tribunitiam potestatem, Marcus Aurelius vigesimam tertiam, & Lucius nonam. Olimpias item 237. acta fuit, eratque annus Olympiad. 965. Victor Stadij Eudæmon Alexandrinus.

RVFICIÆ Q. F. TERPINÆ
Q. FVFICII
PRISCI II. VIR
AVGVRIS VXORI
L. D. D. D.

Item alio in loco.

C. VOLVSENO
L. F. IVSTO
ÆDILI QVÆST.
SESTINI
DECVR. ARIM.
TITINIA M. F. IVSTA MATER
L. D. D. D.

Hoc est: *Caio Voluseno Lucij Filio Iusto Ædili Quæstori Sestini Decurioni Arimini Titinia Marci Filia Iusta Mater. Locus datus Decreto Decurionum.*

Domi olim Ioannis Antonij de Rigatijs Medici.

D. M.
MANSVET. VIX. AN. X.
DIEB. XII.
ÆMILIVS ENTELLVS
DEDICATO.

E quibusdam fundamentis non procul ab Episcopio.

M.

M. SVASANO SERVATO. VI. VIR.
M. SVASANVS DED.
.... VI. VIR.
MÆSIA IANVARIA
ALVMNO
OBSEQVENTISSIMO
D. D. D.

Hoc est: *M. Suasano Seruato Sexuiro Marcus Suasanus dedicauit .... Sexuir Mæsia Ianuaria Alumno Obsequentissimo dono dedit dicauit.*

Eodem in loco.

M. ÆLIO AVRELIO THEONI AVG.
IVRID. DE INFINITO PER. FLAM.
ET VMBRIAM PICENVM SODALI
ADRIANALI PRETORI TRIBVN. PLEBIS
ADLECTO INTER QVÆSTORES
TRIB. MILITVM LATI
CLAVIO LEG. XI. CLAV.
ITEM TRIBVNO MILITVM LATICL.
LEG. XII. FLVMENTANÆ DECEM
VIR. SING. LITIBVS IVDICANDIS
OB SINGVLAREM ABSTINENTIAM
INDVSTRIAMQ. EXHIBITÆ IVDICAT. PATRONO.

Hoc est: *Marco Ælio Aurelio Theoni Augusto Iuridico de Infinito per Flaminiam, & Vmbriam Picenum Sodali Adrianali Pretori Tribuno Plebis adlecto inter Quæstores Tribuno Militum Laticlauio Legionis vndecima Clauia. Item Tribuno Militum Laticlauialis Legionis duodecima Flumentana Decemuiro singulis Litibus iudicandis ob singularem abstinentiam, industriamque exhibitæ iudicationis Patrono.*

Ibidem.

M.

M. VETTIO M. F.
AN. VALENTI
CÆSARIS NERV.
TRAIANI OPT. AVG. GER.
DACICI PART. II. VIR. QVINQ.
PRÆS. FLAMINI AVGVRI
PATRONO COLONIÆ
VICANI VICI AVENTIN.
OPTIMO CIVI
PATRONO SVO.

Hoc est: *Marco Vettio Marci Filio Annienfi Valenti Cæfaris Nerui Traiani Optimo Auguri Germanici, Dacici, Parti Duumuiro Quinqueuiro Prefidi Flamini Auguri Patrono Coloniæ Vicani Vici Auentini Optimo Ciui Patrono fuo.*

His pofitis interpretationibus quantum ad has duas Infcriptiones *M. Ælio, & M. Vettio* erectas, aduertendum, quod *Iuridici* a dicundo iure pręfecti Italię ab Adriano Principe inftituti apud Capitolinum, annotante Egnatio, intelligendi funt; fed de his iam diximus *pag. 17.*

Laticlaui meminit *l. 43. ff. de donat. inter vir. & l. 9. C. de teft. milit.* Fuit hoc Senatorum ornamentum. Auguftus liberis Senatorum quo celerius Reipub. adfuefcerent, protinus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ intereffe permifit, ait *Sueton. Aug. cap. 38. Tacit. Annal. 13.*

Tribuno Militum. Tribuni Militares, feu Militum (Græcis χιλίαρχοι) alij dicebantur rufuli, inquit Afconius, qui in exercitu creabantur, alij comitiati, qui Romæ comitijs defignati erant. Officium eorum fuit vti milites armis bene muniti, atque exercitationis vfu, & difciplina eruditi incederent: Item officium erat eorumdem, milites in caftris continere, claues portarum fufcipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus commilitonum intereffe, frumentum probare, fraudem menforum coercere, delicta fecundum fuæ auctoritatis modum caftigare, principijs frequenter intereffe, quærelas commilitonum audire, & huiufmodi. *Thefau. lin. Lat. v. Tribunus.*

Caufam verò quare Tribuni Militum olim Confulari poteftate promifcuè ex Patribus, ac Plebe creati fuerint, affignat *Pompon. de orig. iuris l. neceffarium.* Quum, inquit, poft aliquos annos Plebs contenderet cum Patribus, & vellet ex fuo quoque corpore Confules creare, & Patres recufarent, factum eft, vt Tribuni Militum crearentur, partim ex Plebe, partim ex Patribus Confulari poteftate: hique conftituti funt vario numero: interdum enim viginti fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores. Hinc *Lucanus lib. 1.*

Legionis vndecima. Legio fiebat ex Cohortibus, atque ijs denis; etenim Legio diuidebatur in decem Cohortes; Cohors in quinquaginta manipulos; Manipulus in vigintiquinque milites pro vnoquoque manipulo. Vocata est Legio ait *Plutarch. & Varro*, quod lecti ex omnibus essent milites. Inuenit, fecitque Romulus, sed tunc temporis quantam? Trium millium, vt *Varro, Dionysius, & Plutarchus* tradiderunt, cum sumeret ex singulis tribubus singula millia, atque eæ tres erant. Aucta tamen haud longè post, vel a Romulo ipso, vel a Tullo Hostilio, de quo Flor. *lib. 1. cap. 3. sic ait: Hic omnem militarem disciplinam, artemque bellandi condidit.* Vide *Iust. Lips. de Mil. Rom. lib. 2. dial. 5.* & *Veget. de re milit. lib. 2. cap. 2.*

In quauis Legione erant, ætas prima triariorum, altera principum, tertia hastatorum, vltima velitum; quæ, velitibus exceptis, diuidebantur singulæ in decem Centurias; singulis autem centurijs primarij Centuriones præerant.

Legionis duodecima. Cuique Consuli adtributæ erant duæ legiones. At postea, crescente Imperio, & Prætoribus creatis, qui in Prouincias mitterentur, & sæpè ad Bella; notum, testatumque est plures Legiones scriptas fuisse. Sub initium libertatæ Vrbis, M. Valerio Dictatore, *quantus nunquam exercitus* (ait Liuius *lib. 11.*) *decem legiones effecta.* Insuper Bellis Punicis, atque adeò post cladem Cannensem, ciuibus tam multis illic, & alibi amissis, socijs partim deficientibus, legitur apud eundem Liuium *lib. 23.* duodeuiginti legionibus rem gestam, & *lib. 24.* Summam trium, & viginti Legionum effectam. Pompeij, & Cæsaris Bello, sparsæ varijs in locis plusquam quadraginta Legiones adnotantur. In Mutinensi, & Philippensi supra quinquaginta. *Iust. Lips. de Mil. Rom. lib. 1. dial. 3.*

Decemuiro singulis litibus iudicandis. Viros illos decem quos Prætor Vrbanus in consilium diebus cognitionum adhibebat *Decemuiros litibus iudicandis* appellatos fuisse notat ex *Sex. Pomp. & Val. Probo* Cuiacius *3. obs. 32.* Pomponius verò *l. 2 §. 16. D. de orig. iur.* Deinde ait, quum esset necessarius magistratus, qui hastę pręesset, Decemuiri litibus iudicandis sunt constituti.

Hi ergo cum aliud, quam decem Iudices, non significent, liquidum videtur quinque Senatores, & quinque Equites Decemuiros olim litibus iudicandis appellatos fuisse; nimirum sub Augusto decem (si Dioni credimus) Senatores, sub Antoninis, & Alexandro quinque Senatores, & Equites Romanos totidem.

Flamini. Vnius Dei Sacerdos Flamen est; hinc *Cic. lib. 2. de leg.*

Diuis alijs alij Sacerdotes, omnibus Pontifices, singulis Flamines sunto. Flamines a Dionysio στεφανοφόροι vocantur, Flaminesque dictos vult ἀπὸ τῆς φορήσεως τῶν πιλωτῶν τε καὶ στεμμάτων; hoc est, quod gestarent galeros, & infulas, στέμματα enim dicit filum quod apici circumdabatur. *Seruius* dicit eos habuisse pileum, quem cum per æstum ferre non possent, nec capite intecto eos esse liceret, capita filo religare soliti sunt.

Hi ergo *Flamines* cognominabantur a Dijs, quibus sacra faciebant, erantque permulti, scilicet: *Flamen Augustalis*, cui Sacerdotes augustales subiecti erant, Sacerdotium etiam augustalium sodalium postea institutum fuit; ait enim *C. Tacit. lib.* 1. *Annal. Idem annus* (loquitur de Tiberij tempore) *nouas cœremonias accepit, addito Sodalium Augustalium Sacerdotio, vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris, sodales Tatios instituerat, sorte ducti è primoribus Ciuitatis vnus, & viginti*. Ad hunc locum notat *Lipsius*, quod id exemplum placuit deinceps in omnibus Imperatoribus, qui facti sunt Diui. Ita *Sodales Flauij*, *Hadrianales* (hos inter numerabatur M. Ælius Aurelius Theo, de quo Inscriptionem retuli) *Æliani*, *Antonini*, &c.

Insuper erant *Flamen Dialis*, hoc est Iouis; qualis Iulius Cæsar adolescens adhuc fuit. De hoc Flamine scribit *Gellius lib.* 10. *cap.* 15. & Diali Flamini iurare nefas erat. Et *T. Liuius* Flamen Dialis iurare in leges non poterat. Ideò ait, quia (addit *Turneb. aduers. lib.* 26. *cap.* 7.) Magistratui in leges iurandum est, se eas obseruaturum, neque violaturum. Est, & in *Varrone lib.* 4. *de ling. lat. Flamen Falacralis* a diuo Falacre dictus; sed Deus iste, ait *Turneb. cit. lib.* 6. *cap.* 5. in vasto quodam latere obscuroque, & caliginoso chao videtur tacitus, & ignotus, neque cuiquam qui sit, proditus. Refert quoque idem Varro *Flaminem Furinalem*, diuæ vt ipse ait Furinæ, sed quæ sit ista *Diua Furina* sollicite, anxièque quęrunt antiquarij. Turnebus arbitratur Erinnym esse, & Furiam. Item reperiebantur *Flamen Martialis*, *Palatinalis*, *Quirinalis*, &c.

Quoniam verò diximus singulis Dijs Flamines assignari; non est hic pręteteundum, quosdam etiam fuisse Deorum omnium; vt in hac antiqua inscriptione: II. VIR. QVINQ. FLAM. DIVOR. OMNIVM. Erant tandem Flamines in magna veneratione, primumque locum post Regem Sacrificulum in conuiuijs tenebant. *Prat. & Lexic. Iurid. Kahl. v. Flamines.*

M. VETTIO M. F.
AN. VALENTI
QVÆSTORI PROVINC.
MACED. QVÆSTORI PLEB.
SEVIRO EQ. ROM. PRÆT.

LEG.

LEG. PROV. NARBONENS.
.... LO PROV. BRITAN.
LEG. XV. APOLLINAR.
PATRONO.

Nempe : *Marco Vettio Marci Filio Anniensi Valenti Quæstori Prouinciæ Macedoniæ Quæstori Plebis Seuiro Equo Romano Pretori Legionis Prouinciæ Narbonensis ..... Prouinciæ Britaniæ Legionis decimaquintæ Apollinaris Patrono*.

P. TREPTVS. M. F. ATTIVS
7. LEG. X. 7. LEG. XII.
EQVO PVBL. TRIB. LEG.
. . . .
. . . . . . PR. . . . . . . II.

Publius prænomen Romæ valde familiare tùm viribus, tùm mulieribus. Dicebantur Publij, teste Probo, & Sigonio *de Nom. Rom.* qui priùs pupilli facti erant quam prænomina haberent : vt diximus *pag.* 10. alij ominis causa a Pube. Festus vero illi qui populo gratus fuit publicum prænomen esse existimat; ideoque *Christ. Bechman. de orig. ling. lat. lit. L.* obseruat Publium à cultu populi dictum. Ab hoc pronomine, putat *Sigon. & Panuin.* originem habuisse gentem Publiam, quæ Romæ, licet Plebea, fuit Pretoria, Consularis, Censoria, ac Triumphalis *T. Liu. hist. lib.* 2.

Quoniam inexplicatum reliquimus, quid sibi vellet *Equus Publicus* in inscriptione *T. Mestrij pag.* 15. *P. Flauij pag.* 16. *&c.* idipsum hic exactè dicemus.

Equo publico. Equus publicus erat, quo Equites Romani merebant, eis a Censore assignari solitus. Quid autem fuerit Equus publicus, audiamus, oportet I. Lipsium *lib.* 1. *de Mil. Rom. dial.* 5. Sciendum est, ait, ipsorum Equitum duplex corpus fuisse ; alios Equo publico, alios sine eo. Illi vetustissimi, & propriè, ac soli Equites olim dicti. Hinc *Plin, lib.* 23. *cap.* 1. scripsit : *Anuli planè medium ordinem, tertiumque plebi, & patribus inseruere, & quod ante milites equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt*. Festus: *Equitare antiqui dicebant, equo publico merere*. Et *Cicero Philip.* 6. in Antonium : *altera statua est Equitum Romanorum Equo publico*.

Rei originem *T. Liu. lib.* 5. sic aperit : *Cum repentè quibus census equestris erat, Equi publici nondum erant assignati, Senatum adeunt, facta dicendi*

pote-

potestate, equis se suis stipendia facturos promittunt. Atque addit, gratum id Senatui fuisse, *& equis certum numerum æris assignatum; tumque primùm Equis merere Equites cœpisse*. Accipiebant ergo pecuniam è publico, & ad emendum equum, & ad alendum; illam semel, hanc annuam; estque vtraque summa a Liuio in censu Seruiano (tam vetus res est) sic expresia: *Ad equos emendos dena millia æris ex publico data; & quibus equos alerent viduæ atributa, quæ bina millia æris in annos singulos penderent*.

Habita equi publici origine, sciendum venit: Non temerè, aut omnes vt ait *Lipsius cit.* ad equum publicum rescriptos fuisse, sed cum delectu, & examine etiam morum. In excerptis Glossarij veteris legitur: *Dicente quodam esse sibi substantiam equestris dignitatis, sed cum equum publicum peteret, prætermissum se esse; securum crimine quod ipsi concitauerunt: Hadrianus dixit, qui equum publicum petit, emendatus esse debet, cætera autem vita sua ipse probabis*. Itaque non Consul, aut Imperator, sed Censor olim eum dabat; Iudex scilicet morum. In Liuio *lib. 39.* de Sex. Ebutio, cui prœmij loco vacatio data: *Ne inuitus militaret, neuè Censor ei equum publicum assignaret*. Atque ille ipse Censor, cum iam haberent, recognoscebat, & si quid vitij in ijs, adimebat. Liuius *lib. 23. His, superioribusque illis equi adempti, qui publicum equum habebant*: quod de Censorijs notis narrat.

Atque hæc de equo publico, (concludit *Lipsius*) quem confectis stipendijs restituebant, & reducebant ad Censorem. Eius mentis Varronianum hoc fragmentum arbitror: *In castris permansi, inde caballum reduxi ad Censorem*. Et de hoc ritu *Plutarch. in Pompeio* inquit: *Mos est Romanis equitibus, vbi legitima stipendia impleuerint, ducere in forum equum suum ad Duumuiros, quos Censores appellant, & commemorantes Imperatores quosque, sub quibus meruerint militia solui*.

L. LEPIDIO L. F. AN.
PROCVLO
ÆDIL. LEG. V. MACEDON.
7. LEG. EIVS D. 7. LEG. EIVS D. II.
7. LEG. XV. VICTRICIS
7. LEG. XV. APOLINARI
PRIM. LEG. XII. GEMIN.
DONIS DONATO AB
IMP. VESPASIANO AVG.
BELLO IVDAICO TORQVIBVS
ARMILLIS PHALERIS

CORONA VALLARI
SALINATORES CIVITATIS
MENAPIORVM
OB MER. EIVS
SEPTIMINA F. REPONEND.
CVRAVIT.

Hoc eſt: *Lucio Lepidio Lucij Filio Anienſi Proculo Ædili Legionis quintæ Macedoniæ Centurioni Legionis eiuſdem, Centurioni Legionis eiuſdem ſecundum, Centurioni Legionis decimæquintæ Victricis, Centurioni Legionis decimæquintæ Apollinaris, Primipilo Legionis duodecimæ Geminæ donis donato ab Imperatore Veſpaſiano Auguſto Bello Iudaico Torquibus Armillis Phaleris Corona Vallari Salinatores Ciuitatis Menapiorum. Ob merita eiuſdem Septimina Filia reponendum curauit,*

De Centurionum origine, dignate, & huiuſmodi vide quæ diximus ſupra *pag.* Eadem de Aedilibus vide *pag. 19.*

Legionis quintæ. Genera militum, ſeu diſcrimina diffuſa per pleraſque partes, & ſub certis ſignis, ac ducibus diſtributa quatuor erant, Velites, ſcilicet, Haſtati, Principes, Triarij. *Polybium* ex interpretatione *Iuſti Lipſij lib. 2. de mil. Rom. dial. 1.* ſic lege: *Tribuni Romæ cum Sacramento milites dixerint, diem, & locum cuique Legioni denunciantes in quem conueniant, idque ſine armis, tunc quidem dimittunt. At ij cum adfuerint die dicta, horum iuuenes, & pauperes maximè Tribuni ſeligunt in* Velites; *iſtis proximos in* Haſtatos; *ætate florentiſſimos in* Principes; *ætate maximos in* Triarios. *Tot enim, & talia diſcrimina apud eos ſunt, & appellationum, & ætatum, & armorum in quaque legione. Diuidunt autem in hunc modum, vt maximi ætate quos* Triarios *dicunt, ſint ſexcenti;* Principes *mille ducenti; totidem* Haſtati; *reliqui, & ætate minimi* Velites.

Refert Ælianus, *Velites* leuiſſimè omnium armantur, vnde & expediti nuncupantur, non enim ocreas, aut loricam induunt, ſed tantum iaculis, & fundis vtuntur. Velites vt plurimum in fronte exponuntur hoſti; vnde *Liu. 6. bell. Pun.* ſic ait: Et vbi ad coniectum teli ventum eſt, ſigno dato Velites deſiliunt. *Haſtatos* Varro vult dictos, quod primi pugnabant haſtis. Et Ennius.

Haſtati ſpargunt haſtas, fit ferreus imber.

Verum Polibij æuo, atque etiam ante, Haſtati pilis, & gladijs pugnabant; haſtæ verò iaculatoriæ, ſeu velitares apud Velites remanſerant. Quapropter *Liu. lib. 38.* eos tripedalem parmam ſcribit habere, & in

dextra hastas, quibus eminus vtuntur. *Principes* Varro deriuat, qui a principio gladijs pugnabant, & post commutata re militari, minus illustres sumuntur. Verum I. Lipsius asserit ita dictos esse, quia Principes a principio pugnabant, vnde, & nomen; postea alij minus illustres sumpti in eum locum. Hos inter adnumerabimus *M. Vettium, M. F. An. Valenti*, de quo Lapidem exposuimus supra pag. 29. Tandem *Triarios* sic dictos ait Varro, quod in acie tertio ordine extremis subsidio deponuntur. Vel quia tribus vexillis constaret ait *Kahl. Lex. Iur. v. Triarij*.

Primipilo Legionis duodecimæ. Cum Legiones eo modo diuiderentur, quo vidimus; sciendum venit, singulas diuidi in decem centurias: singulis verò centurijs primarij Centuriones prçerant, eæque in triarijs, ita appellabantur, Primipilum, Secundum pilum, Tertium pilum, & deinceps vsque ad decimum; sic etiam in Principibus primus Princeps, secundus Princeps, &c. Et in Hastatis primus Hastatus, secundus Hastatus, &c. Duces appellabantur primi Primipili Centurio, primi Principes Centurio, primi Hastati Centurio, &c.

Corona Vallari. Coronæ diuersorum generum fuerunt apud Romanos in magno pretio; qualis erat Triumphalis, Obsidionalis, Ciuica, Muralis, Vallaris, quæ & Castrensis, Naualis, & Oualis. Quarumcumque Coronarum absolutissimus Catalogus inuenitur apud *Aul. Gellium lib. 5. Noct. Attic. cap. 6.* Nos hic dicemus de Vallari; quod scilicet, ea erat, qua donabatur is qui primum hostium Castra pugnando introijsset; cui insegne erat ex auro vallum.

Menappiorum. Populi erant qui ad vtramque Rheni ripam habitant, iuxta Neruios, sed ad mare proximi, qui hodie vocantur Geldrenses, siue vt alij volunt, Iuliacenses. *Strab. lib. 4.*

Dum resarciebantur Muri Ciuitatis sub temporibus Pauli III. Pontif. Max. sequens Marmor repertum fuit, haud prope ab Ecclesia Capuccinorum.

M. LIBVRNIVS L. F.
M. VETTIVS M. F.
EX D. C. MVRVM
FAC. CVR.

Nempè: *Marcus Liburnius Lucij Filius, Marcus Vettius Marci Filius Exdecuriones Murum faciendum curauerunt.*

Exdecuriones. Omnibus illis, qui apud antiquos aut deponebant, aut dignitatem mutabant, ad hoc exprimendum, dignitati, quam antea habuissent, particulam *Ex* adiunxere. Ita me docuit *Mar. Marcellinus hist. lib. 28.* vbi sic ait. *Nobilitatis decreto legati mittuntur Pretextatus*

Exurbi

Exurbi Præfecto, & Exuicario Venustus, & Exconsulari Mineruius oraturi, ne delictis supplicia sint grandiora. Imò *Iul. Capitolinus*, qui Constantini temporibus floruit, Imperatorumque aliquorum gesta literis mandauit, non solum vsus est *Excomite, Expræfecto*, &c. Verum etiam vnico nomine plura expressit, vt videre est in ijs, quæ scripsit de Gordiano III. *Post hac Veterani ad curiam venerunt, vt discerent quid actum esset. Ex quibus duo ingressi Capitolium, quum illic Senatus ageretur, ante ipsam aram a Gallicano Exconsulibus, & Mecenate Exducibus interempti sunt.* Vbi notandum est *Exconsulibus*, & *Exducibus*. Ad hæc *Clau. Salmasius* antiquitatum amore ductus consideranda, in hæc verba prorupit: *Nouum est illud genus loquendi, Exconsulibus, pro Consule, siue Vir Consularis; Mecenas non Dux, sed qui Dux fuit.*

Cœterum, *Exprefectus, Exconsul, &c.* Illi erant qui Præfecturam, Consulatum, &c. posuerant, vt clare constat apud eundem authorem *hist. lib. 22.* in quo enarrans illius Palladij obitum, qui sub Gallo Cesare Iuliani Imperatoris fratre Officiorum Magister fuit, ita scribit: *Et Palladius primùm Exmagistro Officiorum in Britannos exterminarunt Suspicione tenus insimulatum, quadam in Gallum composuisse apud Constantium, dum sub eodem Cæsare Officiorum esset Magister.* Quod cum ita sit, opinioni illorum scriptorum aduersantur, qui asserunt Tribonianum in Aula Iustiniani Imperatoris fuisse *Exquæstorem* non quod illud Officium, quod ad tempus auferebatur deposuerit; verum quia Quæstorum Princeps erat, & caput in aula illius; citantque *Alciatum lib. 4. dispunct. cap. 3.* asserentem: *Ex particula est non priuantis tantum, sed & augentis.*

Audiant hìc amabò quid scribat *Salmasius* vir antiquis literis eruditus, ad illa verba: *Helij Lampridij in Alex. Sauero*, quæ sunt: *Fecit Romæ Curatores vrbis quatuordecim; sed Exconsularibus viris.* Notat Salmasius: *Viri Exconsulibus sunt Consulares, & Exprafectis Prafectorij, & similia; sic Graci ἀπό, ὑπάτων dicunt qui sunt Exconsulibus: Consulares autem, & Exconsulibus diuersi illa atate; nam Exconsulibus qui Consules vtique fuere, Consulares, qui Prouincias Cæsaris iure Consulari administrarent, etiamsi Consules nunquam fuissent.*

Viget hodie hic mos, pręcipuè in summis Religiosorum dignitatibus; dicuntur enim post functa officia, & dignitates, *Exgenerales, Exprouinciales*, &c. Excepta tamen Dominicanorum, siue Prædicatorum Religione, & Iesu Societate, in quibus Generales quo vsque viuunt dignitates sustinent summa probitate, & exemplo.

Propè Mœnia Ciuitatis ad Portam Diui Andreæ olim sequens extabat Lapis.

L. BETV.

L. BETVCIO L. F.
PAL. FVRIANO
ÆDILI. CVI ET CVRVLIS. I. D. ET
PLEBEIA MANDATA
EST PLEBS VRBANA
EX ÆRE CONLATO
OB HONOREM AB EO
INTEGRE ET SINE
AMBITIONE
ADMINISTRATAM.
L. D. D. D.

Ædili. Iam diximus *pag*. 19. curam Ædilium fuisse ædificia publica, & priuata curare; quod ex *Plat. lib. 6. de leg.* colligitur; & *Arist. lib. 6. Politic. cap.* 3. de ædificatione decenti curam ad Ædiles spectasse tradit, qui ἀγορονόμοι ab ipsis Græcis vocantur. Templorum item ædificandorum curam gessisse, docent *Dion. Halycarnass. lib. 6.* & *Cic. in* 1. *in Ver. act.* Teatra vt construerentur, *Fenestel. de Magist. Rom. cap.* 14. Fora, *Suet. in Ces. cap.* 10. vbi etiam porticus ædificare, & Basilicas, & Capitolium exornare. Verum ab Ædilibus (ait *Marcel. Donat.* apud *Gruterum Lamp. Art. Lib. tom. 7. cap. 36. in Suet.*) Augustus hoc munus auocauit, & ad particularem magistratum transtulit, vti plures essent qui Reipublicæ administrandæ partem caperent, sicque ipse noua officia excogitata pluribus impertiendo sibi eos deuinciret.

Item eodem in loco.

C. MEMMIVS C. F. AN.
MARIANO FLAM. DIVI CLAV.
II. VIR. III. VIR.
CVRATORI ÆDIVM.
Q. A....... ICA.....
VICANI VIC. VELAB.
PATRON. OB MEM. EIVS
CVIVS DEDICAT. SINGVL.
N. VIII. DED.
L. D. D. D.

Hoc

Hoc est: *Caio Memmio Caij Filio Anniensi Mariano Flamini Diui Claudij Duumuiro, Triumuiro, Curatori Ædium .... Vicani Vici Velabri Patrono ob memoriam eius, cuius dedicatione singulis nummos septem dederunt. Locus datus Decreto Decurionum.*

Vicani Vici Velabri. Velabrum locus erat in Vrbe iuxta Auentinum montem, velis obtensus, sub quibus oleum, & similia vendebantur. Hinc *Horat. Satyra 3.*

Cum scurris fartor cum Velabro omne macellum
Manè domum veniant.

Euidentissimè patet (addit *Iacobus Villanius Arim. Rub. pag.* 150.) Ariminum Vrbem in ampliorem situm, longèque maiorem, quam his temporibus olim extitisse. Id probat vetustas Lapidum, demonstrantque ipsi adhuc, quanta fuerit dignitas, & amplitudo Ciuitatis. Distributa enim fuit in septem præcipuos Vicos, vt ex eisdem Inscriptionibus perclarè dispicitur, quarum complures memorantur VICANI VICORVM VII. ex quibus III. etiam in diuersis insculpta nomina (iam supra retulimus) visuntur.

Velabrum, Germalus, Auentinus partes erant Vrbis Romæ. Ad huius igitur (vt innuit Cluuerius) exemplum Ariminenses suam quoque Vrbem in VII. parteis diuisisse videntur.

Post mortem Q. Fabij Maximi Ariminenses in honorem ipsius, eiusdemque gestorum sequentem erexere Inscriptionem, qua extat in Historijs Arim. Cas. Clementini lib. I.

Q. F. MAX. DICTATOR BIS COS. V. CEN
SOR INTEREX II. ÆD. CVR.
Q. II. TR. MIL. PON. AVGVR. PRIMO CONSV
LATV LIGVRES SVBEGIT. EX IIS TRIVM
PHAVIT TERTIO. ET QVARTO.
HANNIBALEM CVM PLVRIBVS VICTORIIS FEROCEM
SVBSEQVENDO COERCVIT. DICTATOR. MAGISTRO
EQVITVM MVNIT..... IVS POPVLVS IMPERIVM
CVM DICTATORIS IMPERIO ADEQVAVIT ET EXER.
PROFLIG. SVBVENIT. ET EO NOMINE AB EXER.
MVNITIAN. PATER APPELLATVS EST COS.
V. TARENTVM COEPIT. TRIVMPHAVIT. DVX
ÆTATIS SVÆ CAVTISS. ET REI MILIT. PERITISS.
HABITVS EST PRINCEPS IN SENAT. DVOBVS
LVSTRIS FACTVS EST.

Notum est apud omnes, Fabium Maximum Consulem fuisse cum C. Iulio Cæsare anno ab Vrbe 709. Mundi 3905. & ante Christi aduentum 43. Hic idem Fabius in Hispania Pompeianos vicit, Hispaniasque per deditionem accepit. Huius vitam, & res gestas eleganter scribit. *Plutarch.*

Item post mortem C. Marij sequentem erexerunt Inscriptionem Ariminenses, vt videre est apud Clementin. cit.

C. MARIVS COS. VII. PR. TR. PL.
Q. AVG. TRIBVNVS
MILITVM EXTRA SORTEM BELLVM CVM IVGVRTA REGE NVMID. QV. . . GEST. EVM COEPIT TRIVMPHAVIT IN II. CONSVLATV ANTE CVRRVM SVVM DVCI IVSSIT. III. COS. ABSENS. CREATVS EST. IIII. COS. TEOTONORVM EXERCITVM DELEVIT. V. COS. CIMBROS FVDIT, EX ILLIS ET TEOTONIS ITERVM TRIVMPHAVIT. REMP. TVRBATAM SEDITION. TR. PL. ET PRÆ. V. QVI ARMATI CAPITOLIVM OCCVPAVERVNT VI. COS. VENDICAVIT. POST LXX. AN. PATRIA PER ARMA CIVIL. PVLSVS CIMBRIS ET TEOTONIS ÆDEM HONORI ET VIRTVTI VICTOR FECIT VESTE TRIVMPHALI CALCEIS PATRICIIS
MELATIVS M. F. FECIT.

Caius Marius vir strenuus fuit ex municipio Arpinate humili loco natus. Hic per ordinem primis honoribus functus, Consulatum adeptus Iugurtam captum ante currum egit, tantamque fortitudinis suę opinionem Romanorum animis infixam reliquit, vt imminente Cimbrorum, Teutonumque terrore quinque continuos Consulatus ei detulerint. Sextum Cos. cum Catulo factus, Cimbros in Gallia apud aquas Sextias, Teutonas in Italia vicit, deque his triumphauit. *Lex. Hist.*

LVCER-

LVCERNÆ
LAPIDARIÆ ACCENSÆ

Ad Titulos, & Inſcriptiones Imperatorum C. Cæſaris, Octau. Augusti, &c. Arimini viſendas.

CAPVT II.

VCVSQVE ſcrutati ſumus hac noſtra LVCERNA LAPIDARIA Titulos, Inſcriptiones, Monimenta, Cenotaphia, Vota, &c. Heroum, vel Militarium, vel cęterorum, qui etnicis dignitatibus, tam Belli, quam Pacis antiquis floruere temporibus. Olim Marmora omnia, quæ recenſuimus, extabant Arimini, præter nonnulla, quæ extra Ciuitatem ſurgebant per viam Flaminiam. Quæ erant Arimini videbantur in Pomœrio, atque in eo pręcipuè, quod a Porta Orientali, ſiue D. Geneſij, ad Portam Meridianam, ſiue D. Andreæ, longiori, & ampliori loco extendebatur. Quondam conſueuerunt Hetruſci in condendis Vrbibus locum, qua murum ducturi erant certis circa terminis inaugurato conſecrare. Hoc ſpatium neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod poſt murum eſſet, quam quod murus poſt id; Pomœrium Romani appellarunt, & in Vrbis incremento ſemper quantum mœnia proceſſura erant, tantum termini hi conſecrati proferebantur. *Theſau. Ling. Lat. v. Pomoerium.*

DE Pomœrio ſic loquitur *A. Gellius lib. 13. cap. 14.* Pomœrium quid eſſet, augures Po. Rom. qui libros de auſpicijs ſcripſerunt, iſtius huiuſmodi ſententia definierunt: Pomœrium eſt locus intra agrum effatum per totius Vrbis circuitum penè muros regionibus certis determinatus, qui facit finem vrbani auſpicij. Antiquiſſimum autem Pomœrium, quod ab Romulo inſtitutum eſt, Palatini montis radicibus terminabatur, ſed id Pomœrium pro incrementis Reipub. aliquoties prolatum eſt, & multos, editoſque colles circumplexum eſt. *Ita Gell.* Habuit ergo Ariminum Pomœrium, & in eo Sepulchra, &c.

Viſis ergo Sepulchris, Marmoribus, Cippis, &c. quæ priuatorum erant, videamus modo aliqua, quæ Imperatorum fuere; & primo

LVCERNÆ LAPIDARIÆ

Ad Inscriptiones Imperatorum inuisendas.

Ἀνακηρυξις. 6.

In Columna in Foro posita, quæ olim dicitur inseruijsse pro stylo Simulacro Herculis, sequens extat Inscriptio.

C. CÆSAR DICT.
RVBICONE SVPERATO
CIVILI BEL. COMILIT.
SVOS HIC IN FORO
AR. COLLOCVT.

SVGESTVM HVNC
VETVSTATE COLLAPSVM
COSS. ARIM. MENSIVM
NOVEMB. ET DECEMB.
M. D. LV. RESTITVT.

CAMILLO PASSAREL.
EXCOSS. PROCVRAN.

Legitur ergo hęc Inscriptio tribus in partibus dictę Columnę; nempe in parte, quæ respicit Populum: *Caius Cæsar Dictator Rubicone Superato Ciuili Bello Comilitones suos Hic in Foro Arimini Collocutus*. E regione verò, seu in parte, quæ propinquiora respicit ædificia: *Sugestum hunc vetustate collapsum Consules Arimini Mensium Nouembris, & Decembris* 1555. *Restituere*. Circa Epistylium: *Camillo Passarello Exconsule Procurante*.

Dictator ille erat cuius in Vrbe summum ius, ac planè regia potestas fuit, lege lata, vt opinor, T. Lartio Flauio II. Q. Clœlio Coss. sine prouocatione creatus, & de Consularibus lectus. Cum ergo de Consularibus eum legi Lex iuberet, sequebatur, vt de Patricijs crearetur. Consules enim tunc, & per annos deinde multos, Patricij fuerunt; nec prius de Patricijs legi Dictator desijt, quam creari duo Consules Patricij defierunt; non enim Consul Patricius Dictatorem quemquam de Plebe dixis-

dixisset. Itaque primus de Plebe Dictator fuit C. Marcus Rutilus, qui a M. Popilio Lænate Consule Plebeio dictus est; atque ita communicata est Plebi dictatura anno ab Vrbe condita 390. *Thesaur. Ling. Lat. v. Dictator.*

Dictatura igitur extraordinarius, & summus Magistratus erat, ad quem non nisi in maximo periculo, velut ad sacram Anchoram, & vltimum remedium confugiebatur. In hunc enim quiquid Romanæ ditionis esset transfundi consueuit; adeò vt non alij Magistratus interim essent. Qua rationi, & duæ secures, præcedentibus lictoribus, & cętera regia insignia illis attribui solebant. *Oldrad. apud Kahl.* Dictaturæ spatium semestre fuisse, nec longius esse per leges potuisse, satis constat. Duo tamen propriam potentiam legibus, ac libertati anteponentes, L. Sylla, & C. Cæsar, vterque Patricius, perpetuam dictaturam armis inuasere. Verum Sylla modestior, dictaturam spontè deposuit, solusque, aut cum paucis comitibus in publico versari solitus est. *Thesaur. cit.* Cæsar illud sæpè in ore habuit: Sylla nesciuit literas, cum eius inscitiam, imprudentiamque in ommittenda dictatura notaret. *Manut. lib. de leg. Rom.*

Rubicone superato. Quod autem Rubico Fluuius fuerit propè Ariminum, deducitur primo, & pręcipuè ex testimonio *Vib. Sequestri* qui post itinerar. Antonini circumferri solet in tract. de Fluminibus, vbi sic ait: *Rubicon Gallia iuxta Ariminum olim diuidens Galliam ab Italia.* Deducitur secundò ex circumstantijs itineris, quo Cæsar Rauenna Ariminum contendit, & Rubiconem pertransiuit.

Cæsarem Rauennæ constitisse die antequam Rubiconem transiret, & Rauenna discessisse omnes fatentur; hora verò discessus hæc perhibetur per Historicos, qui sunt *Suetonius, Plutarch, & Appianus.* Audiamus singulos. *Deinde post Solis occasum mulis è proximo pistrino ad vehiculum iunctis occultissimum iter modico comitatu ingressus est, & cum luminibus extinctis, decessisset via, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto per angustissimos tramites pedibus euasit, consecutusque Cohortes ad Rubiconem Fluuium, qui Prouinciæ eius finis erat, paululum constitit.* Ita *Suet. in Cæs. cap. 31.* *Plutarchus* item sic ait: *Paululum ante Solis occasum adhibita corpori modica refectione, & vna discumbens in conuiuio, & breui cum conuiuis commoratus cœnauit, iamque aduenientibus tenebris surrexit &c. Ingressus primò quandam aliam viam, postea versus Ariminum conuertit.* Tertius, nempè *Appianus Ciuil. lib. 2.* sic: *Ipse verò de sero, etiamsi corpore fatigatus discessit è conuiuio; & bigam ascendens versus Ariminum sequentibus quodam interuallo equitibus festinanter peruenit ad Rubiconem flumen, quod terminat Italiam, stetitque paulisper, & in fluentem aquam intuens, &c.*

De itinere verò a Rubicone Ariminum sic testatur Suetonius cit. cap.

cap. 32. *Cunctanti ostentum tale factum est. Quidam eximia magnitudine, & forma in proximo sedens repentè apparuit arundine canens, ad quem audiendum cum præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interque eos & Ænatores, rapta ab vno tuba prosiluit ad flumen, & ingenti strepitu classicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar, eatur, inquit, quò Deorum ostenta, & inimicorum iniquitas vocat. Iacta est alea. Atque ita traiecto exercitu, adhibitis Tribunis Pleb. qui pulsi superuenerant pro concione fidem militum flens, ac veste a pectore discissa, innocauit.*

Qua hora Ariminum ingressus sit dicemus in notis ad sequentia carmina *M. Annai Lucani Pharsalia, siue de Bello Ciuili Cæsaris, & Pompeij lib. 1.*

Iam gelidas Cæsar cursu superauerat Alpes,
Ingentesque animo motus, bellumque futurum
Cœperat. Vt ventum est parui Rubiconis ad vndas,
Ingens visa duci patriæ trepidantis imago
Clara per obscuram vultu mœstissima noctem,
Turrigero canos effundens vertice crines,
Cæsarie lacera, mediaque adstare lacertis,
Et gemitu permista loqui: Quo tenditis vltra?
Quo fertis mea signa viri? Si iure venitis,
Si Ciues, hucusque licet, &c.

Cæsar igitur, è Transalpina Gallia reuersus, Rauennæ agebat, bello vindicaturus, si quid de Tribunis Pleb. intercedentibus pro se, grauius a Senatu constitutum esset. Itaque noctu perueniens ad Rubiconem fluuium, qui Italiam a Gallia citeriore disterminat; ipsi cunctanti, & cogitabundo ostentum factum est, quod supra narrauimus cum *Suet. in Cæs. cap. 32.*

Ad huius fluminis ripas prope Pontem, cuius vestigia adhuc videntur non procul ab Ecclesia SS. Viti, & Modesti, quam in dies suis vorat vndis Rubico, hodie *Luso*, Marmor his verbis ex Senatus decreto inscriptum aduertunt *Ioann. Sulpitius, & Phil. Beroaldus comm. in Lucan.* nempe:

IMP. SIVE MILES SIVE TYRO ARMATVS QVISQVIS SISTITO VEXILLVM ARMAQVE DEPONITO
NEC CITRA HVNC AMNEM ARMA SIGNAVE TRADVCITO
QVISQVIS CONTRA FECERIS HOSTIS DIIVDICABERE POP. ROM.
AC SI ARMA CONTRA PATRIAM PENATESVE DEOS ABSTVLERIS.

Olim

Olim in Palatio publico huius Senatus Consultus, quo cautum est, ne cui vltra hos fines arma proferre liceret, extabat nscriptio in hunc modum: *Iussu, Mandatuue P. R. Cos. Imp. Trib. Mil. Tyro Consil. Armate Quisquis es Manipularie, Turmaue, Legionarie. Hic sistito, Vexillum sinito, Arma deponito. Nec citra hunc Amnem Rubiconem signa, Exercitum, Commeatumue traducito. Si quis huius Iussionis aduersus pracepta ierit feceritue adiudicatus esto Hostis Pop. Rom. ac si contra Patriam arma tulerit, Penatesque ex sacris Penetralibus asportauerit.*

Prosequitur Lucanus gestorum Cæsaris ad Rubiconem, & Arimini narrationem.

Fonte cadit modico, paruisque impellitur vndis
Puniceus Rubicon, cum feruida canduit æstas;
Perque imas serpit valles, & Gallica certus
Limes ab Ausonijs disterminat arua colonis,
Tunc vires præbebat hyems, atque auxerat vndas.

Credunt aliqui, quod *Rubicon* dicatur *Puniceus*, quod habeat vndas, & arenas puniceas, hoc est ruffas, vnde nomen accepisse videtur: ego verò cum *Farnab.* & *Grotio* dico allusum esse ad Etymon. Alij legunt *Pumiceus*. Hic igitur fluuius, vt diximus, togatam Galliam ab antiqua Italia separabat; nam vltima Italiæ Vrbs Ariminum erat, & prima Galliæ Rauenna.

Cæsar, vt aduersam superato gurgite ripam
Attigit, Hesperiæ vetitis & constitit aruis,
Hic, ait, hic pacem, temerataque iura relinquo;
Te fortuna sequor; procul hinc iam fœdera sunto.
Credidimus fatis, vtendum est iudice bello.
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & torto Balearis verbere fundæ
Ocyor, & missa Parthi post terga sagitta:
Vicinumque minax intrauit Ariminum, vt ignes
Solis lucifero fugiebant astra relicto.

Cæsar postquam Rauenna discessit, concionatus apud tertiam decimam Legionem, quam solam secum habebat, omnes inimicorum in se iniurias comemorauit: illi clamore sublato cum responderent paratos se esse ad Imperatoris sui, Tribunorumque iniurias defendendas; Ariminum cum ea Legione paulò ante Solis ortum intrauit. Hinc *Plutarchus* ἀνέ ρ ριφθω κύβος ὥρμη σὲ πρὸς καὶ διάβασιν καὶ δρόμω τὸ λοίπον ἤδη χρώμενος, εἰσέπεσε πρό ἡμέρας εἰς τὸ Ἀρίμινον, ἐ κατεσχε hoc est: *facta*

est

est alea, & se ad transitum incitauit. Celeriter itaque fortuna vtens Ariminum peruenit paulo ante diem, illudque in suam potestatem redegit. Idipsum confirmat *Appianus*: Ὁ κύβος ἀνερρίφθω δρόμῳ δὲ ἐντεῦθεν ἐπί ὤν Ἀρίμινον τε αἱ ρεῖ περί ἕω, idest: Iacta est alea, & celeriter perueniens Ariminum, illud occupauit circa Solis ortum.

Cum igitur Cæsar ingressus fuisset Ariminum, ipsumque secuti essent 300. Equites, & Militum quinque milia; iussit, occupato foro, classicum canere. Tunc Ariminenses, qui longa pace, altoue sapore dormiebant, exciti suspensa è domesticis parietibus rapuere arma, & in hos questus prorupuere: O Vrbem nostram male sitam contra Galliam, & in cardinibus Italiæ expositam omnibus, qui Italiam inuaserint, &c. Reliqua vide apud *Lucan. cit. Suet. Appian. &c.*

Quod verò Rubico sit idem, ac flumen, quod hodie vulgo dicitur *Luso*, dicam in mea Historia *Annali di Rimino*; ibique euidentissimas rationes adducam. Si quis interim earum aliquas videre cupiat, legat *Rauinam Fauentia Rediuiua. Clementinum Hist. di Rim. lib. 1. pag. 83. Villanium Ariminensis Rubicon, & Manuscripta extantia, tàm in Bibliotheca Gambalonghia Arimini, quàm Malatestarum Cesenæ.*

Cœterum, portentum illud, quod enarrat *Sueton.* quodue nos supra *pag.* 50. retulimus, figmentum credo. Fortassis Cæsar, qui etnicis superstitionibus deuotos viderat populos, portentum excogitauit, sibique visum effinxit, vt armatos milites secum aduersus Romanam fortunam traheret, vimque reluctantibus faceret.

Camillo Passarell. Familia Passarella summe olim Arimini resplenduit. Inter cœteros eiusdem viros Iacobum Passarellum Episcopum Ariminen. Innocentius VIII. ad Britanniæ Regem de rebus grauissimis legauit; vbi cum apud illum Regem plurimam gratiam collegisset, ab eodem promeruit Britannici Regis stemmatibus insigniri; in cuius rei memoriam, sequens Distichon voluit supra Sepulchrum extare.

Est Rosa, sunt Pardi, sunt Lilia munera Regis
Britanni, meruit hæc mea magna fides.

Videsis apud *Ferd. Vghell.* tom. 2. Ariminen. Episcopi pag. 443. & apud *Clementin. Hist. di Rim.* &c. Dictus Iacobus Sixto IV. Pontifici familiaris fuit, dum purpuram gestaret, a quo Imolensem Sedem impetrauit, multaque eodem Pontifice Ecclesiastica negotia consulte promouit. Ab Innoc. VIII. an. 1488. delatus fuit ad Ariminensem Ecclesiam, quæ suum vidua Pastorem lugebat Ioannem de Rosano, siue de Rosa. Consulum Arim. Mensium Nouembris, & Decembris an. 1555. nomina vide in huius Operis Appendice post *cap.* III.

Inter Ciuitatem, & Suburbium D. Iuliani Pons extat, & in Spondis eius sequens videtur Inscriptio.

IMP. CAESAR DIVI F. AVGVSTVS PONTIF. MAXIM.
COS. XIII. IMP. XX. TRIBVNIC. POTEST. XXXVII. P. P.
TI. CAESAR DIVI AVGVSTI F. DIVI IVLII N. AVGVST.
PONTIF. MAX. COS. IIII. IMP. VIII. TRIB. POTEST. XXII.
DEDERE.

Qua Fluuius Ariminus (qui diuersa appellatione *Marecchia* hodie nominatur) Muros occidentales Ciuitatis lambens Mare subit, Marmoreum Pontem Octauius Augustus cum Filio Tiberio ędificauit. Pons Flaminiam viam cum Æmilia, atque Vrbem ipsam cum Suburbio D. Iuliani coniungens, totus quadrato Marmore, & quino fornice constat, supràque spondis vtrinque ad ornatum, & transeuntium securitatem. Longus est 120. pedes, latus verò quindenos. In vtraque parte, tam scilicet in sponda sinistra, quam dextera legitur Inscriptio, quam supra adnotauimus, quamque diuisam per medium in vtraque insculptam malè asserit *Ioan. Blaeu. G. F. in suo Theatro Ciuitatum, & admirandorum Italiæ.*

De hoc Ponte egit *Andr. Palladius libro 3. dell' Architettura capo 11.* vbi adamussim delineatum exprimit, hoc tamen errore notandus. Ait ipse; *Al diritto de' Pilastri ne' lati del Ponte sono alcuni Tabernacoli, ne' quali anticamente doueuano essere Statue*: Etenim nedum Statuarum vestigia videntur, verùm nec ipsas ibi vnquam fuisse facile colligitur ex eo, quod dicta Tabernacula sint ex Tabulis Marmoreis ità dispositis, vt nullas admittere possint Statuas, nec etiam ipsas, quas vulgò dicimus, *di basso rilieuo.*

Pontem hunc delineatum typis commisit *Eques August. Martinellus Romæ Anno* 1681. postquam concordi prece, & calculo Ciuium Ariminensium vocatus, eorumdemque expensis, qua parte ruebat, reparauit breui temporis intercapedine, ac summo omnium plausu.

Verùm, vt notam aliquam Romanæ Eruditionis nostra hac *Lucerna Lapidaria* inspicientem doceamus, sciat: Hoc nomen, *Imperator*, positum in principio antiquarum Inscriptionum ante quodcumque aliud nomen, dignitatem illam significare, quam sibi Cæsar vindicauit, Rubicone superato, quando Romam intrauit, ibique Vrbis, ac Orbis Imperatorem se fecit. Positum verò post cœtera nomina, Ductorem Exercituum apud eruditos viros exprimit. Duces enim Militiæ, vel erant proprij, vt Centuriones in Manipulis, vel communes, vt Legati, &

Impera-

Imperatores. Supremus ergo Ducum erat Imperator, à quo Ciues, Socij, Equites, Pedites, denique omnes, & omnia pendebant. *Iust. Lips. de Mil. Rom. Dial.* 12. Insuper Imperatores dicebantur, nedum qui Senatus, & Populi Romani iussu ductabant Exercitus, verùm etiam, qui Prouincias administrabant, & singuli duos Legatos habebant, *apud Polybium*, interdum plures. Legati erant consilij causa adiuncti, & auxilij ad imperandum. *Lips. cit.*

In Arcu ad Portam Orientalem D. Bartholomæi subsequens Inscriptionis Fragmentum legitur.

..... COS. SEPT. DESIGNAT OCTAVO .....

. . . .

CELEBERIMEIS ITALIÆ VIEIS ....

. . . . SENATVS POP.

Ad Portam Ciuitatis, quę Orientem respicit, & qua Pisaurum exitur, conspicitur vetustissimus, ac structura eleganti Arcus Marmoreus ab Octauiano Augusto magnificentissimè extructus. Fuisse hanc Ciuitatem à Romanis Imperatoribus sumptuosissimis exornatam Ædificijs, rudera etiam nunc extantia testantur. Arcus, de quo hic loquimur, licet Gotorum rabiem passus sit, adhuc tamen suæ magnitudinis signa transeuntibus prębet. Vides enim, si summitatem excipias, Marmora quibus constat, temporum iniurias sustinere, & spectantibus esse pro admiratione.

Quod ex Fragmento huius Inscriptionis deduci possit Octauianum Augustum iussisse Arcum hunc construi, patet, quia ipse post septimum Consolatum disignabatur octauo, vt videre est *apud Suet.* in vita eiusdem.

Ad fornicis summitatem huius Arcus prostant duo Capita, quorum vnum ex vno latere exprimit Bouem, alterum ex altero Buculam. Quatuor insuper in hoc Arcu videntur insculptæ Imagines Deorum, ad instar Numismatum, nempè Iouis, Bellonæ, Neptuni, & Veneris. Quid hæc exprimant Numina, quidue Ciuitati promittant, audiatur Dialogus cuiusdam antiqui Poetæ, in quo loquitur Viator cum his quatuor Imaginibus. Refert hunc Dialogum *Raphael Adimar. Sito Riminese lib. 2. pag. 36.*

V. *Iuppiter ipse feras quid prestes muneris Vrbi?*
I. *Imperium.* V. *Annè aliud?* I. *Iustitiam, atque fidem.*
V. *Quid Bellona ferox?* B. *Artes, Sophiamque decoram.*
V. *Nil vltrà donas?* B. *Ingenium docile.*
V. *Tu Neptune Pater quid spondes?* N. *Munera ponti.*
V. *Praterea?* N. *Cingo flumine vtrinque latus.* (*Amorem.*
V. *Quid Citherea Venus?* V. *Formam.* V. *Quid denique?* V.
V. *Quos perament?* V. *Ciues.* V. *Quipote?* V. *Se mutuo.*

Dialogi Epilogus.

Iupiter Imperio, Bellonaque viribus auget,
Flumine Neptunus, Cypria amore Venus.

In Parietibus veteribus Palatij Communitatis sequens extat Lapis;

C. CAESAR AVGVST. F.
COS. VIAS OMNES
ARIMIN.
S T E R N I T.

Occasione constructionis Pontis, de quo suprà, Tiberius ad Viarum Ciuitatis straturam animum applicuit.

Sequens olim extabat Inscriptio in Muris Ciuitatis, qua parte Arcus, de quo supra, insurgit.

IMP. CÆSAR DIVI F. AVG. PONT. MAX. COS. XIII.
TRIB. POT. XXVII. PP. MVRVM DEDIT
CVRANTE L. TVRNO SECVNDO APRONIAN.
PRAEFECT. VRB. F. ACTERIO. V. C. CORECTORE
FLAMIN. ET PICENI.

Apud Clementinum *Historia di Rimino* extat alia Imperialis Inscriptio *lib.* 1. *pag.* 30. quam hic referre non audeo, cum multis scateat mendis; videat eam Lector, & puriori legat oculo.

LVCERNÆ

LAPIDARIÆ ACCENSÆ

Ad Titulos, Inscriptiones, & Epitaphia Christianorum in Templis visenda.

CAPVT III.

SAT dedimus Ethnicorum Monumentis; quod reliquum huius parui Voluminis superest demus Christianorum Sepulchris. Consuetudo sepeliendi mortuos intra Ciuitates, & Oppida post Legis Euangelicæ promulgationem vigorem obtinuit: Imo in nullo locorum congruentiùs hoc fieri poterat, quàm in Ecclesijs; ibi enim Fideles, cum sæpè ad orandum conueniant, videntes Propinquorum, atque Charorum Sepulchra, pro ipsis ad orandum mouentur. Multum ergo decuit Corpora Defunctorum in Ecclesijs, aut Cœmeterijs Ecclesiarum tumulari. Gentiles autem non in Templis Deorum, sed in Agris, & Montibus suorum Cadaueribus Sepulchra erigebant, quia nihil vtilitatis iudicabant ea in tumulis sepeliri, cum nec ipsi pro mortuis exorarent. *Abulen. in Exod. cap. 13. quæst. 11.* Gentilium immanitati Christianorum pietas quàm benè successit!

Apud Gentiles, & Iudæos Cadauera extra Castra, & Templa sepeliebantur, propter mundificationem Castrorum ab infectiuis exhalationibus, & vt loca sacra Sepulchrorum essent semota ab omni fece banausarum operationum. Verùm Pia Mater Ecclesia, quæ potius lucrum curat Animarum, quàm Corporum, Cadauera suo in sinu sepeliri permittit; quoniam licet aliqua inconuenientia ex tumulatione Cadauerum in Ecclesijs, & Cœmeterijs occurrerint; maius tamen bonum est, quod ex hoc sepeliendi modo consequitur, quàm quod inde prouenit damnum: Totus enim status Christianorum futuræ in nobis vitæ post resurrectionem imago quædam, & via est. *Abulen. in Leuit. cap. 10. quæst. 9.*

Sit ergo nobis *Lucerna Lapidaria* ad manus, qua nedum Sepulchrorum Epitaphia, sed etiam Inscriptiones sacras, vel etiam Piorum Munimenta in Ecclesiarum Parietibus, vel alibi extantia discurrendo videamus.

LVCERNÆ LAPIDARIÆ

Ad Christianas Inscriptiones inuisendas.

Ἀνακήρυξις. γ.

In Cathedrali Ecclesia Diua Columba V. & M. dicata, quæ Martyrium apud Sennonas in Gallia Virginitatis Flore coronauit; Nosque eius Festo vltimum claudimus Anni diem, sequentes Inscriptiones, & Epitaphia inspiciuntur. Et primò

I.

Inscriptio ponenda in Tabula Marmorea existen. supra Ianuã maiori eiusdem Ecclesiæ.

Vetustum D. Columbæ Templum in hanc formam redactum
Pietate, & sumptibus Frid. Card. Sfortiæ Arim. Episcopi.

In Sacello B. Ioannis insculptum legitur in Icone ad Sepulchrum ipsius in quo incorruptum eius Corpus veneratur summa Ciuium, & Canonicorum deuotione.

Beato Ioanni Canonico Ariminensi,
Sanctissimè obijt Anno D. M. CCC. XX.
Kalendas Decembris.

E regione ipsius B. Ioannis legitur in Marmore Parieti adfixo.

D. O. M.
Iul. Cæs. Salicino Bononiensi
Qui
In Patr. almo Gymn. Interp. LL.
Scientia mirè claruit.
In Vrbe Orbis Arbitra Capitol. Collat.
Sanctæque Inquisit. Consult. ac Iudex
Iustitia, & Integritate emicuit.
In Arim. Eccl. Episcopus, vbi Cler. Regul. induxit
Pietate, & Religione floruit.
In Æmil. Proleg. Prudentia splenduit,
In Hisp. Nunc. des. opt. de se spem dedit,

Vbique

Vbiquè omnia Titulis, æque ac Cœlo digna
Edidit.
Petrus, & Pompeius pro Patr. Pient. PP.
Obijt Ann. Sal. M. DC. VI. Æt. LXVI. VI. Id. Oct.
Quo die Iusta annua soluere Can. P. C.

Eodem in Pariete.

D. O. M.
Iulio Parisano Tolentinati Arimini Episcopo
Qui excellens ingenium moribus, & doctrina
Excoluit, Ecclesiamq; suam multos annos summa
Integritate gubernauit. Obfuit nemini, profuit
Multis. Canonici Ariminen. quibus moriens sui
Desiderium reliquit Poss.
Vixit Ann. XLI. Men. IV. Dies XVI. Ob. XII. Kal. Aprilis.
CIↃ. IↃ. LXXIV.

In Pariete dextro Sacelli Mortuorum extat hoc Marmor.

D. O. M.
Aspice Hospes, & Suspice
Sex Viros
Non tàm sanguine, quàm probit. Germ.
Cypriano Arim. Episc.
Petro Pauli V. & Greg. XV. Præfec. Cubic.
Io. Ant. Can. S. Petri in Vrbe
Iulio Equiti S. Iacobi Pauli V. Vigil. Rect.
Ac demum
Card. Burghesij Præfect. à Secretis
Hieronymo primo nato pauperum Patri
Franc. Lud. Card. Ludouisij à Secret. Præfec.
Ingentis animi virt. ac morum suauitate
Spectabili
Anna Maria, & Alexander de Pauonis
Patribus, & Patruis PP.
Hos Lapides perpetui amoris testes
Anno Dom. M. DC. XXXV.

E regione sequens cernitur Epitaphium.

Ioannes Baptista Castellus
Bononien.

Episco-

Episcopus Ariminensis Eccl.
Huius sacris, & pretiosis rebus
A se auctæ
Et in formam hanc restitutæ
Elegantiorem
Aureos etiam C. T. L. G.
Vt VI. Kal. Sept.
Perpetuo suo Funere Anniuersaria
Iusta soluantur.
Obijt Parisijs
S. Sedis Apostolicæ Nuncius.
M. D. LXXXIII.

In Pauimento Sacelli B. Virginis Coronatæ extat sequens Epitaphium.

Angelus Cesius Romanus
Episcopus Arimini
Frequentioribus Cleri, Populique
Ac deuoti Fœminei Sexus
Precibus se commendatum cupiens
Hoc loco sibi Monumentum
Viuens elegit.
Obijt
A. D. M. DC. XLVII.
XII. Kal. Octobris.

E regione ipsius in Pauimento Sacelli Sanctissimi Sacramenti.

Thomas ex Comitibus Carpineis
Clericus Regularis
Post quadraginta Annos
Per omnia ferme sui Ordinis Munia
Non semel summa cum laude peractos
Ab Alexandro VII. ad hanc Ecclesiam
Ipso etiam renuente
Euocatus
Biennio nondum expleto
Relicto cunctis ingenti sui desiderio
Diem obijt extremum Anno M. DC. LVII.
Ætatis suæ LX.
Vldericus S. R. E. Card. Carpineus
Fratri Cariss. P.

In Pauimento ante Altare S. Ioseph. Virginis Mariæ Sponsi.

D. O. M.
Sepulchrum hoc
Anno Mundi Redempti
M. CCC. XLV.
Ab Auorum de Bencijs Pietate positum
Nepotes
Anno Templi Renouati
M. DC. LXXIV.
Instaurarunt.

Sub Altare Maiori quatuor extant Corpora Sanctorum Martyrum Conciuium Ariminen. in Capsula Marmorea cum hoc Titulo.

Hæc sunt Nomina Sanctorum
Fęlicitas, Peregrinus,
Facundinus, Iucundinus.
Ego Agnellus Peccator Ep. Sanct. Corpora Sanctorum, &c.

Verba, quę sequi debent, legere non valui, cum alteri parti Capsulæ sint insculpta. Adest sub hoc eodem Altari alia Arca Marmorea cum Inscriptione, &c. de qua videat Lector in mea Historia nuncupata *Santuario di Rimino.*

In Parietibus exterioribus S. Priscæ legitur.

Ann. Dom. 1340. Dom. Gotius de Battaglijs Vir vtriusque Iuris Professor S. R. E. Card. fecit fieri hanc Capellam, & de suo proprio eam dotauit.

Extra Cathedralem in Pariete Turris Sacræ eiusdem Orientem versus sequens Memoria in Marmore legitur.

Michaeli Angelo Tonto Ciui Ariminen.
Qui ob insignem Virtutem, & maximas
Animi dotes intrà XL. diem Nazarenus
Archiepiscopus Cardinalis & Prodatarius
A Paulo V. Pont. Opt. Max. Creatus est
Canonici Ariminen. Patrono Meritiss.
DD. A. D. CIↃ. IↃC. IX.

Propè Cathedralem in Templo nouitèr erecto, atque B.V. dicato, extat Titulus sequens.

Virgini Deum Enixæ
Emin. Card. Dom. Maria Cursius
A Lat. Legatus, & Arim. Episcopus
Templum hoc à fundamentis D. D.
M. DC. LXXXXII.

I I.

In Templo D. Francisci, quod Sigismundus Pan. incepit, sed morte præuentus consumare non potuit, sequentes Tituli, Inscriptiones, & Epitaphia extant. Et Primò

In Templi Fronte sub Peristilio hæc verba eius iussu exarata leguntur.

SIGISMVNDVS PANDVLPHVS MALATESTA PAN. F. V. FECIT ANNO GRATIÆ. M. CCCC. L.

Littera V. in hac posita Inscriptione, atque Nummis, quos ea occasione conflari ex auro, argento, æreque iussit, id Voto fecisse indicat. De hoc fusiùs in meo Opusculo, cuius Titulus est: *Templum Malatestarum Vindicatum à Calumnijs Lucæ Vuadingij*.

Duo ex dictis Numismatibus extant Arimini, alterum ex auro apud Nob. Virum Franciscum Garampa, cui hoc Opus dicauimus, alterum ex argento apud Comitem Cæsarem Gambalongam de Blanchettis. Addit Vghellius *Ital. Sac. tom. 2. pag.* 440. Nummum huiusmodi ex ære Corinthiaco in Francisci Gualdi Equitis Ariminensis Musæolo inspexi, cui simillimum insculpi fecimus ad Principis huius consecrandam memoriam, qui regio cultu hoc nobilissimum Templum Cathedralis loco, ni sententia reuocasset, futurum condiderat. In istis Nummis Sigismundi effigies in parte altera insculpta cernitur, adiectis in ordine literis: SIGISMVNDVS PANDVLPHVS MALATESTA PAN. FILIVS. Ex aduersa verò Templi imago expressa, literis circumpositis: PRÆCLARVM ARIMINI TEMPLVM ANNO GRATIÆ V. F. M. CCCC. L.

Excessit Sigismundus ex hac mortali vita die nona Octobris Anno 1468. Conditum est eius Corpus in hac Ecclesia, non in magnifico illo Tumulo ab ipso excitato in Sacello B. V. ab Aqua nuncupato, sed in altero è saxo elaborato ad dexteram Templum introeuntium partem; atque Epitaphij loco hoc Disticon incisum.

Sum Sigismundus Malatestæ è Sanguine Gentis
Pandulphus Genitor, Patria Flaminia est.
Vitam obijt VII. Idus Octobris Ætatis suæ LI. Men. III. D. XX.
M. CCCC. LXVIII.

Ad Sepulchrum verò miro artis lenocinio elaboratum hæc verba cernuntur insculpta.

Sigismundus Pandulphus
Malatesta Pandulphi Filius
Ingentibus meritis probitatis,
Fortitudinisque
Illustri generi suo Maioribus,
Posterisque.

Imagines, quę in hoc Marmore celatæ conspiciuntur, cum interpretatione dignæ sint; videat Lector *Opusc. cit.*

Antequam Templum introeamus, insculpta Marmora, quæ foris sunt, legamus oportet.

In Tabula Marmorea, quæ in exterioribus ex Marmore Parietibus collocata est, transeuntibus obijcitur sequens Titulus Græcis Caracteribus insculptus è regione Seminarij Domus.

T. A.

ΣΙΓΙΜΟΥΝΔΟΣ ΠΑΝΔΟΥΛΦΟΣ ΜΑΛΑΤΕΣΤΑΣ
ΠΑΝΔΟΥΛΦΟΥ ΠΛΕΙΣΤΩΝΤΕ ΚΑΜΕΓΙΣΤΩΝ
ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΚΑΤΑΓΟΝ ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΚΕΜΟΝΠΕΡΙ
ΣΩ ΘΕΙΣΝΙΚΙ. ΙΦΟΡΟΣ ΥΝΕΡΙΤΩΝΟΥΤΩΣ ΟΙΠΡΑ
ΧΕ ΕΝΤΩΝΑΝ ΔΡΕΙΩΣ ΚΑΙΕΥΤΥΧΩΣ ΘΕΩΙ
ΑΘΑΝΑΤΩΙ ΚΑΙΤΙ. ΠΤΟΛΕΙΤΟΝ ΝΕΩΝΩΣ ΕΝ
ΤΟΙ ΑΥΤΙ. ΙΙΠΕΡΙΣΤΑΣ ΕΙΤΥΧΩΝΕΤ ΖΑΜΕΝΟΣ
ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΩΣ ΑΝΑΛΩΣ ΑΣΙ ΙΓΕΙΡΕΝΚΑΙΜΝΙ. ΙΜΑ
ΚΑΤΕ ΛΙΠΕΝΟΝΟΜΑΣ ΤΟΝ ΤΕΚΑΙΟΣ ΙΟΝ.

Hæc verba è Græco in Latinum vertit Alexander Lucidus Senensis, hoc sensu.

Sigismundus Pandulphus Malatesta Pandulphi Filius plurimorum, & maximorum periculorum in Bello Italico Supremus Victor de rebus ita gestis fortiter, & fideliter Deo immortali, Ciuitati, ac Commilitonibus, vtpote qui in eodem cursu Fortunæ fuerunt magnanimi, ære proprio erexit, & monumentum reliquit clarissimum, & sanctum.

Marmo-

Marmoreas Capſas , quæ foris inſpiciuntur ; atque Sepulchralibus Titulis notantur, ne credas Cenotaphia. Primæ enim quatuor continent Cineres Virorum literis Illuſtrium , quorum Cadauera summis impenſis Sigiſmundus à longinquis Regionibus optauit , & obtinuit.

(1)

Baſinij Parmenſis Poetæ
D. Sigiſmundi Pandulphi Mal. Pandulphi F.
Tempeſtate vita functi condita
Hic ſunt oſſa.

(2)

Iuſtus Orator Romanus Iuriſque
Conſultus D. Sigiſmundo Pandulpho
Malateſta Pan. F. Rege hoc Saxo ſitus eſt.

(3)

Iemiſtij Bizantij Philoſophor. sua Temp. Principi Reliquum Sigiſmundus Pandulphus Mal. Pan. F. Belli Pelop. aduerſus Turcor. Regem Imp. ob ingentem Eruditorum , quo flagrat , amorem Huc afferendum, intròque mittendum curauit. M. CCCC. LV.

(4)

D. O. M. Que.

Roberti Valturij, qui de Re Militari XII. Libris ad Sigiſmundum Pan. Mal. accuratiſſimè ſcripſit , quique Roberto Mal. Filio Comitate inſigni facundia , atque fide charus extitit Pandulphus Mal. Roberti F. Sigiſ. Nepos adhuc impubes officij memor hoc Monumento B. M. Oſſa condi iuſſit. Vix. An. LXX. M. VI. D. XVI.

(5)

Gentili Arnulpho Philoſopho , ac Medico Rariſſimo Iuliani Arnulphi Mathematici , Philoſophi , & Medici Pont. Max. Alexandri VI. Filio
Qui vixit Annis LXXIII. Obijt M. D. XLVI.
Iuliano Arnulpho Philoſopho , ac Medico magnæ expecta tionis Gentilis F. Iuliani Nepoti, qui vixit Ann. XXXIII. raptus M. D. XLVII. Petrus Melgius I. V. Doctor Socero , & Sororio. B. M. Fecit. M. D. L.

(6)

Sebaſtiano Vancio V. C. & Acutiſs. I. V. Interpreti Quod Patriam Ciueſque suos ampliſs. meritis proſecutus ſit , & Accurate ab se ſcriptos Iuris Commentarios ediderit, quodq; lites Publicas valde graues , & diuturnas tandem diligentia , ac Studio diremerit , Romæ adhuc viuenti hunc Monumenti Locum inter præcell. Viros S. P. Q. Arimin. dand. aſcrib. que Cenſuerunt. L. D. D. D. Id. Feb. M. D. LVII.
Pauli IV. P. O. M. A. II.

(7)

Hoſpes Bartholomæum Traphighettum hic tumulatum
Si nouiſſes viuum optares, & fleres
Neuticam ſolus.
Ægros viſitans alijs vitam adaugebat
Scripturans edita in omnem poſteritatem ſibi iminuebat
Augent hæc, & minuunt inſignis iacturæ mœrorem
Flaminio eius Filio, Bartholomæoque Nepoti
In quem auita, paternaquè Profeſſio propagatur
Medicinæ Doctoribus omnibus
Auo Filio Nepote. Obijt An. Ætatis LVI. Salutis CIƆ. D. LXXIX.

Templum Intraeuntibus ob oculos Lapis Sepulchralis obijcitur cum hoc Epitaphio.

Hæc requies mea in ſęculum ſęculi
Hic habitabo quoniam elegi eam
Tranſeuntium precibus
Se, ſuoſque commendat
Franciſcus Fagnanus I. V. D.
An. M. DC. XXV.

Inſuper recto pergentibus tramite obijcitur alter Lapis.

Heic Villanij venietis
Parate Viam Domino

Linea eadem pergentibus legendum item venit in quodam Lapide.

Leonardelli
HIc Reſurrectionem expectant.

Spatio haud parum diſtanti inſpicitur Sepulchrum DD. de Hippolytis cum hoc Titulo.

Hanc Domum quam oſſibus meis paraui
In Nouiſſimo Die Spiritus viſitabit.

In Sacello D. Sigiſmundo dicato ſubter eiuſdem Simulacrum in coronis marmoreis ſequentia leguntur Carmina.

Sancte dicata tibi hæc Ædes, & condita ſoli
Sigismunde pijs addite Cœlitibus.
Quiue tuum ſeruat nomen Malateſta ſuperbum,
Æternumque tibi marmore ſtruxit Opus.

In Pauimento eiuſdem Sacelli.

D. O. M.
Andreas Olphius V. I. D. Sepulchrum
Auræ Factoriæ Coniugi Defunctæ, & eius Familię
Præparatum Sibi, Suiſque compleuit.
A. D. CIƆ. IƆC. XXX. Kal. Septemb.

Ante Sacellum B. V. de Aqua.

Sepulchrum hoc quietam Corporum sedem
Odoardo Marchesello Patruo
Virtute amabili in Patriam fide spectato
Sibi, Suisque Post. æternam Requiem precantes
Æques Annibal, & Carolus Blanchellus Frat.
I. V. Doctores reficiendum curauere. A. D. 1650.

In Pauimento Sacelli eiusdem.

D. O. M.
Sep. Hoc ab Antiquiss. Rigatiorum
Arimin. Familia in Claustris
Olim sibi construct. & vetustate
Delapsum Dulciss. Parent.
Ioan. & Rigatio Philosoph. &
Bartholomeæ Bentiæ Franc.
Huc transferendo lugens
Restaurauit.

In Pauimento Sacelli B. Roberto Malatesta dicati, extat Sepulchralis Lapis cum hoc breui Epitaphio.

Malatestarum Domus
Heroidum Sepulchrum.

E regione huius Sacelli, in eo scilicet, in quo D. Michaelis Arcangeli Simulacrum veneratur, grande inspicitur Sepulchrum super duorum Elephantum dorsum his verbis notatum.

D. Isottæ Ariminensi B. M.
Sacrum M. CCCC. L.

Magnum affert scandalum hoc Epitaphium oculis Lucæ Vuadingij. Verum si pijs obtutibus ipsum inspicere voluisset, mitiori calamo in Sigismundum Malatestam huius Sepulchri Conditorem se exhibuisset Scriptorem. Videat Lector Opusculum meum prælo datum, cuius Titulus est vt alias dixi: Templum Malatestarum à calumnijs Lucæ Vuadingij vindicatum.

In Pariete à cornu Euangelij Sacelli D. Hieronimo dicati Marmorea conspicitur Effigies Sebastiani Episcopi de Vantijs cum hac Inscriptione.

Sebast. Vantio Arim. & Episcopo Vrbeuetano
Ac I. V. Inter. Olim Curiæ Causar. Ca. App.
Generali Locumt. S. D. N. PP. Referend.
Sacrique Palatij App. Causarum Auditori
Desig. Viro suæ Ætatis claro, & insigni,
Qui Capellam hanc dotauit, exornauitq;
Vixit An. LXII. Obijt de An. M. D. LXXI.

In Tabula Marmorea ad latus, quo via est ad Cellulam D. Antonij de Padua extat Inscriptio sequens Sepulchralis.

D. O. M.
Franciscæ Malatestæ Arimin. Francisci Bencij
Vxo. quæ post Ann. LX. Æta. suæ vt Franciscum
Malatestam, & Viridam Mamphredorum Nobiliss.
Familiæ eius Parentes viseret, in Cœlum assumpta
Creditur. X. Kal. Iul. M. D. LXII. Bencius de Benc.
Matri Dul. Mœst. P.

In Pauimento Ecclesiæ, qua parte exitur in Cœmeterium, extat alia Marmorea Tabula, in qua insculpta est Archiepiscopi Effigies cum hoc Epitaphio. Videsis apud Ferdinandum Vghellium Italia Sacra tom. 3. Archiep. Pisani pag. 552.

Hic animo, moribus, sensu, virtute, senecta
Consilijque potens Ludouicus stirpe Boneto
Agrigentinæ Siculæ Telluris, vt ipse
Ingenio clarus, sic dignitate serenus,
In Sacro famam, Romanæque Tarentum
Præbuit Ecclesiam per mille pericula Papa
Gregorio sub vera tenens fuit vsque secutus.

Quid exprimant hi versus, curùe hic Archiepiscopus Arimini functus sit, videat Lector Vghellium *loco cit.* Obijt An. 1413. fuitque funebri Oratione à Ioan. Dominico Cardinali Ragusino laudatus.

Propè Cellulam D. Antonij de Padua Marmor extat cum hoc Titulo.

D. O. M.
Blanchetto Iulio de Blanchettis
Genitorum delicio, sed nimium breui!
Quia gratiosæ vitæ beneficio vix luce delibata
Mortis acerbioris ingenio Idibus Maij A. D. 1677.
Peracto Ætatis Mense XIII.
Terris erepto, reddito Cœlis,
Quibus auspicato nomen dederat
Ab Eleonora Gonzaga Imperatrice
Lustrali è Fonte sublatus
Vt vitæ fugientis inter angustias max. geminatæque felicitatis
Compendia exequeretur.
Cæsar Gambalonga Falcini Comes
Bononiæ, Arimini, ac Pisauri Patritius,
Nec non Anna Teresia de Balducijs
Ordini supremo Cruciferum, & Aulicis Familiaribus
Ab eadem Augusta aggregata

Primo-

Primogenito Parentes Amantissimi
Hoc Monumentum posuere
Vt qui tenerioris ætatulæ vix obiuit exordia
Coronidem impleat æternitatis;
Et Cœlitibus viuens, æquè suorum ob oculos
Quorum habitat in animo, vel perennet extinctus.

In Parietibus Sacelli S. M. in Triuio, seu ad Niues, à cornu Euangelij Altaris Maioris legitur.

Camillus Veraldus Cæsenas Eques
Pont. ac Orator Clariss. hic situs est.

In Parietibus Sacristia, qua parte ducitur Mysta ad manus lauacrum.

D. O. M.
Ad. R. P. Magistro Octauio Magno Ariminensi
Procuratori Ordinis Generali Romæ Defuncto
Huius Sacræ Ædis Benefactori
Hanc perpetuam Memoriam gratianimi ergo
Fratres Conuentus vnanimes posuere.
An. Dom. M. DC. LIII. Die X. Maij.

In Claustro primo extat Lapis Sepulchralis cum hoc Titulo.

Ad Requiem, & ad Resurrectionem
Sibi, & Suis additum faciliorem
Franciscus Rasus parauit
A. D. M. DC. LXXVI.

Quare facilior aditus dicatur paratus, grandior Lapis, ac difficile mobilis sub Imagine B. V. positus, proque Sepulchro Rasis olim inseruiens indicat. Extabant insuper sub eadem V. Imagine sequentes versus, quos temporis iniuria deleuit.

Quam rapuit Patri Fornix euecta quietem,
Æternum implorans reddidit hic Genitus.
Sic Rasi Mundo abrasi stant Marmore clausi,
Precibus vt vestris Spiritus Astra colat.

Sciat Lector, circa Statuas, quæ in Columnis Capellæ B. V. de Aqua positæ sunt, quæque aliquas ex Sybillis, aliquosque ex Prophetis repræsentant, sequentes Inscriptiones insculptas legi. Sex sunt à cornu Epistolæ, tres aliæ à cornu Euangelij.

1 Ipsa ...... insipiens gens tuum Deum non intellexisti ludentem Mortalium mentibus, sed spinis coronasti, & horridum fel miscuisti.
2 Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, vocabitur nomen eius Emanuel.
3 Et tunc ab Inferis regressus ad lucem veniet primus Resurrectionis principio reuocatus ostenso.

4 Ad Cibum autem Fel, & ad Sitim Acetumque dederunt inhospitalitatis hanc monstrabant Mensam.
5 Templi vero Velum scindetur, & medio die nox erit atra nimis in tribus horis, & morte morietur tribus diebus somno suscepto.
6 Dabit verò ad verbera simpliciter Sanctum Dorsum, & colaphos accipiens tacebit.
7 In manus Infidelium postea veniet, dabunt autem Deo alapas manibus incestis, & impurato ore despuent.
8 Ex te mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.
9 Iugum nostræ seruitutis intollerabile super Collum eius positum tollet, & leges impias soluet, vinculaque violenta.

Sub Imagine B. V. legitur hic Titulus.

Dia Parens miseris summo tu consule Cœlo.

De his omnibus fusiùs dicam, & enuncleatius in meo Opusculo contra Vuadinghium.

Super Ianuam Bibliothecæ Antiquissimorum Malatestarum in hoc Cenobio erecta olim sequens legebatur Titulus. Vt videre est apud Clementinum Hist. di Rim. tom. 2. lib. 8. pag. 221. & Adim. lib. 2. pag. 155.

Principe Pandulpho Malatesta sanguine cretus
Dum Galeotus erat spes, Patriæque Pater.
Diuini eloquij interpres Barotte Ioannes
Sum tua cura sita hoc Bibliotheca loco.
M. CCCC. XX.

I I I.

In Ecclesia S. Dominici RR. Patrum Prædicatorum, quæ antiquitùs D. Cataldo dicata, extat sequens Epitaphium in Pariete Portæ Maioris.

D. O. M.
Alexander Hilarius Omnibenius
Margaritæ Benciæ Coniugi Dulcissimæ
Et sibi
Ne etiam morte disiungeretur
Superstes Pos.
Id. Iun. M. DC. V.

Super hoc Sepulchrum Phęnix inter flammas conspicitur, cum lemate: *Sic iuuat ire sub vmbras.*

In Pauimento Ecclesiæ Sepulchrale Marmor inspicitur cum hoc Titulo Gothicis Caracteribus expresso.

Hic

Hic iacet Venerabilis Pater Dñus Fr Laurentius de
Balacchis Ord. Prædicatorum Dei Gra Epus Arimi-
nensis, qui obijt Anno Dñi M.CCC. Mense.. Die...

In eodem Panimento prope D. Hiacinthi Sacellum.

Ioanna Marinona, & Filius Franciscus Melgius
Iustum Iudicem hic vicionis expectant. Estote Me-
mores. M. DC. LXXVI.

In Claustro eiusdem Conuentus Arca muro adfixa cernitur cum hoc Titulo Gothorum Caracteribus insculpto.

Ista Arca est Nobilis Militis Dñi Alexandri quondam Lotti de
Agolantis, qui obijt anno Dom. M.CCC.LXI. Die X. Decembris.

Ante Ianuam Maiorem Tumulus inspicitur cum Marmorea Effigie, hoc Titulo Gothicis Caracteribus notato.

Sepultura Nobilis Dñæ Dñæ Ioañæ Filiæ Petri Bonfantini de
Bonfantinis de Florentia, quæ fuit Vxor Prudentis, & Excel-
lentis Viri .... Ban. .... M. CCC. XXXII. Die XX. Augusti
.... requiescat in pace. Amen.

Ascendentibus per Scalas Sanctiss. Inquisitionis Domus sequens obijcitur Inscriptio.

Salutaris Sæculi XVII. Bissextile XXII. Innocentij XI. P. O. M. An. XII.
Dom. M. Tit. S. Eust. Diac. Card. Cursij Æmiliæ Legati Epis. Arim. II.
RR. PP. Antonini Clocche Ord. Præd. Mag. Gen. & Thomæ Mazza
Forliu. Comiss. S. Off. Vrbis II. & VII. in quo ab Æmiliano Terremotu
Ciuitas hæc immunis D. G. & B. V. M. Stitit.
F. Franciscus Octauius de Orestis Nicia Taurinen. S. Th. M. Inquisitor
Arim. XXXIII. An. suo labente II. elucubrata, expeditaque in Vrbe
Molinosia causa, ad exercitium sui Muneris Licentiatus
Necessitati, Libertati, Commoditati, Venustati) Consulendo
Inquisitionis, Fratrum, Sæcularium, Ciuitatis)
Ex Penetralibus Cœnobij S. Tribunal huc transferre satagens
Priscis lateralibus Muris restauratis, reliqua oĩa ære S. Off. Suo,
Conuentus, Piorumque supplemento extruere adorsus
Post triennium incoluit, meditans ampliora. Deo Gratias.

(§)

In Ecclesia Patrum Seruorum B. V. sequentes reperiuntur Inscriptiones. Nempè prima à cornu Euangelij Altaris Maioris.

D. O. M.
Ludouico Equ. & Commendatario Hierosol.
Io. Galeatio Eq. & Commend. S. Stephani
Fratrib. de Belmont.

 Quì

Qui in Armata Classe Crucis Insign. ferentes,
Profligatis Crucis Hostibus,
Sub Crucis Vexil. cum Christo Rege, quod speratur,
In Cœl. Regno triumphant.
Petrus pro S. R. E. Dux Militum
Belmontes I. C. Rot. Perusin. Lucen. Genuen. Ferr.
Olim Aud. nunc Bon. Prætor
Meritiss. Patruis PP. Anno Dñi M. DC. LV.

Secunda à cornu Epistolæ sequens est.

Valerio Nanno Coniugi Cariss. Pont. atq; Cæs. I. Consultiss.
Ob admirabilem Generis, Ingenl, Iurisprudentiæ,
Probitatis, Magnificentiæ,
Omniumque aliarum Virtutum Præstantiam
Qua Patriam, & Gentem honestissime decorauit
Elisabetha Marchesella Coniux Mœstiss. P. C.
Vix. An. LVIII. Oblt An. Salut. CIↃ. DC. XI. IX. Kal. Oct.

Ante Altare B. V. nuncupatæ è Septem Doloribus legitur hoc sequens Epitaphium.

D. O. M.
Hic lege, hic luge qui funeri ades
Quin læte venerare lethum in mortalitatis triumphum
Annæ Mariæ Tingulæ Ariminen.
Patriciæ celebris Coelibis inclitæ,
Quæ verè Anna Protoparentem Virginem
Ni vtero, mente concepit, peperit exemplo, pietate fouit
Sibi Filiam fecit, quam dotis, & sortis suæ reliquit Hæredem;
Agnosce Mariam Virginem paritèr, & fœcundam
Seruorum Ord. simul Matrem, & Filiam,
Quæ quorum induit Habitum opibus suis adoptauit in filios
Obijt XV. Kal. August.
M. DC. LXXX. Ætatis suæ Annor. LII.

In Parietibus, quibus Turris dicta Ecclesiæ Seruor. B. V. sustinetur sequens legitur Sepulchralis Inscriptio.

Deo Optimo.
Raphaeli Branchaleoni Raphaelis F. Viro Nobili, & Patri
Incomparabili, Posterisque eius. Branchaleo, & Malatesta Filij.

(§)

In Pariete Templi D. Ioan. Euangelistæ Patrum Eremitarum S. Augustini propè Ianuam Maiorem Sepulchrum altè positum inspicitur sequenti Epitaphio notatum.

Ioan.

D. O. M.

Ioann. Bapt. Arimin. Illust. Gener. Pacio eximijs meritis
Ornato Viro S. Stephan. Equiti Commendatario, qui præclariss.
Gestis Terra, Marique Heros laudatiss. famam extendit
Factis Virtutis Opus. IV. Id. Sept. CIↃ. IↃC. XV.
Septuagenarius decessit. O Patriæ Decus!
Nicolaus Eques Sabaud. & Franciscus Filij Pient. Poss.

In eodem Templo propè Altare maius.

D. O. M.

Const. Vrsus Sen. Bon. Eq. S. Iac.
Dum ad B. V. Laur. Ædem
Iter Hospes haberet Arimini vita functus
Peregrinum hinc animum
In Cœlestem Patriam Sospes reduxit An. D. M. DC. XIV.
Fr. Alex. Eq. Hier. & Com. Fri Opt. Mœrens P. An. 1615.

In primo Claustro eorumdem Patrum D. Augustini in Tabula Marmorea Carmina sequentia leguntur.

Aspice Marmoreum Lector nunc arte Sepulchrum
Translatum hoc inde Virginis ora super.
Præclarisque scias Diotaleuj hic esse Ioannis,
Baptistæ, & Matris Ossa sepulta simul.
Ornatum hoc Lapidis curarunt ære Parentis
Post obitum Nati, sic monuit Pietas.
M. D. LXXXV.

Supra hanc Tabulam extat Capsa Marmorea cum hoc Epitaphio.

Sepulchrum Sapientis, ac Prudentis Viri Dñi Petri
Iudicis de Porta S. Genexij de Arim. qui decessit Anno
Dñi M. CCC. LVIII. Die sextodecimo Augusti.

In eodem Claustro.

Siste gradum Viator, & perpetuam exim. Sac. Soph. Doc.
Sebastiano de Barberijs Arim. Augustin. Viro Vita, & Moribus
Omibus conspicuo precare Sal. qui cum præclariss. hanc
Domum prius obscuram, & nimia vndiq; vetust. consumptam
Eius Pruden. Fideiq; commissam sing. dexteritate, ac incred.
Solertia plurib⁹ Annis sæpe rexisset ei ornam. commodoque
Ita fuit, vt eandem ad hanc nobiliorem elegantioremque
Formam eius opera redactam esse conspicias. Qui tandem
Dum in eam magis amplificandam exornandamque totus
Incumberet, cui rei grã sua sorte contentus altiora sponte sibi
Oblata despexerat ingentibus bonorum lachr. nec parua istius
Domus iactura Deo fœl. Animam red. A. D. M. D. LXII.
XVI. Kal. Nou. Ætatis verò suæ LXXIX.

Hoc autem Mon. Reu. P. M. Thadeo Peruſ. Gal. Hiſp.
Luſitaniamque luſtrante M. Tho. & Io. Au. Pr. A. G. S. CC.
A. D. M. D. LXIII.

In ſecundo Clauſtro eiuſdem Conuentus antiquis literis inſculpta hæc legitur Inſcriptio.

Hanc Domum ad vſum Fr. Infirmorum ædificare
Fecit, & fulciri pro Anima ſua, & ſuorum Dña Dña
Simona Filia quondam Magnifici Dñi Dñi Malateſtæ
De Malateſtis, quæ profecta eſt Año Dñi M. CCC. LV.

In eodem ſecundo Clauſtro prope Puteum in quodam paruo Tumulo legitur.

Funere non equo Puer immaturus obiui,
Marmoreiſque meis his iaceo Tumulis.
Non potui Paruus puerilem implere iuuentam,
Nec veſtire meam flore nouo faciem.
Nec senior capiti niueos mutare capillos,
At fato victus sorte Puer perij.
Heu crudele nefas! Quæ me generauerat hora,
Hæc eadem vitæ terminus hora fuit.
Non ego quod perij doleo, ſed paruulus Infans
Quod cum plus caperem ſpem merui dubiam.
Si vita incolumis potuiſſet vincere Fata,
Creuiſſet generis gloria magna mei.
Fortuna inuiſa eſt; Spes eſt fruſtrata iacentem,
Mors cuncta eripuit dira quies hominum.

(5)

In Fornice Eccleſiæ S. Marini RR. Can. Regularium Lateranenſium hæc Inſcriptio conſpicitur.

D. O. M.
TERREMOTVS
Immemorabili impetu, haud
immemorando, quo Ciues in Sacris
orantes Ædibus summè deterruit, plures
peremit, Ædificia penè omnia, Dei Fana, ac
Turres elatiores maiori ex parte aut ſoloæquauit,
aut diſrupit die 14. Aprilis hora circiter 21. Anni elapſi.
Anterior hæc picturatæ Fornicis pars pariter
diruta, vna cum lateribus vlnarum x. ſuper
ſingulos Parietes reſtaurata fuit cum ſua
Turri Can. Reg. Lat. Piet. & Expen.
Anno Dñi M. DC. LXXIII.

In

In Claustro eorumdem Can. Reg. Lat. conspicitur Puteus, quem creditur effodisse S. Marinum transactis Seculis, de quo in meo Sanctuario Arimin. Ad hunc Puteum hi versus leguntur positi Anno Restaurationis eiusdem.

Sancte tuo effossus Puteus Marine labore
Dulcibus, & puris semper abundat Aquis.
Forsan & Hebreæ Gentis Dux inclytus olim
Percusso tales extulit è Lapide.
Qui ne deliteat, nos instaurare vetustum,
Et decorare tuo Nomine iuuit Opus.
Anno Domini CCC. Imperante Diocletiano.

(§)

In Ecclesia PP. D. Francisci de Paula Area conspicitur cum Epitaphio.

D. O. M.
Marco Antonio Albano Neapolitano.
Qui hic iacet, hic nactus Patriæ dulciora Ligeis
Melpomeni carus, qui cunctis lætus amicis.
Fauisti viuo? Requiem ipse precare benignam.

In Pauimento eiusdem Ecclesiæ.

Ascanio Tortorino vinse il Genio.

Quid ipse Ascanius, qui Medicus erat, his verbis voluerit exprimere, ignoro. Diuinandum.

(§)

In Ecclesia D. Bernardini Patrum Minorum de Obseruantia.

Candidissimis Brunis
Ex Nobilissima Parcitatorum Familia oriundis
Matthæo, & Camillo Patri, Filioque
Patris, Filijque sorte vel post Funera collætantibus
Vt sanguine, sic & moribus, & sapientia coniunctissimis
Suis maioribus in Opusculis, in Voluminibus ędendis non minoribus
Præstantissimo Physicorum pari
Qui & sibi, & alijs per quam vitales extiterunt hoc tamen discrimine
Quod alijs mortalem, sibi verò immortalem vitam Operibus attulerunt
Quorum Pietas, & summa Religio,
Quemadmodum alibi pluribus in locis
Ita hac in Ecclesia ad Sacellum construendum Aureis ducentis datis
Decemq; alijs annuis ex Testamento relictis mirificè elucet.
Fr. Franciscus Maria de Brunis huius Conuentus Guardianus
Auo, Patrique benè merentissimis P.
Anno Iubilei M. DC. L.
In ipso S. Pantaleonis Nobilis Medici Die Festo.

In

In Ecclesia Clericorum Regularium vulgo Teatini D. Antonio de Padua dicata, sequentia leguntur Epitaphia. Primum in Pauimento lateris illius, in quo Altare D. Philippo Nerio erectum est.

Ne quos Deus, & Amor coniunxit
Mors ipsa separet
Hic sibi, & Vrsulæ Benciæ Vxori Dilectiss.
Scipio Battaglinus locum parauit
Anno M. DC. LI.

Secundum in Pauimento ante Altare D. Caietano dicatum.

D. O. M.
Tumulata iacet hic Nobilis Violantes de Clementinis in Stiuiuis,
Quæ ad ęternandam etiam post mortem suam clementiam imposuit
Per suum dilectissimum Virum, & Hęredem in perpetuum annuatim
Proprijs sumptibus Diem Festum solemniter agi B. Caietani &c.

In Pauimento Ecclesiæ ante Altare Maius.

D. O. M.
Philippo Bresio Arim. I. V. D. C. & Eq.
Doctrina, Integritate, Munificentia claro
Clerici Regulares
Ad tanti Viri in Deo Ministros Pietatem testandam PP.
Anno Dom. M. DC. XLIIII.

In eodem Pauimento.

Antonio Brancuto Nobili Pisaurensi
Medicinæ Doctori Hęredes PP.
Anno Domini M. DC. LI.

(5)

In Ecclesia S. Crucis Veteris D. Antonio Abbati dicata, quam olim Sodalitas SS. Crucis possidebat, hodieque Patres S. Francisci tenent Conuentui adnexam, intus in Pariete Ianuæ maioris sequens Epitaphium ponere ex onere debebat dicta Confraternitas, prout extat in MM. SS. Bibliotheca Gambalongia, super Sepulchrum ad modum Depositi affabrè factum.

D. O. M.
Ioan. Bassanus Arimin. Med. & Philos.
Post LXXX. cum bona valetudine transactos Annos
Sibi, & Claræ de Adimar.
Viuens posuit
Vt Concordes Cineres
Sub vmbra Mortis ad Diem Magnam seruentur.

Intus

Intus prope Iannam minorem eiusdem Ecclesiæ, quæ ducit ad D. Ioseph.

D. O. M.

Pulcherrimæ Pudicis. Fœcundis. Arimin. Elisabethæ Brunæ
De Reuertis Pagan. Vxori Suauiss. Matthæus Brunus Medicus
Omni nunc arte sua, & supplici prece frustratus luctu, &
Lacrymis squallidus, non quod debuit, sed quale potuit
Monum. hoc dedit.
Vixit An. XLIIII. Menses VIII. Dies I. moriensque horribile
Dictu vt septenos eiusdem septem mortui superstites æquarent
Partus Amantiss. ex priori vero Annorum sexdecim Filiam,
Quamque gelidam prope etiam nunc sitam adseruat eodem
Die, & hora, ac temporis fere momento secum vna ad
Cœlos rapuit intactam.
Vale fœlix Lector, & diram miserimi Viri, Matris, Filiorum,
Fratrum, Sororisque, ac innumerabilium Affinium, &
Consanguineorum mœrentium sortem luge, plantuque si
Humani quidpiam retines associato.

M. D. LXVIII. Die XIII. Aprilis.

(5)

In Ecclesia Beatiss. V. de Paradiso, quam Familia de Gambalonghijs are proprio, ac Piorum exadificauit, Societas S. Ioseph duo hac ponit Epitaphia.

D. O. M.

Iulius Gambalonghius ego hic tumulor
Quod Filium habuerim Alexandrum
Sat est ad Gloriam
Sed ad æternam requiem miseremini mei
Saltem vos amici mei.
Anno Dom. M. DC. XXXI.

E regione ipsius.

D. O. M.

Tumulatus iacet hic
Alexander Gambalonghius
Hic ille est manibus date lilia plenis
Nomen dixi, omnia dixi
Hic ille est Domi, forisque notissimus
Vos dicite illi lux perpetua luceat ei.
Anno Dom. M. DC. XXXI.

In Pauimento eiusdem Ecclesiæ in paruo Marmore

Pietà all' Anima del qui Sepolto.

Sciendum, quod, hic sepultus iacet Ludouicus Tingulus Ariminen. qui moriens reliquit, vt dicta italica verba in paruo Lapide celarentur, prohibuitque exculpi quicquid Filiorum iusta, & vnanimis Pietas ponere statuisset. Verum nomen, quod hic non adspicit Lector, peperennat in Literatorum, & Ciuium memoria tum ob fęlicitatem ingenij, tùm ob profunditatem Artis Poeticæ, quam excoluit, quaque P. Statium imitatus Carmine Italico exæquauit. Obijt Anno *1669*.

I V.

Insigne Miraculum de Sanctiss. Eucharistia agnita ab Asina, Concionante D. Antonio de Padua ad Hæreticos Patarenos in Platea Ciuitatis Arimini, hic, & non alibi euenisse demonstrat Iacobus Villanius Ariminen. Episc. Calatin. seu Caiacensis, qui obijt prope nonagenarius Anno Dom. *1690*. Non. Nouemb. Viuens multa edidit opuscula, moriens apud Hæredes reliquit MM. SS. de Vitis Episcoporum Arimini.

Ad perpetuum igitur grandis huius Miraculi documentum (ait idem Vill. in opusculo ædito Arim. An. *1667*.) Columna extabat in Foro Arimini, vbi Petrus Guidonis Rizzardelli è Dominis de Caminatis ad iucundum etiam nunc in memoria spectaculum ducentis, & quiquagintis ab hinc Annis superædificauit Sacellum Octogonum, cui circumsistunt publicæ exculptæ literæ.

D. ANTONIO OLIM HEIC CONCIONANTE
EVCHARISTIÆ SACRAMENTO NON PAVCI
AD CHRISTI FIDEM DEDVCTI.

Columnam verò tamquam rem sacram inclusit in Ara. Ità Villanius. Hodie prædicta verba desiderantur. Anno enim Terremotus *1672*. ruentibus huius Sacelli Parietibus, eosdem ad marmoream formam Pietas, & sumptus Card. Rospigliosi, ac Ciuium Arim. restituere; culmenq; laminibus plumbeis tectum fuit deuotione eorumdem, d. verb. ommissis.

De hoc Opere nouiter elaborato sequens extat memoria in Tabula Lapidea.

Ad Honorem Diui Antonij Vlysiponen.
Eminentiss. & Reuerendiss. D.
D. S. R. E. Card. Iacobus Rospigliosus
In signum Protectionis, & Pietatis
Ædem hanc antiquissimam
Et celebri SS. Eucharistiæ Prodigio insignem
Sed Terremotu in Culmine deturbatam

Tegit

Tegit statim, & instaurauit Anno 1672.
Hinc Sodalitas ad honorem Eminentiss. Liberalitatis
Et Confratrum memoriam vt futuris sæculis
Sicut hodie, & quotidie pro Pijss. Benefact. orent
Denuo posuit Anno 1663.

(§)

In Ecclesia Archiconfraternitatis S. Hieronimi, quæ olim Armenorum Hospitale fuit, vt videre est apud Clementinum, & Adimarium Hist. Arim. Scriptores, non Lapides Sepulchrales, sed ipsius D. Hieronimi Vita penicillo, & calamo picta, & descripta ob oculos introeuntium exponitur; Picturæ sunt R. P. Cæsaris Pronti Ariminen. Ordinis Eremitarum S. Augustini. Inscriptiones vero Adm. R. P. Ioan. Ant. Spiritellij Soc. Iesu. Cætera Picturæ sunt Francisci Centensis, Columnæ, & Metelli.

Accipe Ætas postera Doctoris Maximi
Non tam legenda, quàm visenda Facinora;
Calamus hic, & Penicillus eximio Viro allaborant,
Qui nunquam laborem sensit, nisi vbi non laboraret:
Qui Plura scripsit, quæ faceret, Maiora fecit, quæ scriberentur,
Maxima pertulit, quæ solus feret.
Compendium hoc non auersatur,
Hoc etiam passus, vt Maximus describeretur in paruo.
Cætera, quæ ommittuntur, Nomini remittuntur:
Hieronimus enim omnia supplet, & implet.

1 Stridone in Dalmatia nascitur, cuius Patria mox euertitur, vt meliori omine in solo Hieronimo superesset.
2 Romæ baptizatus Hieronimus, quod est Sacrum Nomen, appellatur, vt exindè non nisi sacris rebus incumbat.
3 Humanioribus dicatus literis, diuiniora Gymnasia lustrat, Supulchra nimirum Apostolorum, & Martyrum.
4 Declamationes agit plurimas, nobile confutandis Hæreticis tyrocinium.
5 Varias terrarum plagas peragratur, non enim sedendo, & cunctando res literaria restituitur.
6 Nunquam minus solus, quàm cum solus, omnem corporis afflictionem in solitudine sociam ascifcit.
7 Multa erigit Monasteria, vt alienis virtutibus crescat, qui cumulauerat proprias.
8 Cui Romæ homines auersabantur, in Syriæ Deserto Feræ seruierunt.
9 Leone famulari vtitur, cui spinam, & feritatem extraxerat.

10 Tela nequissimi Hostis ignea saxo pectori adacto retundit.
11 Antiochiæ ab Episcopo Paulino Presbyter creatus diuinis rebus affluentiùs recreatur.
12 Damaso Pontifici a secretis Vaticana vaticinia alijs consulit, præcipit sibi.
13 Omnes, qui ante illum de Doctrina Ecclesiastica scripserunt, legit, ipse legendus ab omnibus.
14 Eos, qui Asellum Monasterij furtim abduxerant, Hospitij, & Mensę vsura muneratur.
15 Cilicia pro muneribus mittit Licinio paupertatis, & quotidianæ symbola pœnitentiæ.
16 Mauult Pauli tunicam ex palmis contextam, quam Regum purpuram curis grauem, & vitijs grauidam.
17 Ob studium Ciceronis flagellis ceditur, quo prophanam literaturam castigaret.
18 Ad Mortis, & Iudicij recordationem contremiscens pauere docet impauidos.
19 Humi cubans, & sacco inuolutus mortem alacer opperitur, quam doctus timere, dedocetur timere.
20 Flexo genu Eucharistia saginatur, non alio Viatico iturus ad Deum, quam Deo.
21 Moriturus subita Luce, Angelisque septus, Christum audit aduocantem, & videt aduocatum.
22 Eius Anima Hierosolymis, Hipponæ, Turoni ab Angelis ad Cœlum gestari visa, quo sequatur præcedit.
23 Cunarum Saluatoris dum viueret, & post mortem Inquilinus gratiùs resurrectionem expectat.
24 Eius Tunica ex sacco ægrotis valetudinem, mortuis vitam, vtrisque sanitatem impertit.

D. Hieronimi Doctoris Maximi
Sanctitatem eximiam, atque omnigenam Eruditionem
Penicillo, & Calamo adumbratam, non expressam vidisti.
Plusquam hominem vidisses,
Si Angelicum Ingenium Diuinumque Animum
Penicillus exprimere, aut Calamus posset.
In Optimo meliora, maiora in Maximo latent.

(5)

In Parochiali Ecclesia D. Agnetis V. M. cuius Rector est Adm. R. D. Andreas Baldasinus Amicus Optatissimus.

Cru-

Crudeſcente Terræ Tremore Anno M. DC. LXXII.
Clementi X. Pontif. Maximo
Huius Templi D. Agnetis ruinas Ære ſuo reparanti
Exſoluat Miſſam Parochus XIV. Aprilis.

In Eccleſia Parochiali S. Innocentiæ V. M. & Protectricis Ciuitatis.

Clementi X. Pontifici Maximo
Qui huius Ciuitatis euerſa Ædificia pleraſque Eccleſias
Terremotu proſtratas Anno M. DC. LXXII.
Ære ſuo inſtaurare voluit, cuius beneficentia
Hoc D. Innocentiæ Templum in hanc faciem reſtitutum;
Ideoque pro Pontificis ipſius ſalute
Hic Anniuerſarium Miſſæ Sacrificium XVIII. Kal. Maij
Sacerdos Parochialis in poſterum exſoluat.

Huiſmodi Inſcriptiones extant etiam in quibuſdam alijs huius Ciuitatis Parochijs, quas hic ommittere ſtatui, cum idem exprimant.

In Eccleſia Parochiali S. Vitalis M. Sepultura extat hac Inſcriptione.

Alexander Corbuccius Sacerdos, & Ioannes Franciſcus Fuſchius
Proprijs, & Hæredum Oſſibus Terrenum hoc Habitaculum
Cœleſt. verò Animabus eorum ſtatuerunt Anno M. DC. XXXXIIII.

In Eccleſia Parochiali S. Crucis extat hac Inſcriptio, quam Ferdinandus Vghellius Italia Sac. tom. 2. pag. 446. falſo in Cathedrali poſuit.

D. O. M.
R. in Chriſto Pater D. Io. Baptiſta Caſtellus Epiſcopus Ariminenſis
Doctrinæ Chriſtianæ Reſtaurator, & Conſeruator acerrimus
Congregationem in hoc Templo Generalem
Singulis diebus Dominicis fieri ordinauit
Anno Domini M. D. LXXIX.
Migrauit Optimus Paſtor ad Deum Die XXII. Auguſti
Dum Sedis Apoſtolicæ Nuncius
Apud Chriſtianiſs. Gallorum Regem degebat
M. D. LXXXIII.
Societas Doctrinæ Chriſtianæ P.

In Parochiali Eccleſia S. Thomæ Apoſtoli.

D. O. M.
Dominici Faitani, & Rectorum ad Iudicium vſque Tumba M. DC. L.
Vixit Ann. XLVII. M. VI. D. XXII. Obijt M. DC. LIII.
Fratrem Optimum huius Ædis olim Rectorem Philoſoph. ac Theol. D.
Petrus Io. Faitanus Mœ. ſepeliuit.

(§)

In Eccleſia D. Nicolai de Bario PP. Cœleſtinorum ad Portum ſuper Ianuam maiorem olim extabat.

Regente Friderico II. Imper. Anno 1072. Gulto Episcopo Emeritano cum impellente pietate ex Ossuario manum, Bracchiumque dextrum D. Nicolai Episcopi Mirentis, vulgò de Bario, ad suam Ecclesiam adsportandum sustulisset, reluctante Maris tempestate ad Portum bis, & semel Ariminensem proijcitur. Agnito Dei nutu, sacroque pignore in Ædicula hic sub D. Laurentij tunc temporis inuocante inter lacrymas, factoque enarrationis Deposito voti compos inceptum iter placido Neptuno prosequitur. Obicius deinde nominis huius III. Ariminensis Episcopus cupiens vsque ad miraculum super tanto certiorari negotio, accenso igne, vbi & in præsens media hac in Ecclesia Columnella spectatur, interque flammas Bracchio Sacro iniecto, mox vidente Populo, flammisque recedentibus illæsum apparuit. Quod adseruandum in posterum destinatur sub vigilia Monachorum Cœlestinorum Ordinis S. Benedicti, quibus Ecclesia hæc, atque Cœnobium sub nomine, & tanto miraculo D. Nicolai à Benedicto XI. dein ab Eugenio IV. PP. OO. MM. concessa, & confirmata fuerat. Nè igitur rei memoria ætatibus deperiret, manusque sacra à qua Arij impietas in Concilio Niceno fuerat alapa percussa, magis, magisque venerationi Ciuibus esset, P. D. Purpurinus à Fauentia Abbas huius Monasterij suis cum Monachis amoris ergo, & deuotionis monumento hoc aduenis aperiri curauit Anno Dom. 1684.

Super Ianuam, quæ ducit ad Mare.

S. P. Q. Arim. vt Ciuitatem suam nouo tutamine muniret
Magnum hunc Nicolaum
Sibi in Patronum adlegit Anno D. 1526.

E regione ipsius super aliam Portam.

Locum hunc ad Nauticas vigilias à Frid. II. Aug. extructum,
A Scoriatis pro Peregrinis Terræ Sanctæ obseruatum,
A Bened. XI. & Eugenio IV. Cœlestinis Ord. S. Benedicti
Concessum, confirmatumque
A Venetiarum Republica annuali pensione
In D. Nicolai de Bario obsequium veneratum
Varia Fortunæ alea reuolutum, sed à D. Patrono protectum
Post CCC. Annos ex Prioratu Abbatiali Dignitate illustrauit
R. P. D. Abbundius Guzzius à Fauentia Abbas Gen. Cœlestinorum
Anno D. 1682.

(§)

In Ecclesia S. Iuliani M. vnius ex quatuor Ciuitatis Protectoribus in Suburbio olim D. Petro, modo eius nomini dicato extat sequens Inscriptio Sepulchralis. Ecclesiam hanc prius inhabitauerunt Can. Sac. S. Laurentij Iustiniani, hodiè eam tenent Monachi Cassinenses.

Hiero-

D. O. M.
Hieronymo Marinono
Vitæ innocentia, morum probit.
Summa ergà Ciues, Clientes, & Coniunctos
Liberal. studio, ac piet.
Insigni Congregationi Canonicorum Sæcularium,
Benificentiss. indigentium omnium parenti Opt.
Religionique deditiss.
Canonici huius Ecclesiæ
Perpetuum grati animi Monumentum PP.
Obijt Anno Dom. M. D. LXXXXII. Kal. Martij
Ætatis vero suæ LVI.

Super Hostium Ecclesiæ B. M. V. à Scala nuncupata legitur.

Ædem hanc D. O. M. sub Titulo
B. Virg. Mariæ à Scala Dicatam
Gregorius Massonius Bonon.
Abbatiæ, & Paroch. Ecclesiæ S. Iuliani
In Suburbijs Ciuitatis Arimini Prior
Ex proprij Collegij, Piorumque elemosinis
Erigendam a Fundamentis curauit
Anno Dom. M. DC. XI.

Ab introeuntibus Ecclesiam D. Antonij de Padua prope Portum, quà parte Ciuitas conspicitur, hæc verba in Marmore insculpta leguntur.

Diuo Antonio Patauino Clamante
Huc confluxerunt Pisces
Verbum Dei audituri
Quo Miraculo multi praua Hæresi
Desipientes resipuere.

Super Iconem Altaris eiusdem hi versus cernuntur.

Flumine Cœlesti, Antoni, dum verba reuoluis,
Qui bibat, en Piscis protinus aure fidem.

In Ecclesia S. Gaudentij RR. PP. Cistercientium duo Lapides inspiciuntur. Primus est.

D. O. M.
Marchionissæ Medeæ Malatestæ
Caroli Felicis Malatestei
Narbonæ in Call. pro Apost. Sede Præfecti
Marchionis Roncofrigidi
Æneæ Comitis de Bandis Nobil. Arimin.
Illius Genitæ, istius Coniugi
Monachi S. Bernardi Ord. Cister.

Quosque viuens vt filios dilexit
Et moriens voluit in Hæredes
Beatam sibi Mariam Consolatricem
Sacrificio rogat viros perenni velut optime promerenti
Grati animi argumento Posuere
XII. Kal. Nouemb. M. DC. LII.

Secundus è regione inspicitur.

Ioannis Blanchetti Patritij Bononiensis
Vaticanæ Signaturæ Referendarij Prælaturæ gradibus insigniti
Eximiam Laudem Sana Consilia
Gubernia Congregationes Abbatiæ
Prædicant Promunt Pandunt
Hunc vita exanimem Bononia tenet
Hic animatum fama non peritura
Cœnobitæ S. Bernardi Ord. Cisterciensis
Illa habitatorem, iste benemerentem
A Cæsare Patre lustralibus Filij votis parente
Sacro incessaturo pro illius Anima
Collatis in idipsum redditibus
Retinebunt, Commendabunt
Amborum ergo pietati munificæ
Hic memoris animi Monumentum
DD. Patres PP. CIƆ. IƆC. LIII.

V.

In Palatio de Gambalonghis, in cuius Parietibus exculto Marmore ornatis duplicem Tabulam item Marmoream cum lemate conspicimus: Non commouebitur in Protectione Dei Cœli; *publ. Bibliotheca extat, quæ quotidie aperitur vt Omnium vtilitati fiat satis. Huius Literatorum Aulæ quinam fuerit Fundator sequens nos docet Titulus.*

Alexander Gambalonga Patriæ Splendori natus
Hanc Bibliothecam
Liberalibus Disciplinis, ac Publicæ Studiorum vtilitati
Fundator instituit, atq; annuis attributis pecunijs Senatus
Auctoritate Literis, & Monumentis amplificandam in
Perpetuum dedit omnibus bonarum Artium imitationem
Proposuit pietate, ac magnificentia. A.D. CIƆ.IƆC. XIX.
Bernard. Pancratius Adm. in Titulum posuit.

Super Ianuam interiorem eiusdem extant Insignia Communitatis his verbis notata;

Senatus

Senatus Ariminensis cui iure ęterno Bibliotheca commendata est,
Hieronimus Auanzolinus Bibliothecarius Insignia conlocauit.
A. D. CIↃ. DC. LVIII.

(§)

In Parietibus Porticus Palatij Publici Communitatis Tabulæ Marmoreæ extant cum his Inscriptionibus. Prima est.

Lucæ Sempronio Ciui Optimo Tipherni olim Episcopo
Quod singulari beneuolentia, eximia humanitate, miraque allacritate
De Pub. Patriæ, ac priuatis comodis
Nedum Opibus augendo, sed vel dignitatis splendore illustrando
Bene semper adeo sit meritus, vt iure quidem opt. fuerit omnium ore
Pater Patriæ appellatus
Et grati Animi, & Poster. Mem. ergo iussu fecit pub.
Et Lapidem hunc insculpend.
Sen. Con. Dec. Salutis Anno CIↃ. DC. XVI. Prid. Kal. Mar.

Secunda; quæ ruentibus Parietibus Anno Terremotus perijt.

Michaeli Angelo Tonto Ciui Optimo Cardin. Nazareno, &
Prodatario Vigilantissimo ob eximiam virtutem, maximam
Prudentiam, & præclare Gesta, quibus Patriæ splendorem auxit,
Ciues Ariminenses ad famam, decusque perpetuum Posuere.
Anno Salutis M. DC. XII.

Tertia Inscriptio hæc est, quæ transeuntibus obijcitur.

Carolo Nembrino Anconæ Patritio
Præsuli virtutum omnium splendore, & præcipuè Humanitatis
Præfulgidissimo
Meritis, nisi adhuc Purpura, Eminentissimo
Nunc Ferrariæ, nuper Æmiliæ Proleg. olim huiusce Vrbis Guber.
Solertissimo
Qui inter primarios eiusdem Filios cooptatus
Patrem se in Priuatos, in Magistratus, in totam denique Vniuersitatem
Benificentiss. præstit S. P. Q. Arim. Beneficia in Marmore,
Velut in corde scribens P. An. Dom. CIↃ. IↃC. LI.

Quarta sequentia exprimit verba digna scitu.

Mantij Franc. Regis Bungi, Michaelis Protasij
Arimanorum Regis, ac Barptolomæi Omuræ Principis,
Iuliani, Martinique Comitum ab Iaponor. remotiss.
Insulis ad D. Gregorium XIII. Legatorum vt iam susceptam
Christi Fidem profiterentur Optatiss. Ariminum aduentui
XVI. Kal. Iulij publico sumptu, maximaque lætitia Hosp.
M. D. LXXXV. Sixto V. P. O. M. Seden. S. P. Q. A. D.

In

In Epistilio Palatij Publici, quâ parte pro Horreis pub. inseruit:

Dominico Archiep. Nazar. Gen. Card. Riuarolæ
Prou. Romand. & Exarch. Rau.
Iam per Nouennium de Lat. Leg.
Quo iuste, pie, aliunde, optimeque illam regente
Arimin. Ciuit. Decoris ipse non parum splendore illustrauerit
Platea quippe ...... facta dom... pen..
Insulam oculis subijcien.... solo æquatis
Æneum Sanct. D. N. Pauli PP. V. Simulacrum ære pub. erectum
Hæcque tandem frumentariæ Annonæ Horrei
Moles inspic. vel à primi Lapidis iactu constructa
S. P. Q. A. animi diuturnæque memoriæ ergo Sc. C.
Anno D. CIↃ. IↃC. XX.

(§)

In Parietibus Seminarij Arimini è regione Domus de Simbenijs hac legitur Inscriptio.

Bartholomæus Cochapanus Pontif. Cæsareique
Iuris Interpres Præsul Ariminen. post rurales erectas Domos
Auctis iam exinanitis reditibus has etiam Ædes per ipsum partas
Columbæ, Innocentiæque V. Mart.ue
Sacr. vetustate collapsas a fundamentis ædificauit, erexitque
Anno Sal. M. CCCC. LXXVII. Re Rom.

In Episcopio olim super quodam Sepulchro sequens extabat Epitaphium.
Refert Clementinus Hist. di Rim. lib. pr. pag. 50.

Humano generi legem Natura creatrix
Hanc dedit, vt Tumuli membra sepulta tegant.
Liberti Soboles Patri, Matrique Sepulchrum
Triste ministerium mente dedere pia.
Hic sunt membra quidem, sed famam non tenet Vrna;
Nam durat Titulus, nescia vita mori.
Rexit Romuleos Fasces currentibus annis,
Successu parili Gallica iura tenens.
Hos non imbelli precio .... detulit alma
Ausoniæ Populis ...... Cohors.
....
Disposuit, sanxit fœdera, iura dedit.
Cunctis mente Pater toto memorabilis æuo
Ter denis tris.... proximus occubuit.
O quantum bene gesta valent, cum membra recedunt
Nescit fama mori, lucida vita manet.

In publicis Ciuitatis Muris, qua parte rudera Amphiteatri adhuc conspiciuntur ad latus Fluminis Aprusa Tabula Marmorea extat hoc Titulo.

Opus absolutum Pecunia Pauli III. Pontificis Maximi.

In Ædibus DD. de Agolantibus.

Iacobus Agolantes Patritius Florentin.
Veiae Dominus, &c.
A Guelphis expugnatus
Ariminum primo se recepit post Deum natum
M. CC. IX.

Mach. in Hist. Flor.

In Fortalitio super Ianuam interiorem.

Sigismundus Pandulphus Malatesta Pan. F.
Molem hanc Ariminensium Decus nouam à
Fundamentis erexit, construxitq; ac Castellum
Suo nomine Sismundum appellari censuit.
M. CCCC. XLVI.

Tempore vero Vrbani VIII. super Ianuam exteriorem hac Inscriptio posita fuit.

Vrbano VIII. Pont. Max. & Christianæ Reip. Custodi Vigilantissimo
Alexander Sacchettus Rei Militaris in Æmilia Præfectus
Arcem hanc olim Sigismundam, nunc Vrbanam
Instaurandam, & communiendam curauit
Ne Rubico transeatur impunè.
Anno Iubilæi M. DC. XXV.

In Parietibus Palatij Communitatis nouiter restauratis, hec inspicitur Inscriptio.

Ciuitas hæc, & Curia
Terremotus inclementia dirutæ
Anno Salutis M. DC. LXXII.
Ciuium Calamitatibus diu superstites ingemuere
Donec vnam Regnatrix Clementis X. P. M. Munificentia
Pecuniario subsidio Mœnibus suis destitutam erexit;
Alteram maiori clade prostratam
Publico Ære prouida Senatus Magnificentia
Innocentio XI. Pon. Max.
Parente totius Orbis Optim.
Card. Dominico Maria Cursio
Antistite huius Vrbis Optatiss.
Ac Æmiliæ Legato Vigilantiss.
Pristinæ Maestati restituit
Anno Domini M. DC. LXXXVII.

LVCERNÆ
LAPIDARIÆ ACCENSÆ

Ad reliquos Titulos, & Inscriptiones

APPENDIX.

GIMVS Cap. II. de Arcu ab Octauio Augusto Imperatore Arimini extructo. Modo in hac nostra Appendice errorem aperiamus oportet, quo notandus venit Henricus Salmuth, qui Latinitati donauit Opera Guidonis Panciroli Rerum memorabilium, siuè Deperditarum, dicata Carolo Emanueli Duci Sabaudię. Extat ergo Tit. 28. in quo hæc habentur: *Non prætermittam Arcus Triumphales è Marmore instar trium Portarum ingentium Marmorei cuiusdam Palatij formam rappresentantium erectos. In his inscribebantur eorum Facinora, quorum in honorem extruebantur. Romæ erant XXXVI. extra Vrbem vnus. Atque haud scio an Ariminij adhuc extent duo illi sane magnifici, qui iam pridem perierint, nisi Celsitudo tua sartum, tectumque id præstet, quod ab iniuria pluuiarum, & temporis adhuc est reliquum.* Opus typis mandatum est Francofurti sumptibus Gothofridi Schonuuetteri 1646.

Nonne Legentibus apparet reparatum esse Arcum Ariminensem à Regia Celsitudine Ducis Sabaudiæ? Audiamus Textum Italicum ipsius Guidonis Panciroli, & errorem Henrici detegamus: *Si faceuano già gl' Archi Trionfali à guisa di tre gran Porte, & à similitudine di vn sontuoso Palazzo di Marmo, & in esso intagliauano le proue di colui, in honor del quale erano fatti. Dentro di Roma ve ne erano 36. fuora, non sò, se ve ne sia, saluo vno in Rimini, e due molto magnifici, vno in Susa, l' altro sotto Augusta, che periranno, se V. A. con la sua diligenza non conserua quello, che resta, & auanza, all' ingiuria dell' acque, e del tempo.* Panciroli lib. 1. cap. 28. stamp. in Venezia l'Anno 1612.

☞ * Hic ponenda est Inscriptio, quæ insculpta videtur in quodam Marmore Parieti adfixo prope Ianuam Viridarij Societatis S. Hieronymi. ** Item Inscriptio Græca existens ante Arcam D. Iuliani. *** Epitaphium Ænigmaticum Sepulchri in Ecclesia Societ. S. Rochi.

Franciscus Suuertius in suo Operè, cuius Titulus est: *Selecta Christiani Orbis Deliciæ ex Vrbibus, Templis, Bibliothecis, & aliunde*; verbo, *Ariminensia*, inter aliqua huius Ciuitatis Epitaphia sequens adnumerat.

IBONIS COPVLI. I. C.
Nunc orbi, & viduæ, miseri nunc flete Clientes,
En iacet hic vester iure peritus IBO.
Post decus emeritæ, post benefacta senectæ
Impia sanguineæ præmia mortis habet.
Oceanum frustra fugimus, Martemque cruentum
Si rapit imbelles Mors violenta Togas.

IBO, cum esset Iureperitus valde celebris, quandam litem coram Malatesta Arim. Principe, ac Iudice sustinuit, ac defensauit. Hinc indignatus Princeps suis Militibus tradidit Ibonem occidendum. Litis statum aperiam (digna enim scitu est) eiusque tempus, atque occasionem detegam in meo Tract. *de Sepulturis*, cuius Titulus est: *Ius Mortuorum litigandi cum Viuis*; atque etiam in mea *Historia di Rimino*.

Domi Ecclesiæ Parochialis S. Crucis, extat sequens Marmor repertum in Agris Ecclesiæ cum hac Ethnica Inscriptione.

D. M.
SABINIÆ VENERIÆ
QVÆ VIXIT ANN. XXXI.
MENS. VI. DIEB. XII.
SABINIA AQVILINA MATER
FILIÆ DVLCISSIMÆ, ET PIENTISSIMÆ
CONTRA VOTVM SVVM POSVIT.

Capsa, seu Sepulchrum Marmoreum inuentum fuit Anno, quo Eminentiss. Card. Sfortia sumptibus in hodiernam formam redigebatur Ecclesia Cathedralis, cum hoc Titulo. Eadem hodie seruatur in Domo Nobil. Viri Francisci Garampa.

✠ Hic requiescit in Pace Dñ. Martinus Dux. Qui obijt Die XXI. M. Aprilis Ind. XI. ✠ Et Filius eius Agnellus, qui obijt D. XXV. M. Dec. Ind. XII.

In Templo D. Francisci ad Ianuam, qua iter est ad Cœmeterium, super quendam Sepulchralem Lapidem legitur.

Antiquæ Familiæ de Leuizzanis
Mutinæ Oriundis
Arimini verò Humandis
Anno Dñi M. DC. XXVIII.

In Parietibus Porticus S. Crucis Veteris Lapis conspicitur cum hoc Titulo Gothorum Caracteribus expresso.

✠ M. CCC. XLIII. Arim. . . . . . . in Loco Fratrum Minorum de Arimino . . . . . dignis sepulta sunt circa viginti quatuor centenaria Hominum Defuncto-

rum

rum naturaliter vtriusque ætatis, & sexus pro quorum Animabus factum est hoc opus ad Honorem Sancti Antonij Abbatis.

In Parietibus Domi respicientis è regione Palatium nouum Communitatis ad vicum, qui olim dicebatur de' Pontiruoli, *hodie vulgo dicitur* di Braueria, *Lapis inspicitur, in quo insculpta hac videntur verba Gothicis Caracteribus, quibus docemur in hoc vico aut sustinendum, aut abstinendum.*

M. CCC. LXXXXVII. Xpo aiuta Iacomo S.
Chi in questo Trebo cun tale, e quale
Patienza, e Fortezza hauerai
Virtude, e la raccomandarai
Sarai note, e taxie
Se vuoi viuere in pase
Che il ben pure se taxie
Il male pure se dise.
Al bon Intendidor, & cetera.

In vna ex Pyramidibus erectis ad Pontem Fluminis Aprusa, quod vulgo dicitur Ausa, *quodque muros orientales Ciuitatis lambit, hac legitur Inscriptio.*

Ariminum ab Herculis Comitibus conditum
Romanorum Colonia, & Armarium.

In altera earumdem hac verba leguntur.

Pontem hunc ad Aprusam Flumen
Ære publico instaurauit An. Dom.
cIↃ. IↃ. III. XIV. Kal. Maij Sen. Arimin.

Tandem extat Pyramis Sepulchralis erecta ex Marmore in Parietibus exterioribus Palatij Nob. Fam. de Marchesellijs in Suburbijs D. Iuliani, qua parte Viridarium conspicitur, Catello olim Dominæ delicio, his versibus Italicis.

Al Cagnoletto Belmontin qui diede
La sua mesta Signora Vrna non vile
In premio di suo ingegno, e di sua fede.

LECTOR, hucusque inter Vmbras Sepulchrales vagati sumus. Nunc denique, dum Canis Tumbam intueor, ad eius latratus, rictusque LVCERNAM depono.

FINIS.